

001

LAPSET KRIISIEN KUVISSA Media- ja taide- kasvatusopas

Satu Itkonen ja Tiina Salmio (toim.)

Hannah Kaihovirta-Rosvik

Sami Kero

Päivi Matala

Anssi Männistö

Hanna Nurmi

Kirsti Palonen

Anna-Kaisa Rastenberger

Janne Seppänen

Päivi Venäläinen

003

LAPSET KRIISIEN KUVISSA

Media- ja taide- kasvatusopas

Plan

Plan Suomi Säätiö 2010

Kustantaja: Plan Suomi Säätiö

ISBN: 978-952-99916-6-2

Toimituskunta: Satu Itkonen, Hanna Nurmi,
Rauna Rahja, Tiina Salmio ja Päivi Venäläinen

Hankkeen ohjausryhmä: Satu Itkonen, Helka Ketonen,
Hanna Nurmi, Susanna Pettersson, Tiina Salmio ja Päivi Venäläinen

Julkaisun toimittajat: Satu Itkonen ja Tiina Salmio

Kuvatoimitus, mediakuvat: Tiina Salmio ja Rauna Rahja

Tehäväosuuden toimitus: Rauna Rahja

Graafinen suunnittelu ja taitto: Tuukka Rantala / Porkka & Kuutsa Oy

Painopaikka: Art-Print, Helsinki

- 007** Lukijalle
- 013** Katso ajatuksella!
Janne Seppänen
- 017** Täällä on kaikki romahtanut
Hanna Nurmi ja Tiina Salmio
- 025** Mitä helvettiä minä täällä teen?
Sami Kero
- 029** Mielen turvapaikka piirtämällä
Kirsti Palonen
- 034** Lapset viestimien kriisikuvastoissa
Anssi Männistö
- 043** Lapset kriiseissä Suomen taiteessa
Satu Itkonen
- 053** Kaksi esimerkkiä maailmantaiteesta
Päivi Matala
- 057** Uusia (mieli)kuvia Afrikasta
Päivi Matala
- 060** Ihan erityinen paikka kuville – ja katsojille
Anna- Kaisa Rastenberger
- 067** Kuvat koulussa
Päivi Venäläinen ja Hannah Kaihovirta-Rosvik
- 077** Tehtäväosio
- 078** Kuinka katsoa kuvia?
Kysymyksiä kuvien tarkastelun ja tulkinnan tueksi
- 079** Taidemuseo – paikka opiskella lasten oikeuksia
ja niiden toteutumista maailman kriisialueilla
- 080** Lapsen oikeuksien sopimus
- 083** Tehtävät

Näemme kuvia maailman kriiseistä lähes päivittäin, mutta millaisen kuvan media antaa kriiseissä elävien lasten elämästä? Hätkähdyttävätkö ja herättävätkö kuvat lapsista tunteita? Vai tuntuvatko ne missään? Miksi tietynlaiset kuvat ovat suosittuja sanomalehdissä tai televisiossa? Käsitteleekö kuvataide lapsia kriiseissä?

Voisiko kuvien avulla edistää lasten oikeuksien toteutumista? Näin ainakin me *Lapset kriisien kuvissa* -julkaisun tekijät uskomme. Sitä, miten se tehdään, on selvitetty tässä julkaisuhankkeessa. On pohdittu, miten kuvat toimivat keinona kertoa lasten oikeuksista sekä niiden toteutumisesta maailman kriisialueilla, miten kuvataide käsittelee tai sen voi nähdä käsittelevän aihetta sekä millaisia yhtäläisyyksiä tai eroja taiteen ja median kuvilla on tiedon lähteenä tai ajatusten herättäjänä.

Lapset kriisien kuvissa on osa Plan Suomen globaalikasvatusta. Se on toteutettu yhteistyönä Valtion taidemuseo Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet -yksikön Kehyksen, Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry:n ja Lasten ja nuorten taidekeskuksen kanssa. Julkaisun lisäksi hanke sisälsi ideointiseminaarin sekä pilottiyhteistyötä koulujen ja taidemuseoiden välillä eri puolilla maata. Oppilaitoksissa teemaa käsiteltiin Planin Lapsen oikeuksien lähettilään johdolla mediakuvien ja joidenkin tämän julkaisun artikkeleiden kautta. Museoissa paikallinen museopedagogi räätälöi taidenäyttelyissä tai

-työpajassa työskentelyn lasten oikeuksien näkökulmaan sopivaksi. Lisäksi hankkeessa tehtiin yhteistyötä Taideteollisen korkeakoulun (nykyisen Aalto-yliopiston) sekä Jyväskylän yliopiston kanssa.

JULKAISUN TAVOITTEENA ON TAIDE- JA MEDIKASVATUKSEN KEINON SYVENTÄÄ JA LAAJENTAA NUORTEN TIETOISUUTTA IHMISOIKEUKSISTA JA LASTEN OIKEUKSISTA SEKÄ KRIISEISSÄ ELÄVIEN LASTEN TILANTEESTA.

Julkaisun tavoitteena on

taide- ja mediakasvatuksen keinoin syventää ja laajentaa nuorten tietoisuutta ihmisoikeuksista ja lasten oikeuksista sekä kriiseissä elävien lasten tilanteesta. Toivomme, että julkaisu herättää vilkasta keskustelua, lisää ymmärrystä koti- ja ulkomaan kriisien yhteyksistä ja niiden vaikutuksista ihmisten elämään sekä auttaa nuoria

oivaltamaan, mitä kukin ihminen voi osaltaan tehdä itse kriisitilanteen tai siitä tuotettujen mielikuvien muuttamiseksi ja ennakkoluulojen vähentämiseksi. Julkaisun toivotaan myös lisäävän eri puolilla Suomea sijaitsevien oppilaitosten ja museoiden yhteistyötä taide- ja media-kasvatuksessa ja näin rikastuttavan myös museoiden kokoelmien käyttöä.

Piloteissa monet nuoret kokivat *lapset kriisien kuvissa* -aiheen tärkeäksi ja puhuttelevaksi. Ilmeni, että nuorilla on tietoa maailman tilanteesta ja erilaisista kriiseistä. Heillä on myös potentiaalia ymmärtää kriisi-alueilla elävien tarpeita ja joillain myös motivaatiota toimia tilanteen parantamiseksi. Eräs pilottiin osallistunut nuori kommentoi: ”On turhauttavaa tietää, että kuvat, jotka meille tulevat, ovat aina jonkun ihmisen valitsemia ja hänen haluamastaan näkökulmasta esitettyjä.”

Tarkastelemalla taidetta ja kuvia lasten oikeuksien ja niiden toteutumisen näkökulmasta kasvaa myös ymmärrys kuvista ja niiden ”voimasta” vaikuttaa ihmiseen. Mediakuva koetaan usein tarkoituksellisemmaksi tai dokumentaarisemmaksi kuin taidekuva, toisaalta kuvataide monitulkintaisemmaksi kuin median kuvat. Kun media- ja taidekuvat rinnastetaan, huomataan, että vaikuttavassa taidekuvassa toimivat samat lainalaisuudet kuin tehokkaassa mediakuvassa. Rinnastaminen tuo esiin molempien kuvastojen erityispiirteet ja auttaa kehittämään kykyä tarkastella molempia analyyttisesti ja kriittisesti. Tämä hanke kiinnittää erityisen huomion ulkomaiden kriisialueilla asuvien lasten ja nuorten elämään, mutta keskustelun valokeilaa voi koulutyöskentelyssä hyvin siirtää myös ajankohtaisiin oman yhteiskunnan kipupisteisiin ja kriiseihin.

Taide- ja mediakuvien äärelle on hyvä pysähtyä, sillä kuvat vaikuttavat merkittävästi käsityksiimme maailmasta, kriiseistä ja niissä elävistä ihmisistä. Visuaalinen lukutaito on paljon muutakin kuin kuvien katsomista. Sen avulla katse tarkentuu kuvien taakse, merkitysten, tiedon ja vaikutuskeinojen äärelle. Taiteen ja median kuvat ovat tärkeitä tulkkeja aikansa tapahtumista. Niin kuvataide kuin median kuvasto heijastaa ajan henkeä, kertoo asenteista, ilmapiiristä, tekijöistään ja katsojistaan. Kriisin keskellä elävää lasta esittävä kuva kertoo

lapsen elämästä ja hänen oikeuksistaan, mutta avaa silmiä ihmisoikeuksille myös laajemmin.

Julkaisu sisältää kaksi osaa. Ensimmäinen osa koostuu asiantuntija-artikkeleista. Toinen puoli on tehtäväosio. Julkaisun aluksi professori Janne Seppänen

**KRIISIN KESKELLÄ ELÄVÄÄ LASTA
ESITTÄVÄ KUVA KERTOO LAPSEN
ELÄMÄSTÄ JA HÄNEN OIKEUKSISTAAN,
MUTTA AVAA SILMIÄ IHMISOIKEUKSILLE
MYÖS LAAJEMMIN.**

johdattaa lukijan visuaalisen lukutaidon perusasioiden ääreen. Hanna Nurmi ja Tiina Salmio Plan Suomi Säätiöstä taustoittavat lapsen oikeuksien sopimuksen syntyä sekä kehitysmaiden

kriiseissä elävien lasten tilannetta kriisikuvaston ja sen lukutapojen kautta. Valokuvaaja Sami Kero ja psykologi Kirsti Palonen ovat nähneet lapsia koskettaneita ulkomaiden kriisejä paikan päällä. Sami Keron työmatka Kongoon oli ravisuttava, ja hän valottaa artikkelissaan myös sitä, millaiset kuvat – ja miksi – päätyvät lopulta valtamediaan. Kirsti Palonen kertoo, millainen merkitys omalla kuvien tekemisellä ja niiden läpikäymisellä voi olla kriisin kokeneille lapsille. Median esittämien kriisikuvien historiallinen katsaus löytyy erikoistutkija Anssi Männistön artikkelista. Taidehistorioitsija Satu Itkonen puolestaan luo katsauksen suomalaisen taidekuvaston tapaan esittää lapsia kriiseissä. Nykytaiteen näkökulmaa on taidehistorioitsija Päivi Matalan kahdessa näkökulma-artikkelissa, joissa hän pohtii nykytaiteen vaikutuskeinoja kahden teoksen kautta sekä afrikkalaiseen taiteen yhden esimerkin kautta. Valokuvataiteen tutkija Anna-Kaisa Rastenberger pohtii artikkelissaan valokuvan ja valokuvataiteen rajamaastoa myös nykytaiteen näkökulmasta. Johdatuksena tehtäväosioon toimii dialogimuotoinen artikkeli, jossa taidekasvattaja ja museopedagogi Päivi Venäläinen ja taiteilija ja tutkija Hannah Kaihovirta-Rosvik pohtivat kuvien, taiteen ja taidemuseoiden roolia ja mahdollisuuksia osana kouluopetusta.

Julkaisu on räätälöity toisen asteen oppilaitosten (lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten) opettajille sekä museotyöntekijöille, mutta aineistoa voi helposti soveltaa erilaisten, eri-ikäisten ryhmien käyttöön. Julkaisua käyttävät myös kouluissa globaalikasvatuksen

oppitunteja pitävät Planin lähettäjä. Pilottivaiheessa museopedagogit kokivat teeman haastavaksi, koska museoissa ei välttämättä ole suoraan teemaan liittyviä teoksia esillä. Silti hanke osoitti, että *lapset kriisien kuvissa* on muuntautumiskykyinen teema, jota voidaan käsitellä monella tavalla, erilaisten näyttelyiden ja työpajojen kautta.

Tehtäväosassa on kymmeniä teemaan liittyviä tehtäviä, joista vain osa on räätälöity tiettyyn oppiaineeseen. Osiossa on myös yleisiä vinkkejä kuvien tarkasteluun sekä museoyhteistyöhön. Se tarjoaa työkaluja niin museoille kuin kouluille lapsen oikeuksien käsittelyyn. Julkaisun tehtävät soveltuvat ennen kaikkea kuvataiteen, äidinkielen ja kirjallisuuden, yhteiskuntaopin, historian ja elämäntutkimustiedon opetukseen, mutta monia tehtäviä voi soveltaa myös muihin oppiaineisiin. Julkaisun runsaan kuvaston avulla voidaan kehittää nuorten kriittistä kuvanlukutaitoa, mikä on koulutyön näkökulmasta yksi tämän hankkeen keskeinen oppimistavoite. Julkaisun artikkeleita voi kopioida oppilaiden luettavaksi, ja kaikki artikkelit löytyvät helposti tulostettavina tekstiversioina Plan Suomen nettisivuilta.

Taide on yksi keino kertoa yhteiskunnan eri ilmiöistä siinä missä tiedotusvälineetkin. Parhaimmillaan molemmat herättävät myös tunteen ja pisimmälle mentäessä myös halun toimia. *Lapset kriisien kuvissa* -hankkeen mediakasvatuksellisella historiasta nykypäivään -perspektiivillä pyritään tavoittamaan uusia kohderyhmiä niin taide- kuin mediatarjonnan aktiivisiksi, pohdiskeleviksi kuluttajiksi.

Haluamme kiittää kaikkia hankkeeseen myötävaikuttaneita ja julkaisuun aineistoa luovuttaneita tahoja. □

Hanna Nurmi
Plan Suomi Säätiö

Tiina Salmio
Plan Suomi Säätiö

Helka Ketonen
Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys
Valtion taidemuseo

Päivi Venäläinen
Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry.
Lasten ja nuorten taidekeskus

KATSO AJATUKSELLA!

Viattomuus, tarve hoivalle ja suojelulle liittyvät kaikki lapsuuteen. Siksi kuvat lapsista tuhon ja katastrofien keskellä puhuttelevat. Niiden avulla on helppo liikutella katsojan tunteita ja rakentaa sisältöjä, jotka myös houkuttelevat ottamaan kantaa kuvan esittämiin asioihin. Kuvilla voidaan vedota niin inhimilliseen auttamisen haluun kuin kyynisesti painottaa konfliktin eri osapuolten tarkoitusperiä.

Kuvat vaikuttavat katsojaan, mutta on hyvin vaikea sanoa, millä tavalla. Yleistä sääntöä ei ole. Vaikutus riippuu katsojan asenteista, mielentilasta, iästä, sukupuolesta, poliittisesta kannasta, kuvan esittämästä asiasta ja sen tekstiyhteydestä sekä monista muista seikoista. Kuvan vaikutuksia olennaisempaa onkin pohtia sitä, millaisia *merkityksiä* se katsojalle tarjoaa tai on tarjoamatta. Merkityksetkin saattavat avautua moneen suuntaan, kuten oheisessa Laura Junkan otoksessa.

Kuvan tyttö kulkee kaltereiden takana. Taustaksi levittäytyy turkoosi seinä. Tyttö katsoo kameraan varautuneesti, ja kuvateksti kertoo: ”Palestiinalaiset joutuvat jonottamaan tarkastusasemilla myös juhliin päästäkseen. Pieni häävieras kulki af Tuffahin tarkastusaseman läpi Gazassa heinäkuussa 2001.”

VALKOISIIN PUKEUTUNEEN LAPSEN ENKELIMÄISYYS ASETTUU VASTEN KALTEREIDEN TYLYÄ RAUTAA.

Valkoiseen pukeutuneen lapsen enkelimäisyys asettuu vasten kaltereiden tylyä rautaa. Päinvastoin kuin monissa alueelta otetuissa kuvissa,

tässä ei näy kuolleita tai haavoittuneita lapsia. Kuvan voima syntyy lapsuuden, elämänilon ja juhlan asettamisesta kaltereiden taakse.

Lähes jokainen kykenee näkemään Laura Junkan otoksessa edellä kuvattuja merkityksiä. Se on arjen visuaalista lukutaitoa. Mutta visuaalinen lukutaito on paljon muutakin kuin ilmeisten merkitysten hahmottamista, kuvallisen viestin tajuamista. Siihen kuuluu myös taito pohtia kuvan merkitysten syntyä ja etsiä

vaihtoehtoisia merkityksiä. Niiden äärelle pääseminen ei useinkaan käy hetkessä, vaan vaatii kuvan tutkiskelua ja sen katsomista ajatuksella.

Katsotaanpa siis Junkan kuvaa uudestaan.

ITSE VALOKUVA ON PELKISTETTY ja sitä on mahdoton sitoa aikaan ja paikkaan. Myös kuvan ”lapsuus” herättää enemmän kysymyksiä kuin antaa vastauksia. Lapsen tausta, henkilöllisyys, kansalaisuus ja koko tilanteen merkitys jäävät pelkkää kuvaa katsomalla arvailujen varaan.

Kuvateksti, jutun otsikko ja ingressi antavat otokselle historiallisen ajan ja paikan ja samalla myös politisoivat lapsuuden äärimmilleen. Nyt kuva ei enää esitä vain pikkutyttöä kaltereiden takana. Se tarjoaa näkökulman Israelin ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin. Kuvan lapsuus kasvaa kommentiksi saartopolitiikkaa vastaan. Israelin politiikkaan ymmärtäväisesti suhtautuvan mielessä kuva saattaa herättää myös ärtymystä. Näin kuvasta tulee poliittisen kamppailun kohde.

Visuaalisen lukutaidon kannalta tärkeää on huomata, että jutun kokonaisuus on valintojen tulos. On valokuvaajan valinta kuvata lapsi tällaisessa tilanteessa ja rakentaa erilaisten visuaalisen elementtien – esimerkiksi kalterit – avulla edellä luonnosteltu vaikutelma.

VISUAALISEN LUKUTAIDON KANNALTA TÄRKEÄÄ ON HUOMATA, ETTÄ JUTUN KOKONAISUUS ON VALINTOJEN TULOS.

Valintojen tulos on myös kuvan liittäminen osaksi journalistista kokonaisuutta, jossa kerrotaan palestiinalaisten yrityksistä elää normaalia

elämää saarrettuina. Ja ennen kaikkea valinta on Gazan tilanteen kuvittaminen *lapsuuden* kautta. Se antaa kriisiin aivan toisenlaisen näkökulman kuin esimerkiksi kuva uhmakkaasta soturista.

On mahdollista myös pohtia, millainen vaikutelma olisi syntynyt, jos kuvaaja olisi mennyt hääjuhliin – kenties hän menikin – ja kuvannut pidäkkeetöntä iloa, jossa ei millään tavoin näy saartopolitiikan heittäjä varjo. Hän olisi tuonut esiin palestiinalaisen todellisuuden, jossa olisi unohdettu ahdistava saarto ja ihmisoikeuksien loukkaukset. Sellaistakin iloa Gazasta kaiketi löytyy.

Entä millainen vaikutelma syntyisi, jos kuva esitettäisiin lehtijutun sijaan näyttelyssä varustettuna lyhyellä

nimellä *Gaza 2001*? Kuvan esteettiset ominaisuudet – sommittelu, värit, tytön pukeutuminen – saisivat lisää painoa ja hääjuhliin liittyvä merkitys alkaisi himmetä. Kenties tyttö on menossa lastenkutsuille?

Kaikissa kolmessa tapauksessa kuvalla rakennetaan vaikutelmaa Gazan tilanteesta, mutta hyvin erilaisin painoituksin.

KENTIES TYTTÖ ON MENOSSA LASTENKUTSUILLE?

Ensimmäisessä vaihtoehdossa kuva viittaa lapsuuteen saarron oloissa. Toisessa tapauksessa olisi syntynyt vaikutelma elämän jatkuvuudesta arkea vaikeuttavasta saarrosta huolimatta. Kolmas vaihtoehto olisi vienyt kuvan poliittiset merkitykset paljon epäselvemmiksi. Kuvaa olisi ehkä katsottu enemmän taiteellisena kuin kuvajournalistisena esityksenä.

KOSKA VISUAALINEN LUKUTAITO ON kuvan merkitysten ymmärtämistä, sen tärkeä osa on yhteiskunnan ja kulttuurin tuntemus ja taito nähdä kuvalliset esitykset valintojen kautta syntyneiksi. Tämä koskee niin medioiden kuin taiteenkin kuvastoja, vaikka niiden esittämisen paikat ja lähtökohdat ovat useimmiten erilaiset. Esimerkiksi kuvan totuuden problematiikka näyttäytyy uutiskuvaajalle aivan toisessa valossa kuin taidevalokuvaa työstävälle. Ensin mainitulle pyrkimys objektiivisuuteen on luovuttamaton journalistinen arvo. Taidevalokuvajalle objektiivisuus voi olla lähtökohta pelille ja leikille.

Visuaalisen lukutaidon kannalta olennaista on tietenkin ymmärtää sellaisten ilmaisuiden kuin esimerkiksi juuri ”objektiivinen valokuva” merkityksiä erilaisilla kuvallisuuden alueilla. Tällaiseen lukutaitoon ei ole oikotietä, eikä se synny pelkästään medioiden tai taiteen kuvastoja katselemalla. Visuaalisen lukutaidon kehittymisen keskeinen edellytys on – hieman paradoksaalisesti – yhteiskuntaa, kulttuuria ja kuvia käsittelevien *tekstien* lukeminen ja kuvien pohtiminen niiden valossa. □

Janne Seppänen on professori Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella. Seppänen on kuvajournalismin ja visuaalisen kulttuurin tutkija. Häneltä ovat ilmestyneet muun muassa kirjat *Katseen voima*. Kohti visuaalista lukutaitoa (7 p., 2009) ja *Visuaalinen kulttuuri*. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tutkijalle (2005).

TÄÄLLÄ ON KAIKKI ROMAHTANUT

Kriisi on yleensä yhtäkkinen ja odottamaton. Hätätila, selkkkaus, sota tai luonnonkatastrofi koskettaa pientä tai laajempaa maantieteellistä aluetta ja sen väestöä. Kriiseissä lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Ääritilanteissa sota altistaa lapset väkivallalle ja hyväksikäytölle eikä lasten oikeuksista pystytä huolehtimaan.

- Viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana yli 2 miljoonaa lasta on kuollut sodan aiheuttaman aseellisen konfliktin seurauksena. Yli kolminkertainen määrä, vähintään 6 miljoonaa lasta, on vammautunut pysyvästi tai loukkaantunut vakavasti. Yli miljoona lasta on jäänyt orvoksi tai joutunut eroon perheestään.
- Arviolta 300 000 lapsisotilasta, alle 18-vuotiaita tyttöjä ja poikia, on osallisina useammassa kuin 30 konfliktissa maailmanlaajuisesti.
- Ilmastonmuutos on yksi suurimpia uhkia lasten terveydelle ja hyvinvoinnille tällä vuosituhannella.
- Aliravitsemus on suora tai epäsuora syy kolmannekseen alle 5-vuotiaiden lasten kuolemista. Köyhyys on keskeinen aliravitsemuksen syy.

Lähteet: *Unicef, 2007; WHO; Unicef, 2009.*

”Yhteisöni oli hyvin kaunis. Olimme kaikki iloisia ja tyytyväisiä. Joka päivä leikin ystäväni kanssa. Mutta nyt kaikki on tuhoutunut ja kukaan ei enää naura. Kaikkialla on hiljaista ja surullista. Täällä kaikki on romahtanut.”

Lapsi, El Salvador, tunteita maanjäristyksen jälkeen (Plan, 2003, 16.)

- LASTEN OIKEUDET, KRIISIT JA MEDIAN KUVAT

Yli puolet kehitysmaiden väestöstä on lapsia ja nuoria. Siten mikä tahansa kriisi, konflikti tai luonnonkatastrofi kehitysmaissa vaikuttaa erityisesti lapsiin. Hankalista olosuhteista huolimatta kansainvälisten sopimusten tulisi taata, että lasten elämä jatkuu mahdollisimman normaalina.

Kriiseissä suurimpia haasteita ovat, kuinka lapsia pystytään suojelemaan sekä kuinka heidän tilanteestaan pystytään tiedottamaan lapsia kunnioittavalla tavalla.

SOPIMUSTEN SUOJA LAPSILLE. Herääminen lasten erityiseen suojeluun kesti kauan.¹ Ensimmäisen ja toisen maailmansodan kärsimykset vauhdittivat lapsen oikeuksien edistämistä. Lapsen oikeuksia käsittelevä Geneven julistus hyväksyttiin Kansainliiton istunnossa vuonna 1924, ja YK:n yleiskokous hyväksyi yleismaailmallisen ihmisoikeuksien julistuksen vuonna 1948. Tämä julistus sisälsi myös lasten oikeudet, mutta pian koettiin, että lasten erityistarpeet tulisi tuoda vahvemmin esiin. YK:n lapsen oikeuksien julistus hyväksyttiin vuonna 1959.

Suosituksenomaisina kannanottoina julistukset eivät sitoneet valtioita oikeudellisesti. Vasta vuonna 1989 solmittiin Lapsen oikeuksien sopimus, joka on nyt maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus.² Sopimukseen liittyneet valtiot raportoivat lasten

oikeuksien tilanteestaan sopimusta valvovalle komitealle viiden vuoden välein. Valtioiden määräämikäisraporttien pohjalta YK:n lapsen oikeuksien komitea esittää kunkin maan tilanteesta omat huolenaiheensa ja suosituksensa.

2010 Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäpöytäkirja valitusmekanismista, jonka turvin lapset ja heidän edustajansa voivat hakea muutosta, jos lapsen oikeuksia on loukattu. Keväällä 2010 lisäpöytäkirjaa ei ollut vielä ratifioitu.

2000 YK:n yleiskokous hyväksyy sopimuksen lisäpöytäkirjan lapsikaupasta, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Lisäpöytäkirja astui voimaan vuonna 2002. Syyskuuhun 2009 mennessä 117 maata on allekirjoittanut ja 132 maata ratifioinut lisäpöytäkirjan. Suomi ei ole ratifioinut tätä pöytäkirjaa.

2000 YK:n yleiskokous hyväksyy sopimuksen lisäpöytäkirjan lasten osallistumista aseellisiin konflikteihin. Lisäpöytäkirja astui voimaan vuonna 2002. Syyskuuhun 2009 mennessä 125 maata oli allekirjoittanut ja 130 maata ratifioinut lisäpöytäkirjan. Suomi ratifioi pöytäkirjan vuonna 2002.

1990 YK:n ensimmäinen lapsiasiaain huippukokous.

1989 Lapsen oikeuksien yleissopimus (LOS) hyväksytään 20.11. YK:n yleiskokouksessa. Suomessa Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus tuli voimaan 1991.

1979 Kansainvälisen lapsen vuoden vietosta saa alkunsa lapsen oikeuksien sopimuksen luonnostelu.

1959 YK hyväksyy Lapsen oikeuksien julistuksen.

1948 YK hyväksyy ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen.

1924 Geneven julistus.

Lapsen oikeuksien sopimus sisältää 54 artiklaa. Sopimuksen keskeinen pilari on lapsen ihmisarvo, ja sopimus voidaan jakaa kolmeen ydinkohtaan. Ensinnäkin lapsilla on oikeus suojeluun ja huolenpitoon, toiseksi lapsilla on oikeus osallistua sekä kolmantena kohtana lapsille kuuluu osuus yhteiskunnan voimavaroista. Yhteiskunnan tulee sen mukaisesti taata mm. lasten oikeus koulutukseen.³

Erityisesti aseellisissa konflikteissa lapsia suojelevat humanitaarisen oikeuden sopimukset. Niistä keskeisimmät ovat neljä Geneven sopimusta vuodelta 1949 ja sen kaksi lisäpöytäkirjaa vuodelta 1977. Sopimukset suojelevat aseellisten konfliktien siviilejä ja pyrkivät lievittämään sodan aiheuttamia kärsimyksiä.

EU:n tasolla Lissabonin sopimuksen (2009) allekirjoittaminen on nähty edistysaskeleena lapsen oikeuksien kannalta. Sopimuksen myötä lapsen oikeuksien edistäminen kuuluu EU:n sekä sisä- että ulkopoliittisiin tavoitteisiin, ja lapsen etu tulee ottaa huomioon kaikessa EU-päätöksenteossa. Todellisista muutoksista ei ole kuitenkaan vielä näyttöä.

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa suojelemaan lapsia väkivallalta, vahingoittamiselta ja hyväksikäytöltä sekä estää lasten osallistumisen sotaan. Todellisuudessa

"[...] Olimme äidin kanssa keräämässä polttopuita. Kulkiessamme alamäessä jonossa, maanjäristys alkoi. Veljeni Daniel oli takanani[...] kuulin hänen huutavan: "Äiti! Äiti! Äiti!" Iso kivenlohkare putosi hänen päälleen ja hän kuoli. Nyt rukoilemme, että pystymme jatkamaan elämäämme [...] Yritämme vain jatkaa työskentelyä. Öisin maa tärisee ja se pelottaa minua."

Poika, 12 vuotta, El Salvador
(Plan, 2003, 13.)

sopimuksia ja siten myös lapsen oikeuksia rikotaan päivittäin ja räikeimmin juuri akuuteissa kriiseissä. Lapsia käytetään sodissa usein taistelijoina, kantajina, ruoanlaittajina, viestinviejinä ja seksuaalisten palveluiden tarjoajina.

Lapsen oikeuksien näkökulmasta on ensisijaista turvata kriisin keskellä olevan lapsen henki sekä huolehtia lapsen perustarpeista sekä suojelusta.

MONIPUOLINEN KUVASTO LAPSISTA JÄRJESTÖJEN HAASTEENA. Yllättäviä dramaattisia tapahtumia, kuten sotia ja maanjäristyksiä, käsittelevät uutiset eivät kriisin alussa pureudu laajemmin kulloisenkin maan poliittiseen, taloudelliseen tai sosiaaliseen kehitykseen,

esimerkiksi lasten asemaan. Maan hidas kehitys epäkoh-
tien poistamiseksi ylipäättään,
vaikkapa lapsikuolleisuuden
vähentämiseksi, harvoin ylit-
tää uutiskynnyksen.

Nopea tiedonvälitys mah-
dollistaa sen, että esimerkiksi
kansalaisyhteiskunnan
aktiivit ja järjestötoimijat
puuttuvat lapsiin kohdistu-
viin rikkomuksiin ja rapor-
toivat niistä. Valtioidenkin on
entistä hankalampi jättäytyä
ulkopuolelle ja olla ottamatta
kantaa, jos media välittää tie-
toa lapsiin kohdistuvista ihmisoikeusrikkomuksista.

Medioiden kehittyessä siviilien kärsimys on tullut
näkyvämmäksi ja lähes kaikkien ulottuville. Mediat välit-
tävät erityisesti kriisiuutisia nopeasti mistä tahansa maa-
ilmankolkasta. Media antaa uusia mahdollisuuksia avar-
taa ihmisten maailmankuvaa, mutta vaarana on myös
stereotyyppisten kuvien ja asenteiden vahvistuminen.

Monipuolisen, ei-stereotyyppisen kuvan pitäisikin
olla kansalaisyhteiskunnan rakentamisesta kiinnostu-
neiden järjestöjen ja aivan erityisesti lapsijärjestöjen
prioriteetti, koska lapset ovat haavoittuvimpia sekä
kriisien kohteena että niistä kertovien kuvien käyttäjinä.
Lapsen edun pitää aina olla lähtökohta, kun uutisoidaan
lapsista kriiseissä.

Järjestöjen tarjoama kuvamaailma on muuttunut
parinkymmenen vuoden kuluessa myös Suomessa
merkittävästi. Nälkäänäkevien lasten kuvista on siir-
rytty toiseen ääripäähän: aurinkoisiin lapsikuviin, jotka
hellyttävyydessään herättävät myönteisiä mielikuvia ja
rohkaisevat tukemaan järjestöjen toimintaa. Kehitys-
maiden arjen monipuolista kuvausta ne eivät kuitenkaan
varsinaisesti tue vaan edustavat vain yhtä näkökulmaa.
Onnelliset, aina nauravaiset kehitysmaiden ihmiset
ovat samanlainen stereotypia kuin Afrikan ja nälän-
hädän väliin kirjattu yhtäläisyysmerkki. Kuva ei siis
välttämättä ole virheellinen mutta se on yksipuolinen.

**”Olin työskentelemässä maatilalla
ja kuulin sotilaiden tulevan, joten isäni
käski minun piiloutua. Jäin kiinni. Sotilaat
sitoivat minut ja hakkasivat minua ja
veivät minut Lofan maakunnan kasarmiin.
Lofassa oli pieniä poikia enemmän kuin
aikuisia. Monet heistä kuolivat luoteihin
ja ohjuksiin. He antoivat minulle asean
ja kertoivat, kuinka sitä käytetään. [...]”
Ammuin aseella, mutta en ole varma
tapoinko ihmisiä. Tiellä vihollissotilaat
tulivat ja yritin juosta karkuun, mutta ohjus
osui jalkaani. Neljä ihmistä haavoittui
ja joitain ihmisiä kuoli hyökkäyksessä. [...]”**

J.K., 14 vuotta, Liberia
(Amnesty International, 2004, 8.)

Molempia todellisuuksia löytyy, mutta kumpikaan ei yksin anna riittävää kuvaa asiasta eikä lisää keskinäistä ymmärrystä.⁴

Stereotyyppioilla on helppo ilmaista asiat nopeasti selittelemättä. Pyrkimyksenä ei ole kertoa koko totuutta vaan yksinkertaistaa ja värittää kertomusta. Yksinkertaistamalla unohdetaan kuitenkin kehitysmaiden monimuotoisuus. Maanosat ovat hyvin erilaisia ja kunkin maanosan sisällä maiden kehitysaste on varsin erilainen. Yksittäisten toimittajien, kuvaajien, uutistoimistojen ja lehtitalojen tiedostetut tai tiedostamattomat valinnat voivat vaikuttaa siihen, mihin suuntaan asenteet muuttuvat ja miten muutos kanavoituu toiminnaksi.⁵

SUOJELUN KOHTEISTA AKTIIVISIKSI TOIMIJOIKSI.

Eurooppalaisten kehitysyhteistyöjärjestöjen vuonna 2006 hyväksymä kehitysmaakuvien ja -viestien ohjeisto sisältää kolme yläperiaatetta, joiden tulisi ohjata kuvien ja viestien valintaa: 1) kunnioita aiheena olevien ihmisten arvokkuutta, 2) usko kaikkien ihmisten tasavertaisuuteen sekä 3) hyväksy reilouden, solidaarisuuden ja oikeudenmukaisuuden edistämisen tarve.⁶

"Kun Mayi-Mayit hyökkäsivät kylääni, me kaikki pakenimme sotilaat vangitsivat kaikki tytöt, jopa hyvin nuoret. Sotilaiden kanssa ollessamme meidät pakotettiin 'avioliittoon' sotilaan kanssa.[...] Jos olisit kieltäytynyt, he olisivat tappaneet sinut. He lahtaisivat ihmisiä kuin kanoja [...] Missä tahansa he taistelivat, he veivät naiset ja tytöt matkan varrella töihin pelloille. [...]"

Jasime, 12 vuotta, Kongon demokraattinen tasavalta (Amnesty International, 2004.)

Pahimmillaan kriisikuvasto vain vahvistaa stereotyyppioita ja me-ne-ajattelua. Kriisikuvasto on ristiriidassa sen kanssa, että median käyttäjät toivovat tietoa lasten tavallisesta arjesta sekä sellaisia tarinoita, joihin voivat itse myös jotenkin samaistua. Lapsista ja nuorista kertova kriisikuvasto järkyttää ja ehkä saa myös toimimaan, mutta

samaistumiskohdetta se tuskin tarjoaa. Ne arjen kuvat, joista löytyy yhtymäkohtia omaan elämään ja joissa lapset esitetään uhrien sijaan aktiivisina toimijoina, saattavat parhaassa tapauksessa vahvistaa halua toimia myös pitkäjänteisesti muutoksen aikaansaamiseksi.⁷

Lasten kärsimys täytyy esittää totuudenmukaisesti, mutta ihmisarvoa kunnioittaen. Tasapainon saavuttaminen näiden asioiden välillä on kuitenkin haasteellista.⁸ YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan

lapsilla on oikeus omaan mielipiteeseen, oikeus tulla kuulluksi ja oikeus tietää mitä maailmassa tapahtuu. Samanaikaisesti lapsia pitää toisaalta suojella epäsovivalta materiaalilta sekä toisaalta kuunnella heitä täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä kriisien ennaltaehkäisyssä kuin myös jälleenrakennuksessa. Lasten osallistumisen tukeminen synnyttää parhaimmillaan voimaantumisen tunteita, millä voi olla traumoja parantavia, terapeuttisia vaikutuksia. Taide-terapian ja mediakasvatuksen keinoja hyödynnetäänkin lasten kanssa työskennellessä niin humanitäärisissä kriiseissä kuin pitkäjänteisessä kehitysyhteistyössä.⁹

Lapsia käsittelevien taide- ja mediakuvien kriittinen tarkastelu voi synnyttää positiivisia tunteita ja halun toimia muutoksen agentteina. Esimerkiksi Suomessa kuvien ja tekstien analysointi tarjoaa lapsille ja nuorille vaihtoehtoisia tulevaisuuden kuvia, mikäli työskentelyyn sisällytetään tiedon lisäksi historiallinen perspektiivi ja samaistumisen mahdollisuus.¹⁰ Kansainvälisten sopimusten toteutuminen riippuu valtioista ja viime kädessä kaikista maailman kansalaisista. Lasten oikeuksien rikkomisen ja väkivallan kulttuuriin vähentämiseksi tarvitaan arvojen ja asenteiden muutosta, johon päästään pitkäkestoisella kasvatustyöllä. □

**”Vastaani käveli mies, joka sanoi:
’Ryömi nyt, tyttö hyvä, vaikka tuohon
lumikinokseen, ettei ilmavirta vie sinua’.
Aloimme molemmat kaivautua kinokseen,
hän toiselle puolelle ja minä toiselle.
Sitten alkoi rätistä, kun jonnekin ilmeisesti
osui pommi tai pomminkappale. Kuului
vain kun sirpaleita ja monenlaista säälää
putoili Vaasankadulle.”**

Maila
(Kokko, 2009.)

VIITTEET:

¹ Lapsen oikeus -käsite liittyy yleisten ja yhtäläisten ihmisoikeuksien ja demokratia -käsitteiden kehittämiseen. Ranskan vallankumouksen (1789) ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksen ihanteet - vapaus, veljeys ja tasa-arvo - eivät koskettaneet tasapuolisesti kaikkia kansalaisia. Vasta teollisen vallankumouksen myötä lapsien

olosuhteisiin ja suojeluun, esimerkiksi palkkaukseen ja työaikoihin, kiinnitettiin huomiota. Suomessa lastensuojelulakien säätäminen käynnistyi 1700-luvun lopulla. (Utriainen, 2000, 24–25.) Teollisen vallankumouksen yhteydessä ei vielä puhuttu lasten oikeuksista vaan lasten suojelusta. (Utriainen, 2000, 28.)
² Ks. lisää esim. www.plan.fi, www.unicef.fi, www.crin.org

³ Plan, 2009.

⁴ Ks. myös esim. Rekola, 2007; Jaakkola ja Pelttari, 2007.

⁵ Ks. Jaakkola ja Pelttari, 2007.

⁶ Concord 2006.

⁷ Raunio, 2007.

⁸ Kehys ry. 2009. Kuvien ja viestien käyttöopas. S. 4.

⁹ Ks. lisää Palosen artikkelista sivulta 29–33.

¹⁰ Ks. Itkosen artikkeli sivulta 43–51.

Hanna Nurmi, VTM, työskentelee Planissa kotimaan työn johtajana. Aiemmin hän on työskennellyt muun muassa järjestöissä ja kuntasektorilla.

Tiina Salmi, YTL, työskentelee Planissa suunnittelijana vastuualueenaan mediakasvatushankkeet, vaikuttamistyö ja Lastenhallitus. Aiemmin hän on työskennellyt muun muassa Suomen YK-liitossa ja Turun yliopiston valtio-opin laitoksella.

LÄHTEET:

- Amnesty International 2004. *Liberia. The Promises of Peace for 21,000 Child Soldiers*. 17 May 2004. AI Index. AFR 34/006/2004.
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/AFR34/006/2004/en/1dofce89-d5f2-11dd-bb24-1fb85fe8fa05/afr340062004en.pdf>
- Amnesty International USA. <http://www.amnestyusa.org/children/child-soldiers/stories-from-children-associated-with-fighting-forces/page.do?id=1021177>
- Children in Crisis*. <http://www.childrenincrisis.org/waheeds-story>
- Concord 2006. *Code of Conduct on Good Practice on Images and Messages relating to the Third World*.
- Hämäläinen, Veli. Kotisivut.
<http://www.kolumbus.fi/veli.hamalainen/Pois%20Mannolasta%201944.htm>
- Jaakkola, Marie ja Peltari, Antti 2007. *Median kehityskaakavat*. Kumppani 6-7
http://www.kepa.fi/arkisto/2007_6-7/5810.
- Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys 2009. *Kuvien ja viestien käyttöopas*.
 Alkuperäinen englanninkielinen teksti: Helsinki: Dóchas Development Education Group.
- Knuutila, Jarmo ja Levola, Kari 2000. *Sotalapsi ei unohda*. Helsinki: Tammi.
- Kokko, Erkki 2010. *Me sotalapset - neljän veljeksien tarina*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Plan 2009. <http://www.plan.fi/fi-FI/lapsen-oikeudet/>
- Plan 2003. *After the Cameras Have Gone. Children in Disasters*. Edited by Amer Jabry.
<http://plan-international.org/files/global/publications/emergencies/childrendisasters.pdf>
- Plan Indonesia 2010. *Children as Agents of Change. Lessons learnt from Child Centred Disaster Risks Reduction Work in Sikka, Rembang, Jakarta and Bogor 2007-2010*.
- Raunio, Samuel 2006. *Nuoret, media ja kehityskaakat*. Plan Suomi Säätiön julkaisusarja 1/06. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos, journalistiikka. Helsinki: Plan Suomi.
- Rekola, Juha 2007. *Hyvällä kehityskaajournalismilla on tulevaisuus*. Viestintä ja kehitys -säätiö Vikesin puheenjohtaja Juha Rekolan puheenvuoro Kehityskaajournalismista ja sen tulevaisuudesta Suomessa YLE:n Kolmannen maailman puheenvuorojen 20-vuotisjuhlaseminaarissa 12.12.2007
<http://vikes.fi/2009/02/22/hyvalla-kehityskaajournalismilla-on-tulevaisuus/>
- Unicef 2007. *Children in Conflict and Emergencies*.
http://www.unicef.org/protection/index_armedconflict.html
- Unicef 2009. *The State of The World's Children*.
<http://www.who.int/features/factfiles/nutrition/facts/en/index.html>
- Utriainen, Sirpa 2000. *Lapsen oikeuksien historia*. Kirjassa: *Lapsen oikeudet*. Toimittanut Honkanen, Jussi ja Syrjälä, Jaana. Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31. Helsinki: Edita Oy Ab, s. 22-35.
- WHO. *Ten Facts on Nutrition*.
<http://www.who.int/features/factfiles/nutrition/facts/en/index.html>

Sami Kero:

MITÄ HELVETTIÄ MINÄ TÄÄLLÄ TEEN?

Helsingin Sanomien
kuvaaja Sami Kero
muistelee työkeikkaa

Iturissa, Kongon demokraattisessa tasavallassa

heinäkuussa 2006. ”This ain't hard enough”,

kuvaajakollegani toteaa Getin pakolaisleirillä itäisessä Kongossa, noin 50 kilometriä Buniasta koilliseen.

Amerikkalaiselle kuvatoimistolle työskentelevä

John kaipaa jotain rankempaa materiaalia kuin noin

40 000 asukkaan hökkelikylä ensisilmäyksellä tarjoaa.

Värikkäisiin vaatteisiin pukeutuneet ihmiset hymyilevät.

Valtaosa heistä ei ole tullut leirille nälänhädän takia, vaan pakoon armeijan ja kapinallisten yhteenottoja.

Löydämme kyselemällä leirin toisesta päästä hautajaiset. Naisvaltainen saattoväki hymisee laulua matalassa ruokomajassa. Äiti pitää sylissään vauvaa, joka on kuollut edellisenä yönä omaan oksennukseensa. Jonotan vuoroani majaan hämmentyneenä kokeneempien kuvaajien perässä. Johnin ja AFP:n freekuvaaja Lionelin tehtyä työnsä kumarrun majan suuaukolle ja otan muutamman kuvan. John ja Lionel ovat tarttuneet minun ja toimittaja Heli Suomisen matkaan sattumalta Buniasta jakamaan pakolaisleirireissun tulkki- ja maasturikuluja.

WHO THE FUCK WANTS TO BURN BABIES? Matkalla vauvan hautajaisista ruuanjakelupisteelle mies juoksee luoksemme ja kertoo, että muutaman kilometrin päässä on edellisenä päivänä tapettu perhe. Mies johdattaa meidät viidakkoon noin neljän kilometrin päähän leiristä, jossa törröttää pystyssä savimajan hiiltyneet ulkoseinät.

Alkaa sataa kaatamalla. Yritän suojella kameraa paidallani. Pihalla makaa ovensuussa kaksi hiiltynyttä ruumista. Toinen luonnottomassa sykkyrässä mahallaan ja jalat koukussa, toisen ruumiin kyljessä näkyy luodinreikä.

Avokadopuiden katveessa lojuu auki repeytynyt maissintähkillä täytetty säkki, meloneja ja kuumuudessa sulanut muovinen soikko. Talon takana pilkottaa punaisessa mekossa tyttö, jolta puuttuu osa takaraivosta.

Sadekuuro hellittää, mutta kamerani on mennyt rikki. En voi tehdä muuta kuin katsella. Vasta nyt huomaan äitelän palaneen hajun.

Lionel tulee luokseni ja kertoo, että sisällä on jotain mitä hän luulee vauvan ruumiiksi: muodoton torsomainen kappale palanutta lihaa.

”Who the fuck wants to burn babies?”

Maassa makaa Fumu-Dyaran perhe. Perhe asui Getin leirissä ja oli tullut eilen entiseen kotiinsa täydentämään ruokavarastoja. Paikalle kerääntyneet sukulaiset arvuuttelevat, kuuluvatko tappajat armeijaan vai kapinallisiin. Leirin asukkaat pelkäävät molempia.

JOTAIN VOI JÄTTÄÄ SEINÄN TAAKSE. Seuraan sivusta, kuinka miesten ja naisten kasvot vääristyvät surusta, epäuskosta ja kuvotuksesta. Uhrien sukulaiset ja läheiset kaivavat pihan nurkalle viittä hautaa. Lapset katselevat vierestä. Joku heiluttaa ylävartaloaan edestakaisin ja laulaa. Vaimonsa ja lapsensa välikohtauksessa menettänyt Floribert Fumu-Dyara pyytää, että paikalle osuneet ulkomaalaiset soittaisivat satelliittipuhelimella paikalle YK:n rauhanturvaajia.

**KAMERA ON TYÖKALUNA KUIN IKKUNA,
JONKA LÄPI MINULLA ON TIETYIN
EHDON JOURNALISTINEN OIKEUTUS
HYPÄTÄ TOISEN IHMISEN ELÄMÄÄN -
JOSKUS IKÄVINÄKIN HETKINÄ.**

Mietin mitä helvettiä minä täällä teen? Kamera on työkaluna kuin ikkuna, jonka läpi minulla on tietyin ehdoin journalistinen oikeutus hypätä toisen ihmisen elämään – joskus ikävinäkin

hetkinä. Samalla kamera myös etäännyttää. Kameran etsimen läpi katsottuna vauhti ei pelota eikä korkeus huimaa. Menetettyäni työkaluni joudun katsomaan teurastuksen jälkiä ilman ammatillista suodatinta. Lionel huomaa kuinka tärisevän pihan perällä.

”Tätä tapahtuu Kongossa joka päivä, eikä kukaan välitä. Siksi on tärkeää, että me olemme täällä kertomassa asioista”, hän muistuttaa.

John lainaa minulle ystävällisesti kameraansa. Kuvaan nopeasti paikan jokaisen yksityiskohdan.

Maasturimatalla takaisin Buniaan ihmettelen, miksi Kongon tilanteesta ei puhuta Euroopassa. Samaan aikaan Suomen ja maailman viestinten huomio on Libanonin kriisissä, vaikka Kongossa kuolee päivittäin satoja ihmisiä enemmän kuin Lähi-Idässä. Noin kuukauden kestäneessä Libanonin kriisissä kuoli yhteensä reilut 1 100 ihmistä. YK arvioi, että pelkästään Iturissa on kuollut vuoden 1998 jälkeen 50 000 ihmistä joko armeijan tai kapinallisten asejoukkojen vuoksi.

Illalla tappelen puhelimessa Helsingin kotitoimituksen kanssa. Lehti aikoo julkaista kaikista pliiisuiman ja kilteimmän ruudun lähettämistäni kuvista. Vaitaan vastaan, koska minusta lukijoiden on saatava nähdä se kaikki raakuus, mitä täällä tapahtuu. Lopulta kuvatoimittaja saa minut ymmärtämään, että suomalaisten aamukahvipöytään ei voi tarjoilla hiiltyneitä lasten ruumiita.

Jälkeenpäin olen myös tajunnut, että välttämättä tehokkain tapa välittää viestiä ei ole kaiken raakuuden ja kurjuuden paljastaminen. Jotain voi jättää seinän taakse.

Yöllä odotan unta. Hotellihuoneen nurkassa aamua odottavat kenkäni haisevat palaneelle. □

KRIISI- JA KEHITYSMAA-JOURNALISMIN ONGELMIA

Yksipuolisuus. Kehitysmaa- ja kriisialueiden kuvajournalismin helmasynti on katastrofikeskeisyys ja ihmisten kuvaaminen nimettömänä massana.

"Erityisesti todella alhaisen elintason maista annetaan mediassa yksipuolinen ja masentava kuva", huomioi

kuvajournalismin professori Hannu Vanhanen (Kumppani 06-07/2007). "Ennakkoluuloja pidetään yllä keinotekoisesti ja kuvauksen kohteet valitaan näennäisempatian nimissä. Se on äärettömän helppoa ja yksinkertaista kuvaamista."

Uutistoimistovetoisuus. Harvalla suomalaisella viestimellä on varaa lähettää journalisteja kehitysmaa- ja kriisiraportointiin. Uutistoimistojen

materiaali keskittyy koviin uutisiin, kuten sotiin ja katastrofeihin.

Kiire. Kahden viikon työkeikalta pitää tehdä kymmenisen juttua. Voiko tällä tahdilla tehdä laadukasta journalismia?

Laskuvarjojournalismi. Journalisti viettää lyhyen aikaa vieraassa kulttuurissa, jota hän ei tunne tarpeeksi. Laskuvarjojournalismille on leimallista tarkastella asioita Suomi-linkkien kautta.

VÄLTTÄMÄTTÄ TEHOKKAIN TAPA VÄLITTÄÄ VIESTIÄ EI OLE KAIKEN RAAKUUDEN JA KURJUUDEN PALJASTAMINEN.

Sami Kero on lehtikuvaaja, joka on työskennellyt Helsingin Sanomissa vuodesta 2005. Kongon lisäksi Kero on käynyt kuvausmatkoilla esimerkiksi Iranissa, Irakissa, Israelissa, Ruandassa, Kiinassa, Haitissa ja Bangladeshissa.

Kirsti Palonen: MIELEN TURVAPAIKKA PIIRTÄMÄLLÄ

Neljävuotias suomalaistyttö piirsi 1994 kuvan Estonia-onnettomuudesta. Risteillä kuvioitujen pilvien päällä seisoivat kaksi hahmoa, joista lapsi kysyi: ”Missä Jeesus ja Jumala olivat silloin, kun Estonia upposi?” Katastrofi ei koskettanut henkilökohtaisesti tyttöä eikä hänen läheisiään, mutta se vaivasi hänen mieltään pitkän aikaa ja ilmestyi hänen piirustuksiinsa uudelleen kahden vuoden päästä.

KATASTROFIKUVAT MIELEN SÄILIÖSSÄ. Lapset ovat jatkuvasti alttiina kuvaärsykyille, joiden sisältö kertoo ihmisen tai luonnon aikaansaamista katastrofeista. Vaikka he eivät itse olisi vaarassa, media välittää heille, että muita heidän kaltaisiaan lapsia kuolee, muiden lasten äitejä ja isiä, sisaria ja veljiä kuolee tai vammautuu. He voivat eläytyä onnettomuuteen tai katastrofiin omakohtaisesti ja alkaa pelätä, että joutuvat itse kokemaan saman. Lapsen mieli säiliöi katastrofin kuvat, ja mielikuvitus voi muuntaa niitä vielä todellisuutta pahemmiksi.

Kun väkivalta ja katastrofit ilmestyvät televisioruudun välityksellä lapsen kotiin, hän ei pysty ilman aikuisen apua sijoittamaan niitä aikaan ja paikkaan. Mielikuvitus tuo pelottavia ärsykyitä maantieteellisesti ja ajallisesti lähelle, mutta sen avulla ne voidaan myös etäännyttää turvallisen välimatkan päähän, kymmenien vuosien taakse historiaan tai tuhansien kilometrien päähän toisiin maihin. Piirtäminen voi olla yksi apuväline vaikeiden asioiden ymmärtämisessä.

Mikäli lapsi itse joutuu sodan tai jonkin muun katastrofin jalkoihin, hänen mielensä rekisteröi ja taltioi tapahtumaa kaikkien aistikanavien kautta. Jokin alkuperäisestä kokemuksesta muistuttava kuva, tapahtuma tai yksittäinen aistiärsyke voi tehdä kaikki aistimukset uudelleen eläviksi. Kun libanonilainen nainen näki televisiosta World Trade Centerin kaksoistornien sortuvan, hän sanoi: ”Tunnen sodan hajun.” Hänessä heräsi heti

suuri huoli perheenjäsenistään. Niin aistimuistumat kuin tunteetkin olivat samoja, jotka hän oli kokenut koululaisena Libanonin sisällissodan aikana runsaat kymmenen vuotta aikaisemmin.

PIIRTÄMINEN ON OVI MIELEN PROSESSEIHIN. Kriisistä toipuminen edellyttää, että kokemuksen palaset jäsentyvät ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Onnettomuudet ja katastrofit järkyttävät perususkomuksia ihmisestä ja maailman järjestyksestä. Lapsi haluaa saada selityksen tapahtuneelle. Piirtäminen, maalaaminen, kuvan tuottaminen muilla keinoin tai tapahtumakuvien katsominen yhdessä voi olla yksi apukeino tässä prosessissa. Oleellinen tuki on turvalliseksi koettu aikuinen, joka näkee, kuuntelee ja auttaa lasta pääsemään eteenpäin mieltään askarruttavissa kysymyksissä.

Kun aikuinen ei määrittele piirustuksen aiheita eikä puutu piirtämiseen, hän saa havainnoimalla tietoa siitä, mitä lapsen mielessä tapahtuu juuri sillä hetkellä. Yrittääkö hän käsittää, mitä oikein tapahtui ja miksi? Ihmetteleekö hän, miksi viattomat joutuivat kärsimään, miksi ihminen tekee toiselle paha? Purkaako hän tunteitaan? Mitä ovat senhetkiset voimakkaimmat tunteet? Yrittääkö hän rauhoittaa ja lohduttaa itseään?

NEUTRAALILTA NÄYTTÄVÄ PIIRUSTUSKIN VOI OLLA AVAIN VOIMAKKAISIIN TUNTEISIIN.

Kuvassa voi olla kokonaisuus keskeisestä tilanteesta tai siinä voi olla pieni yksityiskohta, jonka merkitys ja yhteys kriisiin ei ole ulkopuoliselle

välittömästi selvä. Neutraalilta näyttävä piirustuskin voi olla avain voimakkaisiin tunteisiin. Kesällä 2007 Beddawin pakolaisleiri Pohjois-Libanonissa oli täynnä palestiinalaisperheitä, jotka olivat joutuneet pakenemaan kotoaan läheisestä leiristä. Lapset piirsivät pommituksia, pakenemista, tuhoutuneita taloja ja kuolleita, mutta paperille ilmestyi myös leluauto, nukke, tytön vaatteita. Noilla esineillä oli lapselle suuri symbolinen merkitys. Piirtämällä isältä saadun leluauton poika ei surrut vain lempilelunsa menetystä, vaan myös pommituksissa kuollutta isää ja elämän kertakaikkista muuttumista.

Kun piirustus on valmis, lapsi kertoo siitä usein spontaanisti. Muutoin aikuinen voi kysyä, haluaako hän kertoa piirtämästään. Tällöin lapsi voi esittää aikuisellekin

vaikeita kysymyksiä. Faktatietoja voidaan lähteä selvittämään yhdessä, esimerkiksi tekemällä ryhmätyö aiheesta tsunami. Piirustuksista voi aueta myös elämänfilosofisia kysymyksiä kuten miksi Jumala epäonnistui lasten suojelemisessa tai miksi viattomat joutuvat kärsimään. Aikuisella tulisi olla valmiutta niiden pohtimiseen lapsen tai lapsiryhmän kanssa.

Isompia lapsia voi rohkaista pitämään kuvapäiväkirjaa. Se voi sisältää omia piirustuksia, maalauksia, sarjakuvia, valokuvia tai lehdistä leikattuja kuvia. Kuvien tekemisen jälkeen lapsi voi kirjoittaa mielessään olevia ajatuksia ja tunteita. Jos lapsella on mahdollisuus jakaa päiväkirjansa sisältöä turvallisen aikuisen kanssa, hän saa kokemuksen, että vaikeat muistot voidaan kestää ja yhteys muihin ihmisiin säilyy, vaikka koko elämän perusta tuntuisi horjuvan.

KUVAT RAKENTAVAT MIELEN TURVAPAIKAN. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä lyhyempään hän jaksaa pysyä ahdistavissa muistoissa tai mielikuvissa. Piirustukset voivat kertoa, milloin psyykkinen prosessi vaihtaa suuntaa. Ahdistavien ja surullisten muistumien jälkeen lapset voivat käyttää piirtämistä saadakseen lohdutusta ja turvaa.

Pakistanin maanjäristyksessä loukkaantuneet pikkupotilaat kertoivat kenttäsairaalassa kodin sortumisesta, omaisten menettämisestä ja omasta loukkaantumisestaan, mutta kun aikuinen kysyi, haluaako lapsi tehdä kertomastaan piirustuksen, paperille ilmestyikin kauniita maisemia, värikkäitä kukkia ja perhosia. Heidän hoitajansa selitti tätä: ”Pienet lapset eivät jaksaa olla pitkään ahdistavissa ja surullisissa tunteissa. Heidän täytyy lohduttautua ja palata iloisiin asioihin.”

Turvallisuus ja luottamus tulevaisuuteen ovat mielenlentoja. Niihin vaikuttavat myös kuvat, joiden kanssa mieleemme askartele. Uhkaavien muisti- ja mielikuvien prosessointi piirtämällä vähentää niiden pelottavuutta varsinkin, jos tukena on rauhallinen aikuinen. Piirtämällä voidaan löytää mielen turvapaikka, jonne voi aina mielikuvituksessaan palata, kun on tarve levätä ja koota voimia raskaassa elämänvaiheessa. Tulevaisuuden kuvittelemisen sanoin ja kuvin luovat uskoa siihen, että elämän kivijalka voidaan lujittaa uudelleen ja tulevaisuutta rakentaa sen pohjalle. □

Kirsti Palonen on psykologi ja psykoterapeutti. Hän on hoitanut vaikean trauman kokeneita ihmisiä yksityisvastaanotollaan Helsingissä ja tehnyt pitkään kriisi- ja katastrofityötä kotimaassa ja ulkomailla. Hän on ollut perustamassa psykologien rauhantoimikuntaa (nyttemmin Psykologien Sosiaalinen Vastuu ry) ja keskittynyt siinä erityisesti Libanonin palestiinalaispakolaisten psykososiaaliseen tukitoimintaan.

Artikkeliin liittyvät tehtävät: 6, 19 ja 33.

Anssi Männistö:

LAPSET

VIESTIMIEN KRIISI- KUVASTOISSA

Lapset esiintyvät viestimien kriisikuvissa äärimmäisten tunnetilojen yhteydessä. Oli sitten kyse sodista, siviilikriiseistä tai luonnononnettomuuksista, lapset eivät ole niissä tekijöitä, vaan kokijoita ja kohteita. He ovat niitä, joihin kriisi kaikkein kovimmin iskee: koti tuhoutuu, nälänhätä riuduttaa, sota jyrisee ympärillä. Toisaalta, tuhon kuvilla kanavoidaan myös myötätuntoa kriisien uhreille, esimerkiksi luonnononnettomuuksien jälkeen.

Lasten näyttäminen joukkoviestimien kriisikuvissa vaatii hyvää harkintaa. Suomessa noudatettavien journalistien ohjeiden mukaan ”Julkisella paikalla tapahtuvaa toimintaa on yleensä lupa selostaa ja kuvata ilman asianosaisten suostumusta”. Useimmat kriisit ovat nimenomaan julkisia tapahtumia. Kriiseihin rinnastuvia tilanteita säädellään erikseen: ”Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.” Mitä lapsiin tulee, ohjeissa muistutetaan erityisesti: ”Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Eri-tyistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.”

Kriisit ovat olleet hallitseva aihe Maailman lehtikuvasäätiön (WPF) vuosikilpailujen voittajakuvissa. Kilpailuja on

järjestetty vuodesta 1955 lähtien 52 kertaa vuoteen 2009 mennessä (ks. taulukko 1). Voittajakuvan aihe on 23 kertaa liittynyt sotaan, erilaiset siviilikriisit ovat olleet aiheena 14 ja luonnononnettomuudet 7 kertaa. Muita aiheita on ollut vain kahdeksana vuonna.

**KRIISIT OVAT OLLEET HALLITSEVA
AIHE MAAILMAN LEHTIKUVASÄÄTIÖN
VUOSIKILPAILUJEN VOITTAJAKUVISSA.**

TAULUKKO 1. Lapset ja aikuiset World Press Photo Foundationin (WPF) vuosikilpailujen voittajakuviissa vuosina 1955-2009.

	Lapset				Aikuiset					
	Sota	Luonnon- onnetto- muudet	Siviili- kriisit	Muut	Sota	Luonnon- onnetto- muudet	Siviili- kriisit	Muut		
1955-64	1	0	0	1	2	0	2	2	6	
1965-74	2	1	0	0	3	0	2	0	6	
1975-84	2	1	3	0	6	1	3	0	4	
1985-94	1	3	0	0	4	2	1	3	6	
1995-2004	3	1	1	1	6	3	0	0	4	
2005-09	0	0	1	0	1	2	1	1	4	
	9	6	5	2	22	14	1	9	6	30

Kuvat on jaoteltu aiheen mukaan siten, että Lapset-
taulukossa kuvissa on joko
pelkästään lapsia tai lapset
ovat tasavertaisina esillä
aikuisten kanssa. Aikuiset-

taulukon voittajakuviissa
nähdään pelkästään
aikuisia.

(Huom. vuosina 1959,
1961 ja 1970 kilpailua ei
järjestetty.)

Lapset ovat olleet voittajakuvissa 22 kertaa, ja kahta vuotta lukuun ottamatta niiden aihe on liittynyt kriiseihin. Merkillepantavaa on, että luonnononnettomuudet ja niistä aiheutunut kärsimys ovat olleet voittajakuvissa aiheena seitsemänä vuonna, näistä kuudessa kuvassa kärsijöinä ovat olleet nimenomaan lapset. Viattomuuden aika päättyi joukkoviestimissä viimeistään 1960- ja 70-lukujen taitteessa. Tuolloin voittajakuvissa nähtiin ensimmäiset todella raa'at ja järkyttävät lapsikuvat, mukaan lukien tässä artikkelissa myöhemmin käsiteltävä Nick Utin kuva (s. 40–41).

MYÖTÄTUNNON KUVIEN PITKÄ HISTORIA. Valokuva keksittiin 1830-luvulla. Tekniset edellytykset valokuvien painamiselle lehtiin toteutuivat 1800-luvun lopulla, jolloin syntyi myös kuvalehdistö. Lehtien kuvakertomukset ja reportaasit yleistyivät vasta 1920-luvulla. Kuvalehtien kulta-aika alkoi 1930-luvun puolivälissä.

Kriiseihin liittyvillä, lapsia esittävillä myötätunnon kuvastoilla on pitkä historia. Perinteen voidaan katsoa alkavan jo 1800-luvun puolivälistä, jolloin jotkut valokuvaajat tallensivat teollistumisen myötä syntyneiden slummien kurjuutta. Monien slummi-kuvien päähenkilöinä olivat lapset. Jacob Riisin New Yorkin slummikuvat saivat aikaan reformeja. Riisin jalanjäljillä Lewis Hine alkoi rohkeasti kuvata siirtolaisten karuja olosuhteita ja lapsityövoiman hyväksikäyttöä.

Hänen kuvansa edistivät lapsityövoiman käyttöä koskevien lakien tiukentamista Yhdysvalloissa 1900-luvun alussa.¹

Yksi historian merkittävimmistä myötätunnon kuvista on Dorothea Langen *Migrant Mother* vuodelta 1938. Kuvassa kaiken omaisuuden menettänyt äiti katsoo kaukaisuuteen ja kaksi hänen viidestä lapsestaan nojaa äitiin, selin kameraan, yksi lapista on sylissä. Kuva liittyy suuren laman ja kuivuuden tuomaan köyhyyteen Yhdysvaltain eteläisissä osavaltioissa ja sitä pidetään yhtenä maan kaikkein tunnetuimmista kuvista 1900-luvulla.² Kuvasta on kirjoitettu useita kirjoja ja sen katsotaan kuvastavan amerikkalaista sielunmaisemaa, ”sekoitusta rohkeutta ja myötätuntoa, joka saa ylpeän kansakunnan jaksamaan”³.

YKSI HISTORIAN MERKITTÄVIMMISTÄ MYÖTÄTUNNON KUVISTA ON DOROTHEA LANGEN MIGRANT MOTHER VUODELTA 1938.

TOINEN MAAILMANSOTA RAJAPYYKKINÄ. Kärsimyksen kuvastoissa toisen maailmansodan loppuvaihe on merkittävä rajapyykki. Tuolloin kaikkialle maailmaan levisivät kuvat natsien hirmutöistä keskitysleireillä. Toisaalta myös atomipommien aiheuttamista tuhoista ja siviilien kärsimyksistä Japanissa nähtiin riipaisevia dokumentteja. Siviilien kokeman joukkotuhon laajamittainen esittäminen oli kuitenkin uutta. Jo Armenian kansanmurhan yhteydessä vuonna 1915 julkisuuteen oli tullut yksittäisiä kuvia siviilien – sekä aikuisten että lasten – täyttämistä joukkohaudoista⁴. Tätä ennen siviilien laajamittaisia kärsimyksiä oli dokumentoitu lähinnä luonnononnettomuuksien, kuten kuivuuden aiheuttamien nälänhätien⁵ yhteydessä. Kuten Marien (2002) toteaa, tällaisille kärsimyksen kuville ei vielä 1800-luvulla ollut juurikaan kysyntää, eivätkä mitkään viranomaiset keränneet ja arkistoineet niitä.

Werner Bischofin Life-lehdessä julkaistua reportaasia Intian Biharin nälänhädästä vuodelta 1951 pidetään yhtenä ensimmäisistä lehtijutuista, jonka avulla mobilisoitiin kansainvälistä huomiota luonnononnettomuuden uhrien hyväksi. Jutun kuvissa lapset ovat keskeisessä osassa.⁶ Vuonna 1968 useat kuvaajat dokumentoivat Biafran sisällissodan seurauksena syntyneillä pakolaisleireillä vallinnutta nälänhätää. Biafran kärsimys tuli maailman tietoisuuteen nimenomaan lapsia esittävien murheellisten kuvien välityksellä.

BIAFRAN KÄRSIMYS TULI MAAILMAN TIETOISUUTEEN NIMENOMAAN LAPSIA ESITTÄVIEN MURHEELLISTEN KUVIEN VÄLITYKSELLÄ.

LASTEN KÄRSIMYS KUVA-AIHEENA VAKIINTUU. Sotien kuvastoon lapset tulevat enemmän vasta 1960-luvulla. Vielä toisessa maailmansodassa siviilien kohtaamista tuhoista nähtiin – sodan aikana – lopultakin vain vähän kuvia: kussakin sotaa käyvässä maassa omia tappioita vältettiin esittämästä. Vietnamin sota muutti tämän asetelman. Paitsi, että julkisuudessa esitettiin eri osapuolten omien joukkojen menetyksiä, myös siviilien kohtaamista tuhosta tuli jokapäiväinen näky viestimissä. Monien tuon ajan ikonisiksi nousseiden kuvien pääosassa ovat lapset ja lapsiuhrit. Tällaisia ovat mm. vuonna 1968 Ron Haeberlen ottamat kuvat Mylain

verilöylystä ja Don McCullinin kuva veren tahrimasta pohjoisvietnamilaisesta isästä pitelemässä haavoittunutta lastaan sylissä. Tunnetuin lienee vuodelta 1972 oleva Nick Utin kuva (s. 40–41), jossa kauhistunut, alaston tyttö juoksee pois napalm-hyökkäyksen tuhoamasta kotikylästä. Samalla, kun nämä kuvat olivat järkyttäviä todisteita sodan julmuudesta, ne auttoivat kääntämään yleistä mielipidettä sodanvastaiseksi.

**SAMALLA, KUN NÄMÄ KUVAT
OLIVAT JÄRKYTTÄVIÄ TODISTEITA
SODAN JULMUUDESTA, NE
AUTTOIVAT KÄÄNTÄMÄÄN YLEISTÄ
MIELIPIDETTÄ SODANVASTAISEKSI.**

Myötätunnon kuvastoissa ikonisiksi ovat nousseet W. E. Smithin kuvat Japanin Minamatan ympäristökatastrofista 1970-luvun alussa. Tunnetuimmassa Minamata-kuvassa äiti

kylvettää Tomoko-lastaan. Intian Bhopalin myrkkykatastrofin lehtikuvat ovat puolestaan 1980-luvun järkyttäviä klassikkokuvia, joissa monissa pääosassa ovat lapset. Tunnetuin on Raghu Rain kuva myrkkytehtaan räjähdysen rojuihin hautuneen kuolleen vauvan kasvoista. Kuva valittiin WPF:n vuoden 1984 lehtikuvaksi. Palestiinalaisten kansannousun ikoniksi puolestaan ovat jääneet ranskalaisen tv-yhtiön kuvat syyskuulta 2000 12-vuotiaasta Muhammed al-Durrasta, joka piiloutuu israelilaisten luoteja isänsä kanssa. Isä suojelee lastaan, joka kuitenkin menehtyy tulituksessa. Afganistanilaisten pakolaisten olosuhteet saivat huomattavaa julkisuutta Steve McCurryn seesteisen kauniista kasvotutkielmista. Sarjan tunnetuin kuva on jadesilmäisestä tytöstä (s. 41). Kuva julkaistiin lokakuussa 1985 National Geographicin kansikuvana ja se kuuluu jo nyt lehden klassikkokuviin.

Lapsia esittävien tunneasteikon yhden ulottuvuuden muodostavat toivon kuvat. Tämän aihepiirin kuvia on nähty etenkin sotien jälkeen, jälleenrakennus- ja avustusvaiheessa. Magnum-kuvatoimiston David ”Chim” Seymour sai mainetta dokumentoimalla toisen maailmansodan jälkeen italialaisia lapsia kuvaesseessään *Sinistrati – kadonneet ja unohdetut Euroopan lapset*⁷. Uuden, rauhaa tavoittelevan aikakauden symboliksi nousi W. E. Smithin kuva *Matka paratiisiin puutarhaan*. Siinä kaksi lasta taapertaa polulla tummien puunlehtien kehystämässä maisemassa valoisaan tulevaisuuteen.

Kuva päättää maailman suurimman valokuvanäyttelyn ja siitä kertovan kirjan *The Family of Man* vuodelta 1955.

Edellä on käsitelty tyypillisiä lasten esittämistapoja viestimissä vakavien kriisien yhteydessä. Katsauksen ulkopuolelle jää epäilemättä monia sisältöluokkia ja kuvatyyppejä. Eettisesti kaikkein hankalimpia ovat kuvat lapsisotilaista.

ANALYYSIESIMERKKI. Kristitty ikonografia vaikutti valokuvan varhaisvaiheessa, 1800-luvulla voimakkaasti siihen, miten naisia ja äitejä kuvattiin. Äidit kuvattiin tyypillisesti kuvataiteen vakiinnuttamassa, madonnamaisen seesteisessä asetelmassa, suojelemassa lapsiaan.⁸ Lewis W. Hinen New Yorkiin saapuneiden siirtolaisten kovaa elämää tallentaneessa kuvasarjassa vuodelta 1905 yksi äiti ja lapsi -kuva on jopa nimeltään *Ellis Islandin Madonna*. Dorothea Langen *Migrant Mother* -kuvaa on myös tulkittu tämän Madonna-teeman kautta.⁹ Nykyaikana tämä asetelma toistuu esimerkiksi monissa luonnononnettomuuksien kuvissa, kuten WPF:n vuoden 1979 lehtikuvassa kamputsealaisesta äidistä, joka pitelee pakolaisleirillä sylissään vauvaa ja Time-lehden kannessa Sudanin nälänhädästä (lokakuu 2004). □

LÄHTEET:

- Boot, Chris (ed.) 2004. *Magnum Stories*. London: Phaidon.
 Fox, Robert 1996. *Camera in Conflict, Armed Conflict*. Köln: Könemann.
 Golden, Reuel 2008. *Photojournalism, The World's Greatest News Photographers*. London: Carlton Books.
 Jeffrey, Ian 2008. *How to Read a Photograph, Understanding, Interpreting and Enjoying the Great Photographers*. London: Thames and Hudson.
 Koenig, Thilo 1998. *The Other Half, The Investigation of Society*, teoksessa Frizot, Michel (ed.), *A New History of Photography*. Köln: Könemann.
 Lebeck, Robert ja Von Dewitz, Bodo 2001. *Kiosk, Eine Geschichte der Fotoreportage 1839-1973, A History of Photojournalism*. Göttingen: Steidl.
 Marien, Mary Warner 2002. *Photography A Cultural History*. London: Laurence King Publishing.
 Oshinsky, David 2009. *An Iconic Image Brought into Focus, International Herald Tribune*, 24.-25.10.2009.
 Pantzer, Mary 2005. *Things As They Are, Photojournalism in Context Since 1955*. Amsterdam: World Press Photo.
 Ritchin, Fred 1998. *Close Witnesses, The Involvement of the Photojournalist*, teoksessa Frizot, Michel (ed.), *A New History of Photography*. Köln: Könemann.
 Rosenblum, Naomi 1984. *A World History of Photography*. New York: Abbeville Press.
 Stepan, Peter 2006. *Photos That Changed the World: The 20th Century*. München: Prestel.
 Turner, Peter 1988. *History of Photography*. London: Hamlyn.

VIITTEET:

- ^{1,2} Ks. esim. Golden 2008 ja Jeffrey 2008.
³ Oshinsky 2009.
⁴ Fox 1996 ja Stepan 2006.
⁵ Mm. Algeria 1868, Madras 1876-7, Kuuba 1898, Hyberabad 1899.
⁶ Boot 2004.
⁷ Lebeck ja Dewitz 2001.
⁸ Koenig 1998, 347 ja Marien 2002, 208.
⁹ Ks. esim. Jeffrey 2008 ja Turner 1988.

Anssi Männistö, YTT, toimii visuaalisen journalismin lehtorina ja erikoistutkijana Tampereen yliopistossa. Hän on tutkinut väitöskirjassaan (1999) islamin ja muslimien esittämistä länsimaisen median kuvastoissa. Hänen uusia tutkimusalueitaan ovat mobiilijournalismi ja verkkojulkaisemisen uudet visuaaliset esitystavat.

Satu Itkonen: LAPSET KRIISEISSÄ SUOMEN TAITEESSA

Lapsen esittäminen taiteessa liittyy taiteen tyyleihin, tapoihin ja taidekäsityksiin. Taide kuitenkin aina myös heijastaa oman aikansa lapsikäsitystä ja sosiaalishistoriaa. Vaikka Suomi on nykyään hyvinvointivaltio, ovat suomalaisetkin lapset olleet keskellä kriisejä. Niitä ovat aiheuttaneet sairaudet, köyhyys, puutteellinen hygienia,

raskas työ, ruumiillinen kuritus ja muu väkivalta, räikeä sosiaalinen eriarvoisuus ja sodat seurauksineen. Nämä aihepiirit kuitenkin näkyvät kuvataiteessa niukasti.

**VAIKKA SUOMI ON NYKYÄÄN
HYVINVOINTIVALTIO, OVAT
SUOMALAISETKIN LAPSET OLLEET
KESKELLÄ KRIISEJÄ.**

Varhaisin lapsia esittävä taiteemme on kirkkotaidetta – maalauksia tai veistoksia –, jossa lapsi on Neitsyt Marian sylissä oleva Jeesus. Joissain 1700-luvun maalauksissa kuvataan vauraiden kuvien tilaajien kuten hallitsijoiden, korkeiden virkamiesten, kauppiaiden ja papiston lapsia. Nykykatsojan silmissä he ovat vakavia ja pikkuvanhoja miniatyyriäikuisia.

**LAPSEN TODELLISUUDEN ESITTÄMISTÄ KOHTI
1800-LUVULLA.** 1800-luvun jälkipuoliskolla Suomen taide-elämä alkoi järjestäytyä ja kasvaa. Malleina olivat keskieuropallaiset taideakatemit, ja arvostetuinta oli historiamaalauksen yleinen aiheineen. Sen jälkeen arvostuksessa tulivat merkittävien henkilöiden muotokuvat, laatukuvat ja maisema-aiheet. Vaikka matkustaminen oli hankalaa, opiskeli moni suomalainen taiteilija ulkomailla, osin siksikin, että suomalainen taidekoulutus oli vasta kehittymässä. Kansainväliset yhteydet toivat meillemkin vähitellen ulkoilmarealismia ja kansankuvauksen. Taide oli yläluokkaista, mutta taidekäsitykseen oli

tulossa suuri muutos, ja se koski keskeisesti myös lapsikuvia.

Taiteilijat alkoivat työskennellä myös ulkona, kohteen äärellä. Haluttiin kuvata Suomen historiaa, suomalaisia maisemia ja oman kansan ihmisiä. Keskeistä aiheemme kannalta on, että taiteen aiheeksi alkoivat kelvata myös tavalliset kansanihmiset känsäisine kourineen ja syrjäisten torppien lapset.

Suuren lapsikuolleisuuden aikaan lapsiin ei aina kiinnytty, koska heitä kuoli kaikkien yhteiskuntaluokkien perheissä paljon jo vauvoina, ja kuolleen tilanne syntyi sitten

uusi. Lapsi oli ”uusiutuva luonnonvara”. Sairas lapsi oli suosittu ja realistinen aihe 1800-luvun eurooppalaisessa taiteessa. Teosten tunnelataus on usein valtava, ehkä siksikin, että moni taiteilija oli kokenut oman lapsensa sairauden, jopa kuoleman.

Käsitys lapsista ja lapsuuden merkityksestä muuttui 1800-luvun puolivälin jälkeen, jolloin lapsuutta alettiin arvostaa ja lapsia vähitellen ajatella yksilöinä. Myötätuntoa herättävät lapsiaiheet kuten sairaavuoteessa lepäävät, taloissa usein lähes orjan asemassa pidetyt huuto-laiset ja orvot tai lapset kotiaskareissaan olivat yleisiä suomalaisessa realismissa.

Nämä lapsitaiteen kriisit eivät olleet nykyajan media-kuvien luonnonkatastrofeja tai sotia vastaavia tilanteita vaan usein ”yksityisempiä” kriisejä kuten sairastumisia tai traagisia tapahtumia. Juho Rissasen teossarjaan osassa *Lapsuuden muisto, miehet, poika ja isä* (1902, Ateneumin taidemuseo, kuva Valtion taidemuseon kokoelma-sivustolla <http://kokoelmat.fng.fi>) taiteilija on ikuistanut oman traumaattisen muistonsa: isä uupui humalapäissään yöllä järven jäälle ja menehtyi. Teos on esitetty pienen pojan kokemuksen näkökulmasta.

Realismiakin tiiviimmin todenmukaisuuteen pyrkivä 1880-luvun naturalismi toi taiteeseen psykologisesti tarkat henkilökuvat ja raatamisen ylevöittävä työn kuvaukset. Taiteilijat osallistuivat näin ajan yhteiskunnalliseen keskusteluun muun muassa maattoman väestön asemasta ja lapsityövoiman käytöstä. Niin Gallen-Kallelan

TEOSTEN TUNNELATAUS ON USEIN VALTAVA, EHKÄ SIKSIKIN, ETTÄ MONI TAITEILIJAJA OLII KOKENUT OMAN LAPSENSA SAIRAUDEN, JOPA KUOLEMAN.

naturalismi 1880-luvulla (*Poika ja varis, Akka ja kissa*) kuin Tyko Sallisen ekspressionismi kolmekymmentä vuotta myöhemmin (*Pyykkärit, Hihhulit*) herättivät myös vastustusta ”rumalla” ihmiskuvallaan. Kaikki eivät halunneet nähdä tällaista totuutta suomalaisuudesta. Muidenkin Euroopan maiden taiteessa oli kansallinen sosiaalisen kantaaottavuuden ja realismin kausi 1800-luvun lopulla.

Useimmiten lapsi kuitenkin kuvattiin Suomen taiteen ns. *Kultakauden* (noin 1880–1910) teoksissa sinnikkääksi kansanlapseksi: ahkeraksi, työteliääksi ja rehelliseksi. Lapsi tekee askareita, leikkii, lukee tai on äitinsä sylissä.

Ikoniseksi kansanomaisen työn kuvaksi on noussut Eero Järnefeltin *Raatajat rahanalaiset* (*Kaski*). Jo väistynyttä kaskiviljelystä kuvaavassa maalauksessa on katseen kohteena pieni tyttö. Jos kuvan ei tietäisi esittävän kaskeamista, voisi sen kuvitella olevan vaikka sotatante-reelta. Kahden perättäisen katovuoden jälkeen tehty maalaus kertoi syvästä köyhyydestä ja jokapäiväisen ruuan saamisen epävarmuudesta.

Albert Edelfelt kuvitti 1890-luvulla J. L. Runebergin runoteoksen *Vänrikki Stoolin tarinat* (1848), jota pidettiin historiallisen totuuden kuvauksena vuosien 1808–09 Suomen sodasta. Kuvista moni muodostui kansallisesti tärkeäksi symboliksi. Kerrassaan ikoniseksi ja monessa yhteydessä jäljenteenä käytetyksi nousi Edelfeltin kuva nuoresta sotilaspojasta. Pojan uhmas olemus tuo nykykatsojan mieleen totalitarististen valtioiden nuorten sotilaiden tai väkivahvojen työntekijöiden kuvat. Sotilaat, joskus yhä vasta poikia, kuvataan

TÄMÄ KUVA HEROISOI LAPSISOTILAAN.

niissäkin idealisoiden, sotaitien ylevöittäen. Tämä kuva heroisoi lapsisotilaan.

Yleisesti lapsiaiheita on pitkään pidetty erityisesti naistaiteilijoille soveltuvina, riittävän pieninä ja kodinomaisina aiheina – oli taiteilijoilla omia lapsia tai ei. Monissa taideteoksissa lapsi on ollut koriste tai sommitelun elementti, aikuisia täydentävä osanen ennemmin kuin oma yksilönsä.

ISOJEN KRIISIEN 1900-LUKU. Suomea 1900-luvun alkupuoliskolla koetelleista kahdesta maailmansodasta ja kipeästä sisällissodasta on poikunut yllättävän vähän

taideteoksia, jotka näyttävät lapsia kriiseissä. On joitain yksittäisiä teoksia, joissa on perheitä evakkomatkoilla tai kaupunkeja pommituksen kourissa. Missä ovat taiteen orvot ja puoliorvot, evakot tai sodassa vammautuneet lapset?

Taiteen voima on usein siinä, mitä ei kuvassa näy, mutta mihin on vihjeitä ja minkä voimme kuvitella. Jat-

TAITEEN VOIMA ON USEIN SIINÄ, MITÄ EI KUVASSA NÄY, MUTTA MIHIN ON VIHJEITÄ JA MINKÄ VOIMME KUVITELLA.

kosodan aikana Martti Ranttilan maalaama *Lohdutus, kolme sukupolvea* on ajaton ja pelkisteinen henkilö-tutkielma, joka keskittyy kolmen henkilön läheiseen suhteeseen ja näyttää yleispätevästi murheen osana ihmisen elämää. Lapsen rooli kuvassa on epäselvä – miten hän käsittelee raskaan tilanteen?

Vaikkei taideteos suoraan kuvittaisi tiettyä asiaa, voi sen voimakas tunnelataus tuoda mieleen itse elettyjä tai toisten elämästä myötäelettyjä tilanteita. Siten myös historiassa kauan sitten tapahtunut tai kuvitteellinen tilanne voi tulla tämän päivän kokijalle läheiseksi, ymmärrettäväksi.

Hautausmaiden muistopatsaissa näkökulmana on aikuisen suru kuolleesta lapsesta, ja näissä patsaissa lapsia näkyy jonkin verran. Varakkaiden perheiden lasten muistoksi saatettiin tilata muistopatsas, jossa esiintyy menehtyneen ikäinen lapsi. Myös monet hautausmaiden lohduttavista enkeleistä ovat vasta tyttöjä, ja lapsivainajien hautaveistoksina on enkelilapsia. Kuolleet lapset on esitetty myös nukkuvina tai tulevia sisaruksiaan ristin äärellä vastaanottavina hahmoina.

1940-luvun lopulta alkoi toisen maailmansodan jälkeinen jälleenrakennuskausi. Ajan julkisen taiteen monumentaalimaalauksissa on tulevaisuudenuskoinen tunnelma. Terveet, jäntevät ja luottavaiset lapset tähyävät niissä kohti parempaa maailmaa aikuisten kanssa ja symboloivat siten kasvua, kehitystä ja hyvää huomista.

KOHTI NYKYAIKAA. Tietoisuus kehitysmaiden kriiseistä heräsi myös kuvataiteilijoissa 1960-luvun maailmanlaajuisten kriisien ja tiedonvälityksen nopeutumisen myötä. Biafran nälänhätään, Vietnamin sotaan ja muihin kriiseihin reagoitiin Suomessakin voimakkaasti. Suomalaistaiteilijat tekivät poliittisesti kantaaottavia teoksia

myös sodan ja nälän kourissa olevista lapsista. Lapsen oikeuksista puhuttiin tuolloin jo paljon. Usein valokuva- lähtöisissä teoksissa oli myös kansainvälisen nykytaiteen, kuten pop-taiteen, vaikutteita (katso esim. Kari Jylhän teos *Sotalapset* s. 93). Teosten keskeinen teema, lapsi kriisissä, on yhä ajankohtainen.

Suomalainen hyvinvointivaltio on tuottanut paitsi paljon myönteistä kehitystä, myös yhä huonommin voivia lapsia ja nuoria: itsemurhia, järjetöntä väkivaltaa, koulukiusaamista, masennusta, syömishäiriöitä. Tuol-

laiset, osin hyvin yksilötasolle hahmottuvat ns. siviilikriisit voivat näkyä ja näkyvätkin sosiaalisesti kantaaottavassa nykytaiteessa. Nykytaiteelle tyypillinen monitulkintaisuus antaa katsojalle useita tul-

NYKYTAITEELLE TYYPILLINEN MONITULKINTAISUUS ANTAA KATSOJALLE USEITA TULKINNAN VAIHTOEHTOJA, JOISTA YKSI VOI OLLA TAITEILIJAN OMA.

kinnan vaihtoehtoja, joista yksi voi olla taiteilijan oma. Paavo Paunun teos näyttelykokonaisuudesta *Taivas putoaa* (2005) voi tuoda mieleen lapsikaappauksen tai inestin, mutta taiteilija itse kertoo tehneensä teosta ennemmin lapsen suojaaminen ja hoivaaminen mielessään. □

Satu Itkonen on filosofian maisteri (taidehistoria). Hän työskentelee tietokirjailijana, kouluttajana sekä vapaana museo-pedagogina ja tuottajana taidemuseoiden, erityisesti Ateneumin taidemuseon, ja muiden kulttuuritoimijoiden taidekasvatushankkeissa.

LÄHTEET:

- Huusko, Timo (toim.) 2007. *Ateneum-opas*. Helsinki: Ateneumin julkaisut n:o 50.
Lindgren, Liisa 2009. *Memoria - hautakuvanveisto ja muistojen kulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
Rönkkö, Pekka (toim.) 1988. *Lapsuuden kuvat, lapsi Suomen kuvataiteessa*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
Salin Ann-Maj 2003. Aloitusartikkeli julkaisussa: Salin Ann-Maj 2003 (toim.). *Lapsuuden Suomen, Suomen taiteen lapsi aiheita*. Vaasa: Tikanojan taidekodin julkaisuja 2/2003.
Sarje, Kimmo 1991. *Realismi ja utopiat. Yhteiskunnallinen realismi Suomen 1970-luvun kuvataiteessa*. Espoo: Harkonmäki Oy.
Tiitola Riina 2003. *Lapsen tie vanhempien omaisuudesta perheen keskipisteeksi*. Artikkelijulkaisussa Salin Ann-Maj 2003 (toim.). *Lapsuuden Suomen, Suomen taiteen lapsi aiheita*. Vaasa: Tikanojan taidekodin julkaisuja 2/2003.

Artikkeliin liittyvät tehtävät: 13 ja 15.

KAKSI ESIMERKKIÄ MAAILMAN- TAITEESTA

Mitä yksittäinen taiteilija voi tehdä parantaakseen maailman epäkohtia? Ranskalaisen nykytaiteilijan Christian Boltanskin (s. 1944) mielestä taiteilijan tehtävä on esittää kysymyksiä ja herättää tunteita. Taiteilija voi hänen mukaansa näyttää ihmisyyden pimeän puolen, jota kukaan ei haluaisi nähdä. Boltanski peräänkuuluttaa myös jokaisen ihmisen vastuullisuutta maailman tapahtumista, olivatpa tarkastelussa sitten sodat tai saastuminen. Jos taiteilija toimii näin, mitä katsoja voi tehdä? Hänelle näyttää jäävän teoksen tulkinta ja sanoman muistaminen. Taiteen herättämät tunteet vaativat usein myös henkilökohtaista kannanottoa, joka avaa mahdollisuuden pieneenkin vaikuttamiseen.

**KUTEN MONIEN MUIDENKIN
NYKYTAITEILIJOIDEN TEOKSISSA,
MYÖS BOLTANSKIN INSTALLAATION
TULKINTA MUOTOUTUU TEOKSEN
MATERIAALIN, MUODON JA NIMEN
VÄLIIN JÄÄVÄSSÄ MIELIKUVIEN TILASSA.**

Miten Boltanskin oma taide sitten puhuttelee katsojaansa? *Monumentti (Purim-juhla)* (1989) kokoaa lasten kuvat, valot ja lasten-vaatepinot alttarimaiseksi rakennelmaksi. Teoksen nimi kertoo juutalaisten iloisesta

kansanjuhlasta, vaatepinot ja kuvat viittaavat puolestaan toisen maailmansodan ajan juutalaisvainoissa tarpeettomiksi jääneisiin vaatekertoihin. Tulkinnat ajautuvat viattomien muiston pyhittämiseen siittäkin huolimatta, että Boltanskin käyttämät kuvat ovat tuntemattomia ranskalaislapsia ja vaatteet peräisin kirpputoritangoilta.

Kuten monien muidenkin nykytaiteilijoiden teoksissa, myös Boltanskin installaation tulkinta muotoutuu teoksen materiaalin, muodon ja nimen väliin jäävässä mielikuvien tilassa. Sanoma muodostuu näin eri tavoin

kuin katsottaessa vaikkapa yhtä inhimillisen kärsimyksen kuuluisinta taidekuvausta, Pablo Picasson *Guernicaa* (1937).

Guernica syntyi taiteilijan kommenttina Espanjan sisällissodan tapahtumiin, joissa kansallismielisiä joukkoja tukeneet saksalaiset lentokoneet pommittivat baskikylää. Pakenevat ihmiset, taivaaseen kohotetut vääristyneet kasvot tai veltoa lasta sylissään pitelevä nainen kertovat hyökkäysten siviiliväestöön kylvämästä kauhusta ja tuhosta. Teoksen kubistisesti osiin jaettu kuvapinta ja diagonaalit linjat korostavat tapahtumien sekasortoisuutta, niukka väriskaala taas luo teokseen synkkää ja ahdistavaa tunnelmaa. Teos on ehkä maailman tunnetuin sodanvastainen teos, ja sen kuvaa on käytetty lukuisissa suomalaisissa historian oppiaineen koulukirjoissa. □

**TEOS ON EHKÄ MAAILMAN
TUNNETUIN SODANVASTAINEN
TEOS, JA SEN KUVAA ON
KÄYTETTY LUKUISISSA
SUOMALAISISSA HISTORIAN
OPPIAINEEN KOULUKIRJOISSA.**

LÄHTEET:

Honour, Hugh & Fleming, John 1982. *Maailman taiteen historia (A World History of Art)*.
Suom. Marja Itkonen-Kaila, Jyri Kokkonen, Raija Mattila, Seppo Sauri. Otava.
Laakso, Leena 1999. *Christian Boltanski*. Teksti Kiasma-kokoelma -näyttelyyn.
<http://kokoelmat.fng.fi/wandora/w?action=gen&si=http%3A%2F%2Fwww.wandora.net%2Fdefaultsi%2F1189159273500-o&lang=fi>

Päivi Matala on lukuisissa museopedagogisissa projekteissa toiminut taidehistorioitsija.

Nykyisin hän työskentelee Nykytaiteen museo Kiasmassa museolehtorina ja on mukana valmistelussa Afrikkalaista nykytaidetta esittelevän ARS 11 -näyttelyn yleisölle suunnattua ohjelmistoa.

Päivi Matala: **UUSIA
(MIELI)KUVIA
AFRIKASTA**

”Mitä tulee mieleen Afrikasta?” Samba kysyy. Mietin hetken ja alan listata mielessäni: ihmiset, kuumuus, nälänhätä, sodat, pakolaiset, köyhyys, AIDS... Hetkinen, sopiiko näin negatiivisia esimerkkejä sanoa edes ääneen. Rohkaistun ja kysyn asiaa Sambalta. Hän naurahtaa ja rauhoittelee: ”Negatiivisten asioiden kartta tulee täyteen ensimmäisenä jopa Afrikassa tehdyissä työpajoissa. Tärkeintä on, että keskustelemme siitä, mistä nämä mielikuvat syntyvät. Media kertoo meille enemmän huonoja uutisia Afrikasta, yksipuolisia mielikuvia ei kuitenkaan saa niellä pureskelematta. Ryhmätyössämme tärkeintä on kriittinen prosessi ja se mitä opimme keskustelemalla toisiltamme.”

Samba eli senegalilainen nykytaiteilija Samba Fall on toteuttanut *Afrikan kartta* -työpajoja ympäri maailmaa, sillä hänelle on tärkeää keskustella maanosansa herättämistä mielikuvista. Pajoihin osallistuvat ihmiset muodostavat Samban piirtämistä kirjainpiirustuksista sanoja, joita taiteilija kokoaa kahdeksi Afrikan kartan muotoiseksi sanaryppääksi. Näyttelytilaan rakentuvat positiivisten ja negatiivisten mielikuvien kartat, joita muut kävijät saavat jatkaa kirjoittamalla viereen omia mielikuviaan. Teos syntyy aina uudelleen ja uudelleen yhteistyössä taiteen yleisöjen kanssa.

AFRIKKALAISEN NYKYTAITEEN MUODOT VOIVAT TUNTUA VIERAALTA ASIAAN VIHKIYTYMÄTTÖMÄLLE, ETENKIN KUN HARVA MEISTÄ MUUTOINKAAN TUNTEE PERUSTEELLISESTI TUOTA LUKUISTEN KULTTUURIEN KIRJOMAA MAANOSAA.

Afrikkalaisen nykytaiteen muodot voivat tuntua vieraalta asiaan vihkiytymättömälle, etenkin kun harva meistä muutoinkaan tuntee perusteellisesti tuota lukuisien kulttuurien kirjomaa maanosaa. Perinteisestä

afrikkalaisesta taiteesta tunnetuimpia lienevät erilaiset naamiot ja rituaaliesineistö. Myöhemmin 1900-luvun

alussa eurooppalaiset taiteilijat Picassosta Brancusiin ottivat taiteeseensa afrikkalaisia vaikutteita. Pääpaino oli näin ollen muiden kuin afrikkalaisten itsensä tekemässä taiteessa. Nykytaiteen kohdalla tekijyys on palautunut syntyperäisille afrikkalaisille, vaikkakin suuri osa maailman nykytaidekatselmuksissa esillä olevista afrikkalais-taiteilijoista on saanut koulutuksensa länsimaissa. Moni myös asuu ja työskentelee uudessa kotimaassa.

**1900-LUVUN ALUSSA EUROOPPALAISET
TAITEILIJAT PICASSOSTA
BRANCUSIIN OTTIVAT TAITEESEENSA
AFRIKKALAISIA VAIKUTTEITA.**

Tässä julkaisussa teoksel-
laan esiintyvä nigerialainen
taiteilija Abraham O. Ogh-
obase on kuvannut itseään
kotikaupungissaan Lagosissa.
Kuvasarjassa *Ecstatics* taitei-

lija taltioi huimia hyppyjä kohti taivasta. Kuviin on tallen-
tunut pakahduttavien tuntemusten ilmentymä, ehkäpä
ilo, hengellinen kokemus tai ruumiin rajojen koettelemi-
nen. Niin tai näin, Oghobasen omakuvat näyttävät välit-
tävän aivan muuta viestiä kuin uutiskuvien hädänalaiset
hahmot; hänellä on kuvissaan aktiivinen rooli, toivo ja
voima vaikuttaa elämäänsä. Kuten Samba Fallin koh-
dalla, taide toimii Oghobasellakin erilaisten tarinoiden
välittäjänä ja väylänä johonkin jaettuun tunnistettavaan
kokemukseen. □

Päivi Matala on lukuisissa
museopedagogisissa
projekteissa toiminut
taidehistorioitsija.

Nykyisin hän työsken-
telee Nykytaiteen museo
Kiasmassa museolehtorina
ja on mukana valmiste-
lemassa Afrikkalaista
nykytaidetta esittelevän
ARS 11 -näyttelyn yleisölle
suunnattua ohjelmistoa.

LÄHTEET:

Fall, Samba. 2010. Suullinen haastattelu, Nykytaiteen museo Kiasma 15.4.2010.
Honour, Hugh & Fleming, John 1982. *Maailman taiteen historia (A World History of Art)*.
Suom. Marja Itkonen-Kaila, Jyri Kokkonen, Raija Mattila, Seppo Sauri. Otava.
Oghobase, Abraham O. 2010. Taiteilijan blogi [<http://aboghobase.blogspot.com/>]
1.6.2010.

ERITYINEN PAIKKA KUVILLE - JA KATSOJILLE

”En voi sietää sitä, että dokumentti, jossa naista ammutaan päähän esitetään taidemuseossa, elitismien pesässä. Toisaalta näyttelykokonaisuus on vaikuttava: ihmisen pahuus, arki ja unelmat kauneudesta samassa tilassa. Kolme todellisuutta simultaanisesti, juuri kuin elämässä. Ei tätä olisi voinut tehdä missään muualla kuin juuri museossa,” valokuvaaja Hanna Weselius kirjoitti Afganistania käsittelevästä taidemuseonäyttelystä.¹

Taide on etuoikeute-
tussa yhteiskunnassamme
yksi valokuvan käyttö-
tavoista. Taidemuseoissa
ja -gallerioissa esilläoleviin

**TAIDE ON ETUOIKEUTETUSSA
YHTEISKUNNASSAMME YKSI
VALOKUVAN KÄYTTÖTAVOISTA.**

valokuviin ihmisistä – elävistä ja kuolleista, nauravista ja itkevistä, haavoittuneista ja toipuvista – reagoidaan eri tavalla kuin kuviin joukkotiedotusvälineissä. Taide on sekä valokuvien irrottamista ja siirtämistä aiemmasta yhteydestä uuteen merkitysten tuottamisen tilaan että asioiden tekemistä näkyväksi siinä yhteydessä missä ne ovat: tässä ja nyt, ristiriitaisesti, toisiinsa sovittumatta, ”juuri kuin elämässä”, kuten Weselius kirjoitti.²

Työpöydälläni taidemuseossa on neljä suomalaisen valokuvaajan Leena Sarasteen ottamaa valokuvaa. Saraste kuvasi kesällä 1982 Lähi-idässä Etelä-Libanonissa, Gazassa ja alueen pakolaisleireillä. Kuvista hän teki valokuvataidekirjan Palestiina, Rakkaani. Valokuvat kiersivät myös taidenäyttelyissä ympäri maailmaa. Sarasteen valokuvat ovat dokumentaarisia, näkökulmat

Yksinkertaistaen valokuvat päätyvät taideteoksiksi kahdella tavalla.

Taiteilija alunperin tarkoittaa valokuvan taideteokseksi, koska häntä kiehtoo valokuvan ilmaisu tai valokuvaan liittyvät monet merkitykset, jotka hän haluaa osaksi taideteostaan. Näitä merkityksiä ovat esimerkiksi valokuvan toimiminen todellisuuden heijastuksena, tulkkina ja manipulaationa; valokuvaamiseen ja kameroihin liittyvät tavat ja niiden historia, tai vaikkapa kuvaamiseen ja kuvatuksi tulemiseen liittyvät vallan kysymykset.

Toinen tapa, jolla valokuva päätyy taiteeksi, on se, että alunperin uutis-, mainos-, muotokuvaksi tai ihan vaan huvin vuoksi otettu valokuva myöhemmin irrotetaan alkuperäisestä yhteydestään ja julistetaan taiteeksi. Perustelut voivat olla esteettisiä, poliittisia tai kertoa taidekäsityksen muutoksista. Kun valokuva on päätenyt taiteeksi, siihen pätevät taiteen esittämistavat, säännöt ja rituaalit.

KUVISSA ESIINTYVIEN IHMISTEN TUNTEET VOI NÄHDÄ MYÖS KUVAAJAN TUNTEIDEN ILMAISUNA.

on valittu ja rajattu, mutta kuvia ei ole lavastettu. Sivun 62 ylemmässä kuvassa itkevä mies lapsi sylissäan tuijottaa kameran ohi. Isän ja pojan palestiinalaishuivit kietoutuvat yhteen, kun poika pitää pienellä kädellään kiinni miehen olkapäästä. Isä haluaa poikaansa ennen kuin joutuu lähtemään ja jättämään pojan pakolaisleiriin. Alemmassa kuvassa seisoo joukko itkeviä naisia ja lapsia. Kuvan keskellä nainen haluaa toista, joka käpertyy tämän syliin. Sivun 61 kuvassa pieni sisarentytär istuu teini-ikäisen pojan hartioilla. Poika vilkaisee lasta kuin tarkistaakseen pysykö tyttö varmasti ylhäällä turvalisesti. Tyttö puristaa poikaa poskesta. Poika on mykkä, sodassa nähdyt kauhut ovat vieneet häneltä puhekyvyn. Sivun 65 kuvassa nainen istuu talon raunioissa jokin sylissäan. Se jokin on lapsi.

Valokuvien kuvausvuonna 1982 Israel tunkeutui Libanonissa Beiruttiin asti tarkoituksenaan lopettaa Palestiinan vapautusjärjestön PLO:n sissisota ja karkottaa sen joukot Libanonista. Hyökkäystä seuranneessa aselevossa PLO:n taistelijat siirrettiin Libanonista Tunisiaan ja Syyriaan. Miesten ja aseiden lähdettyä palestiinalaisten pakolaisleireihin jäivät naiset, lapset ja vanhukset. Syyskuussa, muutama viikko miesten lähdön jälkeen libanonilaiset oikeistokristityt falangistit hyökkäsivät Sabran ja Shatilan palestiinalaisleireihin ja surmasivat eri arvioiden mukaan 800–5 000 ihmistä. Leirejä vartioivat Israelin joukot eivät puuttuneet asiaan.

KUVAN TARKASTELU TAITEENA. Leena Sarasteen valokuvat olisivat voineet olla sanomalehdessä järkyttävien uutisten kuvituksena. Siitä huolimatta niiden tarkastelu taiteena avaa kuviin uusia puolia. Taidemuseossa ne

on nimetty kuvaajan eikä tapahtuman mukaan. Kyse on yhtäältä valokuvien tekemisestä taiteeksi taidehistorian tekijäkeskeisen mallin

mukaan, toisaalta se kertoo, että nämä valokuvat ovat tietoa, joka on tuotettu kyseisen kuvaajan, ”valokuva-taiteilijan” näkökulmasta ja hänen kertomanaan. Valokuvan totuus-myytti on tiukemmassa tarkastelussa kuin lehtikuvissa, koska kuvilla on korostetusti tekijä ja

kertojan ääni. Kuvissa esiintyvien ihmisten tunteet voi nähdä myös kuvaajan tunteiden ilmaisuna. Taiteena valokuvia tarkastellaan lisäksi suhteessa valokuvan ja taiteen historiaan, niiden klassikoihin ja alalajeihin.³

Kuten realistisissa romaaneissa, ei dokumentaarisisissa taidevalokuvissakaan ole turhia sivuhenkilöitä tai tarpeettomia yksityiskohtia. Kuvaajan tekemä valinta ja rajaus luo suhteet kuvan henkilöiden välille. Raunioissa kahlaavan satunnaisen ohikulkijan satunnaisuudellakin on kuvassa tarkoituksensa. Kuvien henkilöt nousevat yleiselle tasolle. Vaikka heidät olisi nimetty, taidekuvina he edustavat, ja heidät pakotetaan edustamaan, jotain yleisempää kuin omia itsejään. Sarasteen kuvat kertovat yleisinhimillisesti mm. toisen ihmisen kosketuksen voimasta surun hetkellä, miehen ja naisen itkun kulttuurisesta erosta, naisten vaatteiden kankaiden toivoa-antavista tekstuureista sekä lapsiin kohdistuvasta suojelusta ja rakkaudesta miten epätoivoisissa olosuhteissa tahansa. Tarkasti katsoen kuvista alkaa paljastua eri uskontojen symboleita: itkijänaisen nenäliinan nauhan tai huivin muodostama risti, raunio-kasan päälle pudonnut muslimitähti. Vauvaa pitelevästä äidistä tulee Maria, kärsivien suojelija ja isättömästä lapsesta vastasyntynyt, jolle ei ollut paikkaa majatalossa. Harteillaan lasta kantavan teini-ikäisen isoveljellinen vilkaisun voi tulkita siten, että lasten pelkojen pitäisi olla sellaisia, että putoaako enon hartioilta, eikä sellaisia, että putoaako pommi ja tappaa lapsen silmien edessä tämän perheen ja sitä myöten myös kyvyn puhua siitä.

**SURULLISTEN JA JÄRKYTTÄVIEN
KUVIEN ESITTÄMISESSÄ TAIDETILOISSA
EI VÄLTTÄMÄTTÄ OLE KYSE ELITISMISTÄ
TAI KORKEAN JA MATALAN EROSTA,
VAAN PAIKASTA, JOSSA KUVILLE VOI
ANTAA TAVALLISTA ENEMMÄN AIKAA.**

Surullisten ja järkyttävien kuvien esittämisessä taidetiloissa ei välttämättä ole kyse elitismistä tai korkean ja matalan erosta, vaan paikasta, jossa kuville (yleisömäärien kustannuksella) voi antaa tavallista enemmän aikaa. Aikaa katsoa tarkasti, aikaa assosoida ja aikaa altistua. Taidekonteksti kannustaa lukemaan valokuvia toisiaan leikkaavien mielikuvien verkostoina, jotka ovat todellisuuden lisäksi suhteessa myös muihin kuviin, kirjallisuuteen, musiikkiin ja katsojan omiin tunnekokemuksiin. Näköaisti toimii paitsi tiedon

välittäjänä ja assosiaatioapparaattina, myös välineenä tunteiden käsittelyssä. Parhaimmillaan kokemukset näyttelytilassa voi jakaa toisen taiteenkatsojan kanssa. Vaikka valokuva tarjoaa todellisina tunnistettavia asioita ja niihin liittyviä taustafaktoja, taidekontekstin korostama kuvan merkityksen avoimuus sallii katsojan väliintulon ja reaktiot. Ja juuri katsojan väliintulo omine tunteineen, tuottaa taideteoksen.⁴ Katsoja ei ole taiteen tiedonvälityksen kohde, vaan tunteineen osa teosta ja maailmaa, jossa hän elää. □

KATSOJA EI OLE TAITEEN TIEDONVÄLITYKSEN KOHDE, VAAN TUNTEINEEN OSA TEOSTA JA MAAILMAA, JOSSA HÄN ELÄÄ.

LÄHTEET:

- Elovirta, Arja 1998. *Kuva ja katse: Katseen kuviteltu viattomuus*. Teoksessa Elovirta, Arja ja Lukkarinen, Ville (toim.) 1998. *Katseen rajat, Taidehistorian metodologiaa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Elovirta, Arja ja Lukkarinen, Ville (toim.) 1998. *Katseen rajat, Taidehistorian metodologiaa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Heikka, Elina 2000. *Modernin maailman kokijat - pohjoisen dokumenttivalokuvaus 1950-luvulta 1990-luvulle*. Teoksessa Pohjoinen valokuva. Jukka Järvinen et al. (toim.), Jyväskylä: Pohjoisen valokuvakeskus, Kustannus-Puntsi.
- Iversen Margaret 1993. *Alois Riegl: Art History and Theory*. London, Cambridge, Massachussettes: The MIT Press.
- Saraste, Leena 1983. *Rakkaani, Palestiina*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Saraste, Leena 2009. *Suullinen haastattelu, Suomen valokuvataiteen museo*. 11.12.2009.
- Sederholm, Helena 2000. *Tämäkö taidetta?* Porvoo, Helsinki, Juva: wsoy.
- Weselius, Hanna 2004. *Kaukana lähellä, lähellä kaukana. Matkakertomus Afganistanista ja Suomesta*. Teoksessa *Enemmän kuin tuhat sanaa - valokuvatyökirja*. Suomen pakolaisapu ja Suomen yk-liitto.

VIITTEET:

- ¹ Weselius 2004, 27.
- ² Sederholm 2000, 181.
- ³ Heikka 2000, 15.
- ⁴ Ks. Elovirta 1998, 85-87 ja Iversen 1993, 130-131.

Anna-Kaisa Rastenberger

on taidehistorioitsija, joka työskentelee Suomen valokuvataiteen museossa intendenttinä. Hän on toiminut opettajana ja luennoitsijana mm. Helsingin yliopistossa. Hän on myös työskennellyt museopedagogisissa tehtävissä mm. Helsingin kaupungin taidemuseossa ja Valtion taidemuseossa. Rastenberger valmistelee väitöskirjaa uuden suomalaisen valokuvataiteen kansainvälistymisestä osana Suomen Akatemian ja Valokuvataiteen museon monitieteistä Pohjan tähdet -tutkimushanketta.

KUVAT KOULUSSA

Taidekasvattaja ja museopedagogi

Päivi Venäläinen ja taiteilija ja tutkija Hannah

Kaihovirta-Rosvik keskustelevat taiteen

ja kuvien roolista kouluopetuksessa.

PÄIVI VENÄLÄINEN: Kouluryhmä katsoi Nykytaiteen museo Kiasmassa keväällä 2010 *Lapset kriisien kuvissa* -hankkeen pilotissa teosta, jossa kaksi miestä pelaa pöytätennistä. Terävä ”ping, pong” kuuluu pallon osuessa pöytään. Välillä pelaamisen rytmi keskeytyy, kun pallo sattuu verkkoon. Todellakin sattuu, sillä pelikentän jakavana verkkona on alaston nainen, joka heilahtaa ja voi haisee aina, kun pallo iskee häneen. Kun katsoja seuraava valkokankaalle projisoitua videoteosta, värähtää hän itsekin kuin tuntien pallon osuman omassa kehossaan. ”Kyseessä on valtataistelu, jossa sivullinen kärsii”, lukee Adel Abidinin *Ping Pong* -nimistä teosta esittelevässä tekstissä. Tekstissä kysytään, ketkä vallasta kamppailevat ja miksi uhrina on nainen. Vastauksia on helppo etsiä näkemyksistä, joiden mukaan islamilainen yhteiskunta on naista alistava ja länsimainen media naista objektivoina. Irakista Suomeen muuttanut taiteilija haluaa kuitenkin jättää teoksen avoimeksi katsojan tulkinnalle. Niin, entäpä jos pelaajina tai verkkona olisivatkin lapset?

Tässä julkaisussa kuvaillaan sanoin ja esitetään kuvin tilanteita, joissa kärsijöinä ovat lapset. He ovat tahtomattaan joutuneet kriisin keskelle. Kuvat lapsista, joita tietää ympäröivän luonnonkatastrofi tai väkivaltainen

selkkaus, ovat tunteisiin vetoavia. Media käyttää tätä hyväkseen. Taideteokset vetoavat katsojiin vertauskuvien ja rinnastusten avulla. Miten koulu voisi hyödyntää tunteita herättäviä kuvia?

**TAIDETEOKSET VETOAVAT
KATSOJIIN VERTAUSKUVIEN
JA RINNASTUSTEN AVULLA.
MITEN KOULU VOISI HYÖDYNTÄÄ
TUNTEITA HERÄTTÄVIÄ KUVIA?**

HANNAH KAIHOVIRTA-ROSVIK: Mieleeni tulee kokemus, jonka saksalaisen valokuvaajan Loretta Luxin lasten muotokuvien sarjan sai aikaan. Kuvat vangitsivat

katseeni ja herättivät ristiriitaisia tunteita. Takerruin kuvissa elementteihin, jotka tunnistin, mutta samalla minua kiusasi vieraantumisen tunne. Luulen, että hämmennys kuvien edessä oli hetki, jossa antauduin oppimisen maastoon. Kuvat herkistivät näkemään viitekehykseni taidekasvatukseen ja lapsuuden kuviin uudessa valossa.

P.V.: Tutkivan oppimisen mallissa¹ korostetaan oppimisen lähtevän ihmettelystä ja ristiriitaisesta tilanteesta. Keskeisinä oppimiseen vaikuttavina tekijöinä pidetään tunteita sekä asioiden kulttuurisia merkityksiä. Nämä seikat korostuvat myös, kun puhutaan oppimisen sosio-kulttuurisuudesta² ja erilaisista oppimisympäristöistä³.

Taiteessa kaikki nämä elementit ovat läsnä. Esimerkiksi modernin ja nykytaiteen teokset, joissa tutut asiat

**TEOS KOETAAN VIERAAKSI, VAIKKA
KAIKKI SIINÄ OLISI TUTTUA. TOISAALTA
ABSTRAKTISSA TAITEESSA ON JOTAIN
TUTTUA, VAIKKA TEOS EI ESITÄ MITÄÄN.
TUTTUUS SYNTYYVÄREISTÄ, KUVIOISTA
TAI PINNAN STRUKTUURISTA.**

ja konkreettiset esineet on asetettu esille uudella tavalla tai uuteen yhteyteen, synnyttävät ihmetystä. Teos koetaan vieraaksi, vaikka kaikki siinä olisi tuttua. Toisaalta abstraktissa taiteessa on jotain tuttua, vaikka teos ei esitä mitään.

Tuttuus syntyy väreistä, kuvioista tai pinnan struktuurista. Vastaanottoon vaikuttavat henkilökohtaisen kokemusmaailman lisäksi kulttuurissa opitut merkitykset. Teokselle voi löytyä selitys niiden kautta tai niiden sekoittaminen voi aiheuttaa ongelman. Taiteen tekeminen ja kokeminen on ongelmaratkaisua. Taide ei tosin anna vastauksia vaan esittää kysymyksiä. Väärinymmärryksen riski voi olla suuri. Taiteen kieltä pidetään usein universaalina. Yksityisen siirtäminen yleiselle tasolle tai yleisen yksityiselle ei kuitenkaan aina toimi. Niin tunnistettavaa asiaa esittävät kuin myös ei-esittävät kuvat saavat merkityksiä myös katsomistilanteesta. Puhe lapsista kriiseissä ohjaa näkemään kuvia ja kokemaan taidetta tietystä näkökulmasta.

H.K.-R.: Jack Mezirow⁴ esittää ajatuksen että oppija kokee ”pienen kriisitilanteen” oppiessaan jotain uutta. Hahmotellessaan uutta tietoa oppija joutuu aiemman tiedon ja uuden tiedon hahmottamisen välimaastoon. Hän kokee sisäisen kriisin, jossa vanha tieto ”ei riitä”

eikä uusi tieto ole vielä konkretisoitunut. Kriisitilanteen kokevia lapsia kuvaavien taide- ja mediakuvien tarkastelun voi hyvin nähdä tällaisena pienenä kriisinä. Kun oppija tulkitsee ja hahmottaa suhdettaan ympäröivään maailmaan kuvan kautta, hän samaistuu kuvassa olevan lapsen tilanteeseen, tuntee empatiaa ja universaalia inhimillisyyttä. Oppija kokee oman pienen kriisitilanteen. Vuoropuhelussa oppija ylittää itsensä.

P.V.: Taide tarjoaa monesti itsensä ylittämisen, oppimisen tilanteita. Adel Abidinin ja monien muiden taiteilijoiden mukaan taiteessa ei ole eikä pidä olla tabuja. Taideteoksissa kuvataan kuitenkin aika harvoin suoraan kärsiviä lapsia. Taide jättää vastaanottajan täydentämään tai jopa muokkaamaan teoksen todellisuutta. Taiteen kokija joutuu aina laittamaan itsensä, omat tunteensa ja kokemuksensa, asenteensa ja arvomaailmansa likoon. Ehkä tämän vuoksi suvaitsemme taidetta valmiimmaksi pureskellun median kuvamaailman helpommin vaikka aiheena olisi raakakin todellisuus. Taideteoksen kokeminen vastenmieliseksi voi myös johtua siitä, että tiedämme jonkun tietoisesti rakentaneen taideteoksen maailman. Toisaalta taiteen fiktiivisyys luo turvallisen ympäristön käsitellä arkojakin asioita ja tuntemuksia. Kun taiteen kokija on tietoinen vastaanottoonsa vaikuttavista seikoista ja varsinkin, kun häntä ohjataan tähän tietoisuuteen, dialogi taiteen kanssa ei ole vain taiteellinen tai esteettinen kokemus vaan myös oppimiskokemus.⁵

H.K.-R.: Medialukutaito sisältyy kuvataiteen ohella äidinkielen ja keskeisiin sisältöihin. Kuvia lähestytään kielenä ja kommunikaationa osana moninaista kulttuuria. Kuvia luodaan, luetaan ja tulkitaan laajentuneen tekstikäsitteen kautta. Visuaalinen taide käsitetään henkilökohtaisena ja kulttuurisena ajatteluna, oppimisena, elämyksenä ja kokemuksena.⁶ Kuvan voi nähdä merkityskokonaisuutena, jota tarkastellaan monella eri tavalla ja eri suunnista.⁷

Opetussuunnitelmat rohkaisevat luomaan oppimistilanteita, joissa eri oppiaineiden käsitteet ja käytännöt ovat vuorovaikutuksessa, kohtaavat tai ehkä jopa törmäävät. Erilaisia ajatuksia, tunteita ja merkitysyhteyksiä synnyttäviä kuvia voi rinnastaa toisiinsa. Keskustelujen tai taiteellisen työstämisen kautta voi pyrkiä hajottamaan

kuvien luokittelun tiettyihin kategorioihin ja muodostamaan uusia tulkintoja. Silloin saatetaan esille myös ne tunteet, fantasiat ja viitteet, jotka eivät ole kuvissa suoraan havaittavissa tai ovat läsnä tarkastelukontekstin kautta. Kuten tämän julkaisun ”näkymättömänä” mutta tietoisena viitteenä ovat myös kuvat onnellisista lapsista.

P.V.: Koulun tulisikin nykyistä enemmän panostaa kuvan lukemiseen ja tulkintaan tarvittavien työkalujen ja menetelmien tarjoamiseen oppijoille. Jos koulun omat resurssit tai opettajien osaaminen ei riitä, mukaan tulisi ottaa muita asiantuntijoita.

H.K.-R.: Toimin kymmenen vuotta taiteilijana koulussa. Väitöskirjassani tutkin opettajan ja taiteilijan dialogiopetusta peruskoulussa. Dialogiopetuksessa kahden kasvattajan eri tavat nähdä asioita loivat keskustelupintoja, johon oppilaat osallistuivat aktiivisesti. Oppiminen näissä tilanteissa näyttäytyi ”tieto-taito rihmastoina”. Kokemus osoitti, kuinka tärkeää opetuksessa olisi integroida eri kulttuuriset käsitteet, kouluaineet ja taidemuodot toisiinsa.⁸ Myös opetusministeriön selonteko kulttuurin tulevaisuudesta nostaa esille, kuinka kulttuuri näyttäytyy orgaanisina ja luovina verkostoina.⁹

P.V.: Tarkoituksenmukaisia yhteistyökumppaneita ovat myös museot ja muut kulttuurilaitokset, joilla on koulujen ohella kansalaisia sivistävä ja kasvattava teh-

tävä. Näistä paikoista löytyy tutkittua tietoa, alkuperäisiä tiedon lähteitä, aitoja esineitä, asioita ja esityksiä. Ymmärrys omasta kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksestä ihmisenä kasvamisessa auttaa nuorta ajattelemaan mitä on, kun menettää kaiken sodan tai luonnonkatastrofin seurauk-

**YMMÄRRYS OMASTA
KULTTUURIPERINNÖSTÄ JA SEN
MERKITYKSESTÄ IHMISENÄ
KASVAMISESSA AUTTAA NUORTA
AJATTELEMAAN MITÄ ON, KUN
MENETTÄÄ KAIKEN SODAN
TAI LUONNONKATASTROFIN
SEURAUKSENA.**

sena tai elää lapsuutensa, kenties koko elämänsä, ilman virallista kotia, isänmaata, äidinkieltä ja kulttuuriperintöä. Tuomalla esiin oman maamme kulttuurisen moninaisuuden paikallisine piirteineen ja kansainvälisine yhteyksineen kulttuuriperintöä ylläpitävät ja tutkivat instituutiot auttavat kehittämään ymmärrystä globaalista maailmasta ja sitä kautta vastuun kantamisesta.

Ongelmana on se, etteivät koulun ulkopuolisen maailman tarjoamat oppimisympäristöt, kuten taidemuseot ja niiden tarjoamat oppimiskokemukset, välttämättä ole kontrolloitavissa samalla tavalla kuin koulun sisällä. Nuori ei ehkä ennätä käsitellä taiteen äärellä syntyntä tuntemusta oppitunnin, kurssin tai edes yhden kouluvuoden aikana. Ehkä koulun olisi oltava nykyistä joustavampi opetuksen tavoitteiden ja tulosten suhteen. Opetus ei tähtäisikään vain opetussuunnitelmien ennakkoon määrittelemien tavoitteiden ja sisältöjen saavuttamiseen, vaan jättäisi tietoisesti tilaa eri tilanteiden käynnistämille oppimisprosesseille.

H.K.-R.: Juha Varto kuvaa taiteilijan työtä: ”Kuvataiteilijat ovat kaikkina aikoina käyttäneet teostensa ja ajattelunsa materiaalina *kaikkea*, niin nähtävissä olevaa kuin näkymätöntäkin. Tämä ei tarkoita kuvaamista, ei esittämistä, ei hahmon antamista; silloinkin kun kuvataan, esitetään, tai annetaan hahmo, teos ei pääty niihin. Teos on yksi kerros visualisoimista, joka eri tavoin tekee näkyväksi ilmiöitä, joista ainakin osa on näkymättömiä senkin jälkeen kun ne on tehty näkyviksi.”¹⁰ Kasvattajan suhdetta oppijaan ja oppimisprosessiin on mahdollista kuvata samankaltaisena prosessina. Kasvattajana voi lähestyä opetustilannetta siten, että siinä luodaan edellytykset oppijalle kuvata, esittää tai antaa hahmo juuri sen hetkisellemme oppimiselle.

Oppiminen ei kuitenkaan pääty siihen. Kasvattajan on siedettävä epävarmuus, jonka oppija ja hän itse kasvattajana kokevat opetustilanteessa. Hänen on luotettava siihen, että oppijalla on kyky kantaa mukanaan tietotaito, joka osittain jää näkymättömäksi senkin jälkeen kun oppimisprosessi on tehty näkyväksi.

P.V.: Koska kuvat ja taideteokset eivät sisällä oikeita ja vääriä vastauksia, ne antavat lapsille ja nuorille tilaisuuden tulkintojen tekemiselle ja sitä kautta mahdollisuuden ja oikeuden aktiiviseen toimijuuteen, jota myös pidetään yhtenä lähtökohtana oppimiselle.¹¹ Toimijuuteen kasvaminen kehittää ymmärrystä omista

**TEOS ON YKSI KERROS
VISUALISOIMISTA, JOKA ERI
TAVOIN TEKEE NÄKYVÄKSI
ILMIÖITÄ, JOISTA AINAKIN
OSA ON NÄKYMÄTTÖMIÄ
SENKIN JÄLKEEN KUN NE
ON TEHTY NÄKYVIKSI.**

oikeuksista, antaa eväitä aktiiviseksi kansalaiseksi kasvamiseen ja käynnistää elinikäisen oppimisen prosessin. Tämä vaatii kasvattajilta enemmän kuin pelkkien tietojen ja taitojen siirtämistä oppijoille. Se vaatii ilmiöiden ja asioiden taustalla olevien mekanismien avaamista.

H.K.-R.: On hyvä muistaa, että suurin osa kuvista, joita lapset kohtaavat koulussa ja muissa ympäristöissä, ovat aikuisten tekemiä kuvia aikuisille, aikuisten tekemiä kuvia lapsille tai aikuisten kuvia lapsuudesta. Katsojana lapsi siis useimmiten kohtaa aikuisen kuvan lapsuudesta. Taustalla olevien mekanismien avaaminen on yksi taidekasvatuksen haasteista. Jokainen tarvitsee taidekasvatusta, oppaakseen jonkun, joka voi osoittaa sitä, mitä paljaalla silmällä ei näe. Taideteos, joka ei kosketa katsojan elämismaailmaa, jää hänelle mykäksi.¹² Sekä taiteen tekemisessä että kasvatuksessa yhtenä haasteena on tehdä näkyväksi kokijalle ilmiöitä, jotka eivät aikaisemmin ole olleet merkityksellisiä. Taidekasvatus antaa mahdollisuuden prosesseihin, joissa oppilaat luovat ja keskustelevat omalla kuvakielellään osana ympäröivää, suurelta osin aikuisten rakentamaa visuaalista kulttuuria.

PV.: Kuvien ja taiteen merkitys ihmiselle ei synny hetkessä. Merkitykset muodostuvat, kun on kuvien ja taiteen kanssa tekemisissä. Taideteoksia ja kuvia voi liittää opetukseen monin tavoin. Ne voivat johdatella tai havainnollistaa opiskeltavaa asiaa. Ne voivat toimia keskustelun herättäjänä tai tunnelman ja vaikutelman luoja. Kuvat ja taideteokset antavat tekstin rinnalle erilaisia lähestymistapoja opittavaan aiheeseen. Taiteen avulla voi yhdistää eri aineiden tietoa ja käsityksiä maailmasta.

Sellaisissa yhteyksissä kuten *Lapset kriisien kuvissa* taidetta ja kuvia ei tutkita ensisijaisesti taiteen käsitteiden kautta, vaan niitä lähestytään tapana tutkia asioita ja ilmiöitä maailmassa. Kuvallinen ilmaisu on tapa ajatella. Kuvat – myös taidekuvat – toimivat tiedon lähteenä. Niiden avulla rakennetaan ja luodaan tietoa. Taide on väline opiskella eri asioita, esimerkiksi lasten oikeuksia. □

Päivi Venäläinen

(FM, KM) on toiminut museopedagogisissa tehtävissä Valtion taidemuseossa sekä tutkijana ja opettajana Taik:n taidekasvatuksen osastolla. Tällä hetkellä hän on Hyvinkään Lasten ja nuorten taidekeskuksen tuottaja ja tekee väitöskirjaa aiheesta nykytaide oppimisympäristönä.

Hannah Kaihovirta-

Rosvik (TM, FT) on toiminut vierailevana taidekasvattajana kouluissa. Hän toimii myös taiteilijana ja taidekasvatuksen tutkijana ja toteuttaa dialogiopetusta yhteistyössä taiteilijoiden, opettajien ja kasvatustieteen tutkijoiden kanssa. Tällä hetkellä hän on taidesäätiö Pro Artibuksen va. toimitusjohtaja.

LÄHTEET:

- Hakkarainen, Kai., Lonka, Kristiina., Lipponen, Lasse 2004. *Tutkiva oppiminen: Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä*. Helsinki. WSOY.
- Kaihovirta-Rosvik, Hannah 2009. *Images of Imagination-an aesthetic approach to education*. Vaasa: Åbo Academy University Press. (Diss.).
- Kulttuuri – tulevaisuuden voima*. Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurin tulevaisuudesta. Opetusministeriön julkaisuja 2010/10. Helsinki: Opetusministeriö.
- Kumpulainen, Kristiina 2008. *Oppimisen monitieteinen tutkimus oppimisympäristöjen kehittämisen välineenä*. Teoksessa Venäläinen, Päivi. (toim.) *Kulttuuriperintö ja oppiminen. Suomen museoliiton julkaisuja 58*. Helsinki: Suomen museoliitto & Suomen Tammi, s.21-28.
- Manninen, Jyri. et. al 2007. *Oppimista tukevat ympäristöt – Johdatus oppimisympäristöajatteluun*. Helsinki: Opetushallitus.
- Mezirow, Jack. 2000. *Learning as transformation: critical perspectives on a theory in progress*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Oppimisen sillat. Kohti osallistavia oppimisympäristöjä*. Kumpulainen, Kristiina et.al. (toim.) 2009. Helsinki: CICERO Learning, Helsingin yliopisto.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. 2004. Helsinki: Opetushallitus.
- Ropo, Eero. 2008. *Oppimisympäristöt opetuksen ja opiskelun kontekstina*. Teoksessa Venäläinen, Päivi. (toim.) *Kulttuuriperintö ja oppiminen. Suomen museoliiton julkaisuja 58*. Helsinki: Suomen museoliitto & Suomen Tammi, s. 38-47.
- Sava, Inkeri 2004. *Katsomme-näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Taide ja taito - kiinni elämässä! TAITAI taide- ja taitokasvatus*. Opetushallituksen taide- ja taitokasvatuksen asiantuntijaryhmä, Aro, A. (toim.) 2009. Helsinki: Opetushallitus.
- Tulevaisuus meissä. Kasvamisen maailmanlaajuiseen vastuuseen*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:40 (toim.) Lampinen, Johanna & Melén-Paaso, Monica. Helsinki: Opetusministeriö.
- Varto, Juha 2009. *Taide ja visuaalinen kulttuuri - onko eroa? Taidekasvatuksen verkkolehti Synnyt 3/2009*, s. 29-40. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu, Taidekasvatuksen osasto.
- Venäläinen, Päivi 2008. *Taidekokemus oppimiskokemuksena*. Taidekasvatuksen verkkolehti Synnyt 4/2008: , s. 52-60. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu, Taidekasvatuksen osasto.
- Østern Anna-Lena, Heilä-Ylikallio Ria, Kaihovirta-Rosvik, Hannah & Rantala Brita. 2010. *Tusen trollformler. Lärarhandledning till litteraturboken Trolltrumman*. Helsingfors: Söderströms förlag.

VIITTEET:

1	Hakkarainen et. al. 2004.	4	Mezirow 2000.	8	Kaihovirta-Rosvik 2009.
2	Kumpulainen 2008 ja 2009.	5	Venäläinen 2008.	9	Kulttuuri-tulevaisuuden voima 2010.
3	Esim. Manninen 2007 ja Ropo 2008.	6	Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1994.	10	Varto 2009.
		7	Østern, Heilä-Ylikallio, Kaihovirta-Rosvik & Rantala 2010.	11	Kumpulainen 2008.
				12	Sava 2004.

TEHTÄVÄ- OSIO

Lapset kriisien kuvissa -tehtäväosion tavoitteena on tarjota työkaluja ja ideoita yk:n lapsen oikeuksien sopimuksen sekä media- ja taidekuvien käsittelyyn erityisesti toisen asteen koulutuksessa ja museotyöskentelyssä. Tehtävät ovat kuitenkin sovellettavissa myös muille kouluasteille. Tehtäväosio antaa ajankoh- taista näkökulmaa globaali-, media- ja taidekasvatuksen kysymyksiin ja ohjaa opiskelijat lapsen oikeuksien äärelle uudella tavalla. Opettajien, museopedagogien ja muiden taide-, media- ja globaalikasvattajien johdolla käytettäväksi tarkoitettut harjoitukset sopivat niin taide- museoissa kuin kouluissa hyödynnettäviksi. Lapset krii- sien kuvissa -teema soveltuu useiden eri oppiaineiden sisältöihin, erityisen hyvin reaaliaineiden, äidinkielen ja kirjallisuuden ja kuvataiteen opetukseen.

Tehtäväosiosta on mahdollista poimia oppitunneille tai työpajoihin yksittäisiä harjoituksia tai käsitellä lap- sen oikeuksia ja kriisikuvia laajempuna kokonaisuutena kurssilla tai museon taidekasvatustyössä. Kirjan kuvista moni löytyy myös internetistä. Valtion taidemuseon museoiden, Kiasman ja Ateneumin, kokoelmiin kuulu- vista teoksista suurin osa löytyy taustatietoineen [www-osoitteesta kokoelmat.fng.fi](http://www.osoitteesta.kokoelmat.fng.fi).

Tehtäväosion alkuun on koottu kysymyksiä kuvien katsomisen ja tulkinnan tueksi. Oma vinkkilistansa on taidemuseosta oppimisympäristönä. Kirjassa ja sen teh- tävissä usein viitattu Lapsen oikeuksien sopimus löytyy myös näistä sivuilta lyhennetyssä muodossaan.

Tämän kirjan artikkelit löytyvät tulostettavina teksti- versioina Plan Suomen nettisivuilta, tekijänoikeudelli- sista yleistä ilman kuvia. □

KUINKA KATSOA KUVIA?

KYSYMYKSIÄ KUVIEN TARKASTELUN JA TULKINNAN TUEKSI

Kirjassa on sekä median kuvia että taideteosten kuvia. Alla niistä: kaikista puhutaan vain ”kuvina”. Alla ehdotettuja kysymyksiä voi helposti soveltaa ja muokata omaan työskentelyyn sopivaksi.

Katsojan kokemus kuvasta

- Mitä kuvassa on? Mitä se esittää?
- Pidätkö kuvasta? Miksi?
- Mihin katse kiinnitty ensimmäiseksi? Miksi?
- Mitä tuttua kuvassa on? Mitä vierasta?
- Millaisia tunteuksia kuva herättää? Ovatko ne positiivisia vai negatiivisia?
- Mikä kuvassa koskettaa, vaikuttaa tai liikuttaa?
- Millainen kuvan tunnelma on? Mistä tekijöistä se syntyy?
- Millaisen arvelen kuvaustilanteen olleen?
- Onko kuva todenmukainen?

Kuvan aihe ja sisältö

- Minkä nimen, otsikon tai kuvatekstin liittäisit kuvalle?
- Mikä mielestäsi on kuvan viesti, sanoma?
- Mitä arvelen taitelijan tai valokuvaajan halunneen kuvallaan sanoa?
- Onko kuva kantaaottava? Miten?
- Mitä käsitteitä, arvoja tai asenteita kuva välittää? Mistä sen voi päätellä?

Kuvan muoto

- Miten kuva on rajattu? Miksi?
- Mitä jää kuvan ulkopuolelle?
- Mitä kuvakokoa ja kuvakulmaa on käytetty? Miten ne vaikuttavat kuvan tunnelmaan?
- Miten kuva on sommiteltu?
- Miten värejä on käytetty ja mitä ne kertovat? Miten ne vaikuttavat kuvan tunnelmaan?
- Onko kuvassa liikettä, kontrasteja, rytmisiä tai linjoja?
- Entä tasapainoa, jännitettä tai tilantuntua? Miten ne tulevat esiin?
- Mitkä äänet, tuoksut/hajut tai tunteukset kuvaan kuuluisivat?
- Mitä materiaalia tai tekniikkaa on käytetty?

Kuvan synnyttämät tarinat

- Minkä samaistua kuvan henkilöihin?
- Voitko samaistua kuvan tunteuksiin?
- Mitä on voinut tapahtua juuri ennen kuvan tilannetta, että heti sen jälkeen?
- Löytyykö kuvasta tai teoksesta vertauskuvia, symboleja tai viittauksia muuhun kuvakulttuuriin kuten elokuviin, mainosten kieleen tai tietokonepeleihin?

Kuvan taustaa

- Mitä valintoja kuvaa valmistaessa on tehty?
- Millaisia ovat voineet olla taitelijan tai kuvaajan motiivit, arvot tai asenteet?
- Kenelle kuva on suunnattu? Keitä se puhuttelee?
- Kenen intressejä kuva ajaa tai edustaa?
- Minkälainen maailmankuva kuvan taustalla on?
- Miten katsomistilanne ja kuvan sijainti vaikuttavat kuvan tulkintaan?
- Voiko kuvasta päätellä, miltä ajalta kuva on tai missä maassa se on otettu tai tehty?
- Kenen näkökulmasta kuva tai teos kertoo?

Kysymyksiä kuvapareista

- Löydätkö kuvista jotain samaa? Mitä?
- Mitä uutta toinen kuva tuo toiseen?
- Miten kuvan rinnastaminen toiseen muuttaa alkuperäistä kuvaa?

Lapset ja lapsen oikeudet kuvissa

- Miten lapsi on esitetty, mikä on hänen roolinsa kuvassa? Onko hän toimija vai katseen kohde?
- Mitä hänen kasvonsa, ilmeensä ja vaatteensa kertovat hänestä?
- Onko lapsi kuvassa yksin? Keitä muita kuvassa on?
- Miten kuva ottaa kantaa lapsen oikeuksiin?
- Miten teoksessa tai valokuvassa esiintyvän lapsen oikeudet toteutuvat? Jos eivät toteudu, miksi?
- Voiko taideteos tai valokuva edistää lapsen oikeuksien toteutumista? Miten?

TAIDEMUSEO

- PAIKKA OPISEKELLA LASTEN OIKEUKSIA JA NIIDEN TOTEUTUMISTA MAAILMAN KRIISIALUEILLA

Tämän julkaisun kuvat ovat median ja kuvataiteen kuvia – valokuvia ja taideteoksia. Seuraavien sivujen tehtävissä lasten oikeuksia ja niiden toteutumista maailman kriisialueilla käsitelläänkin pääasiassa kuvien kautta ja niiden avulla. Opettajan kannattaa selvittää etukäteen, onko lähimuseossa esillä teoksia, joista löytyy yhtymäkohtia julkaisun teemaan. Aihetta kannattaa käsitellä ennakkoiluottomasti; yhteydet eivät aina ole aivan ilmeisiä. Museot voivat hyödyntää julkaisun teemaa ja tehtäviä suunnitellessaan näyttelyidensä ja kokeilmatyönsä taidekasvatushankkeita: lasten oikeuksien teeman voi liittää osaksi muuta taidekasvatuskokonaisuutta ja yhteistyötä koulujen kanssa tai aiheesta voi luoda kokonaisia projekteja.

Seuraavassa esitetään perusteluja taidemuseoiden ja koulujen yhteistyölle ja vinkkejä sen omistumisen takaamiseksi.

Taidemuseoissa ja -näyttelyissä opiskelu auttaa kehittämään nuoren kykyä ottaa kantaa ja ajattelemaan vastuun kantamista, koska

- nuori pääsee toimimaan ja osallistumaan. Näyttelyssä työskentely on lähtökohtaisesti toiminnallista, kun nuori liikkuu näyttelyssä ja on kehollisessa vuorovaikutuksessa taideteosten kanssa. Nuori ottaa tilan haltuun. Hän tekee omia havaintoja ja tutkii teoksia itsenäisesti, myös opetustilanteen ulkopuolella.

- nuori tekee omia tulkintoja. Teos on tarkasteltavana kokonaisuudessaan materiaaleineen ja eri kulumista, ei kameran tallentamana ja kuvaajan valitsemasta kuvakulmasta. On monia vaikuttavia taideteoksia, kuten video- ja installaatioteokset, joita ei voi esittää valokuvan välityksellä. Nuori joutuu tekemään omia päätelmiä. Taide ei anna valmiita vastauksia.
- nuorten välille syntyy vuorovaikutusta. Erilaiset tulkinnat synnyttävät keskustelua. Nuori joutuu perustelemaan mielipiteitään.
- nuori miettii suhtautumistaan toisiin ihmisiin ja heidän ajatuksiinsa. Toisenlaiset näkemykset välittyvät taideteoksista ja niiden tulkimmoista.
- taide vie keskustelua yleiselle tasolle niin kehittyneen yhteiskunnan toimintatapoihin kuin yksiidoiden tapaan kokea kriisi, ja suru.
- uutisissa ja mediassa olevat asiat tulevat taiteessa esille eri tavoin kuin arkipäiväisessä kuvatuulvassa.

- aidot taideteokset kannustavat yksilöllisiin ja rohkeisiin tulkintoihin ja taiteelliseen työskentelyyn. Taiteilijat näyttävät esimerkkiä siitä, kuinka rankkojakin aiheita voi käsitellä monin eri tavoin.

- taidemuseossa ja -näyttelyssä taideteokselle omien piirteet ovat helpommin tunnistettavissa, mikä syventää taide- ja mediakuvan toimintatapojen vertailua.

Lapsia kriisien kuvissa ja lapsen oikeuksia kannattaa käsitellä taidemuseossa ja -näyttelyissä, koska taitteen ulkopuolelta määräytyvä teema ja tavoitteet

- haastavat ja rohkaisevat tarkastelemaan näyttelyä ja teoksia uudesta näkökulmasta ja pakottavat miettimään uusia tapoja työskennellä taiteen ja näyttelyiden parissa.
- vahvistavat aiemmin hyväksi todettuja toiminta- ja tapoja niin museossa kuin koulussa.
- alentavat kynnystä hyödyntää taidetta, museota ja näyttelyitä oppimisympäristönä.
- tarjoavat mahdollisuuden eri oppimistyylien käyttämiseen.
- tukevat museon ja taiteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Näin onnistutaan

- Etsitään ja löydetään ennakkoluulottomasti yhtymäkohtia museovierailun ja koulutyöskentelyn välillä.
- Uskalletaan ottaa taiteen ulkopuolisia teemoja käsiteltäväksi. Liitetään taide suurempiin kokonaisuuksiin.
- Verkostoidutaan. Luodaan kontakteja museoiden, koulujen ja kansalaisjärjestöjen välillä. Hyödynnetään jokaisen asiantuntemusta. Mietitään työskentelylle tavoitteet ja organisoidaan yhdessä.
- Suunnitellaan museoihin ja näyttelyihin pedagogisia paketteja, jotka liittyvät lapsen oikeuksiin ja niiden käsitteilyyn kuvien avulla.
- Rääkätöidään museo- ja näyttelyvierailu ryhmälle ja kuhunkin näyttelyyn ja teoksiin sopivaksi.
- Käsitellään teemaa eri tavoin: yksittäisten teosten avulla, yhdessä tai useammassa näyttelyssä vanhemman sekä nykytaiteen parissa, työpajatyöskentelyssä niin perinteisten kuin uusien kuvataiteen muotojen tapaan, taitelijatapaamisia järjestäen.
- Ei pakolla. Kaikista näyttelyistä ei löydy yhtymäkohtaa teemaan.
- Työstetään näyttelyvierailua ja sen sisältöjä ennakoon. Tiedot lasten oikeuksista ja lapsista kriiseissä jäävät mieleen ja vaikuttavat taideteosten tulkintoihin.
- Vierailaan museossa pienehköissä ryhmissä.
- Varataan työskentelyyn museossa tai näyttelyssä kunnolla aikaa (75–90 minuuttiaakin on liian vähän).

- Annetaan opiskelijoille mahdollisuus syventyä teoksiin. Vältetään teosten pinnallista tarkastelua.
- Aktivoidaan nuoria. Vältetään tilanteita, jossa nuori vain kuuntelee passiivisena. Annetaan nuorille mahdollisuus kertoa omia ajatuksia. Rohkaistaan ilmaisemaan ajatuksia. Hyödynnetään nuorien aktiivisuutta ja kiinnostusta.
- Annetaan aikaa keskustelulle. Kuunnellaan toisia. Kehitellään ajatuksia.
- Työstetään museossa tai näyttelyssä työskentelyä jälkeensä. Jaetaan kokemuksia ja syntyneitä ajatuksia, jatketaan taiteen äärellä syntyneitä keskusteluja. Palataan teoksiin kuvien avulla.
- Mietitään tapoja antaa museon ja koulun yhteistyöstä palautetta puolin ja toisin toiminnan kehittämistä ajatellen.

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

Yhdistyneet Kansakunnat (YK) perustettiin vuonna 1945. Vuonna 1948 se hyväksyi yleismaailmallisen ihmisoikeuksien julistuksen, jonka tarkoituksena oli turvata kaikille ihmisille ihorväriin, sukupuoleen, maahan, uskontoon, varallisuuteen tai mielipiteisiin katsomatta samanlaiset oikeudet elämään.

Ihmisoikeuksien julistus ei kuitenkaan turvannut lasten elämää, joten vuonna 1959 hyväksyttiin erityinen YK:n lapsen oikeuksien julistus. Koska luonteeltaan filosofinen julistus ei ollut sitova, päätettiin laatia sopimus. Monen vuoden työn jälkeen YK:n lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 yksimielisesti.

Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus, ainostaan Somalia ja Yhdysvallat eivät ole siihen vielä sitoutuneet.

Lapsen oikeuksien sopimus määrittelee kaikki alle 18-vuotiaat lapsiksi, joten seuraavat artikkelit ovat maailman kaikkien alle 18-vuotiaiden oikeuksia.

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS LYHENNENNYÄ

- Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.
- Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.
- Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.
- Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet.
- Valtion on kunnioitettava vanhempien tai muiden lapsen huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvatuksessa.
- Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle.
- Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.
- Lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaisuutensa.
- Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiansa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.

- Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä.
- Valtioiden on estettävä lasten laitromat kuljetukset maasta.
- Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
- Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia. Lapsella on oikeus saada tietoa.
- Lapsella on oikeus ajatuksen-, oman tunnon- ja uskonnonvapauteen. Valtion tulee kunnioittaa vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden käyttämisessä.
- Lapsilla on oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä.
- Lapsella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjosalaisuuteen. Hänen kunniansa tai mainettaan ei saa halventaa.
- Lapsella on oikeus saada tietoa esim. television, radion ja lehtien välityksellä. Valtiolla on velvollisuus rokoittaa tiedotusvälineitä tuottamaan lapsen hyvinvointia ja kehitystä tukevaa aineistoa. Lasta tulee suojella hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta aineistolta.
- Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. Valtion on tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa.

- Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäyttöltä.
- Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada valtiolta erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etuiseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan.
- Lapsi voidaan adoptoida, jos se on lapsen kannalta paras vaihtoehto.
- Valtion tulee suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän tässä sopimuksessakin luettelujen oikeuksiansa toteutumisesta.
- Vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä.
- Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa.
- Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen hoito ja sijoituksen perusteet tulee tarkistaa ajoitain.
- Lapsella on oikeus sosiaaliturvaan.
- Lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.
- Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskouluun. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.
- Koulutuksen tulee kehittää lapsen kykyjä, ihmiskulttuurien kunnioittamista sekä suvaitsevaisuutta.

30. Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuu-
luvalla lapsella on oikeus ryhmänsä kulttuuriin, uskon-
toon ja kieleen.

31. Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa- aikaan
sekä taide- ja kulttuurielämään.

32. Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen
opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai
kehitystään.

33. Lasta on suojeltava huumeidenkäytöltä.

34. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta
hyväksikäytöltä.

35. Valtioiden on estettävä lapsikauppa.

Artikloihin 34 ja 35 on laadittu lisäpöytäkirjat,
jotka koskevat lapsikauppaa, lapsiprostituutiota ja
lapsipornografiaa.

36. Lasta on suojeltava kaikelta hyväksikäytöltä.

37. Lasta ei saa kiduttaa. Lasta ei saa rankaista julmalla
tai halventavalla tavalla. Lapsen vangitsemista on käy-
tettävä vasta viimeisenä keinona ja tällöin lasta on koh-
deltava inhimillisesti ja hänen ikänsä huomioiden.

38. Alle 18-vuotiaasta ei saa värvätä armeijaan eikä hän
saa osallistua sodankäyntiin. Aseellisissa selkkauksissa
on suojeltava lapsia. (Ikäraja on nostettu lisäpöytä-
kirjassa viidestätoista kahdeksantoista vuoteen.)

Artiklaan 38 on laadittu lisäpöytäkirja, joka koskee
lasten osallistumista aseellisiin konflikteihin.

39. Väärinkäyttösten uhriksi joutunutta lasta on autet-
tava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskun-
taan on edistettävä.

40. Lakia rikkonutta tai siitä epäiltyä lasta on kohdel-
tava hänen ihmisarvoaan kunnioittaen ja hänen ikänsä
huomioon ottaen.

41. Jos valtion kansallinen lainsäädäntö turvaa lap-
selle paremmat oikeudet kuin tämä sopimus, sitä on
noudatettava.

42. Valtion tulee huolehtia, että kaikki kansalaiset tun-
tevat lapsen oikeudet.

43. Tämän sopimuksen noudattamista valvoo YK:n
lapsen oikeuksien komitea.

44. Valtioilla on velvollisuus raportoida säännöllisesti
lapsen oikeuksien toteutumisesta.

45. Erityisjärjestöillä, UNICEF:illä ja muilla YK:n eli-
millä on oikeus ja velvollisuus arvioida ja edistää sopi-
muksen täytäntöönpanoa.

46.-54. Nämä artikkelit koskevat sopimukseen liittyy-
mistä, sen voimaantuloa ja muutoksia.

LÄHDE:

Suomen UNICEF. http://www.unicef.fi/LOS_jyhyt
Sopimus löytyy kokonaisena samoilta verkkosivuilta.

TEHTÄVÄT

Vaiikka tehtävissä on ehdotuksia oppiaineiksi, ovat monet niistä sovellettavissa useisiin eri oppiaineisiin tai oppiaineiden yhteisprojekteihin. Oppiaineista käytyt lyhenteet: AI=äidinkieli ja kirjallisuus, KU=kuvataide, HI=historia, YH=yhteiskuntaoppi, ET=elämäntutkimustieto, FI=filosofia, GE=maantieto, PS=psykologia ja US=uskonto.

Miettikää koko ryhmän kesken, mikä on näytellyn nimi tai otsikko ja mitä tietoa lapsen oikeuksista näytelyn katsoja tarvitsee? Liitätkö esimerkiksi lapsen oikeudet lyhennyksessä muodossa näytelytekstiksi? Mitä muita keinoja teillä on saada näytelyn katsojat ymmärtämään, mistä näytelyssänne on kysymys? Pohukaa, keneen haluaisitte vaikuttaa, kenen haluaisitte näkevän näytellyn ja miten saatte tiedotettua heille näytelystä? Miten saatte herätettyä keskustelua aiheesta? Tehkää suunnitelma näytelyn kokonaisuudesta, sen ripustamisesta, avaamisesta, esittelystä ja myös purkamisesta. Sopikaa lisäksi työnjaosta ja aikatauluista ja toteuttakaa suunnitelmanne. Mitä tapahtuu tempauksen jälkeensä?

Yleinen jatkotyöskentelyn vinkki: PAIKALLINEN VAIKUTTAMINEN

Moniin seuraavilla sivuilla oleviin tehtäviin liittyy kuvien tuottaminen. Paikallisessa vaikuttamistyössä voi hyödyntää työstettyjä kuvia. Ohessa on yksi idea teeman jatkotyöstöön.

Tehkää lapset kriisien kuvissa -teeman ja yk:n

1. MIELIKUVAT, STEREOTYPIAT JA ENNAKKOLUULOT

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat pohtivat kehitysmäihin liittyviä mielikuvia ja ennakkoluuloja sekä hahmottavat, mistä ne ovat peräisin.

Tarvikkeet: liitutaulu, fläppitaulu, piirtoheitin tai muu vastaava, julkaisun kuvia
Oppiaine: Tehtävä soveltuu useiden aineiden opetukseen.

■ Jakakaa taulu, fläppipaperi tai piirtoheitinkalvo kahdella piirtämällä kaksi erillistä aluetta. Toinen puolisko otsikoidaan plusmerkillä, toinen miinusmerkillä. Lisätkaa kehitysmäihin ja niiden asukkaisiin liittyviä asioita, sanoja ja mielikuvia. Plusan puolelle opiskelijat kirjaavat mieleen tulleet myönteiset, miinukselta puolelle kielteiset asiat ja mielikuvat, jotka liittyvät kehitysmäihin. Keskustelkaa ja vertailkaa esille nousseita asioita. Löydättekö joukosta stereotyyppioita? Mitä kielteiset ennakkoluulot ja stereotyyppit voivat aiheuttaa? Mistä mielikuvat ja käsitykset kehitysmäistä ovat syntyneet? Mistä saamme tietoa kehitysmäistä ja niiden tilanteesta?

opiskelijoille kuvianne tietynä, sovittuna aikana?

Miettikää koko ryhmän kesken, mikä on näytellyn nimi tai otsikko ja mitä tietoa lapsen oikeuksista näytelyn katsoja tarvitsee? Liitätkö esimerkiksi lapsen oikeudet lyhennyksessä muodossa näytelytekstiksi? Mitä muita keinoja teillä on saada näytelyn katsojat ymmärtämään, mistä näytelyssänne on kysymys? Pohitkaa, keneen

haluaisitte vaikuttaa, kenen haluaisitte näkevän näytellyn ja miten saatte tietotuttua heille näytelystä? Miten saatte herätettyä keskustelua aiheesta? Tehkää suunnitelma näytellyn kokonaisuudesta, sen ripustamisesta, avaamisesta, esittelystä ja myös purkamisesta. Sopikaa lisäksi työnjaosta ja aikatauluista ja toteuttakaa suunnitelmanne. Mitä tapahtuu tempauksen jälkeensä?

Minkälaisia uutisia tai kuvia muistatte nähneenne kehitysmäistä? Ovatko ne olleet myönteisiä vai kielteisiä? Tutkikaa tämän julkaisun kuvia. Onko joukossa asenteellisia, stereotyyppisiä tai yllättäviä kuvia kehitysmäistä ja kriisitilanteista?

JATKOTEHTÄVÄ: TIETOA TILASTOISTA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: ½–1 oppituntia, parteihtävä

Tarvikkeet: tietokoneita internet-yhteyksin

■ Tutustukaa pareittain Gapminder-verkkosivulla (www.gapminder.org) ylläpidettäviin, havainnollistaviin tilastoihin maailman maiden kehityksestä. Etsikää tietoa ja vertailkaa eri maiden tilanteita. Miltä maailma näyttää tilastoista käsin? Millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä löydätte maiden välillä? Millaisia yllättäviäkin tietoja löydätte aikehityneiksi leimatuista maista?

2. SUKELLUS KUVAAAN

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: $\frac{1}{2}$ –1 oppituntia, yksilö- ja ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat harjoittavat kuvanluku- ja analyysitaitojaan sekä pohtivat kuvien vaikutuskeinoja ja merkityksiä.

Tarvikkeet: muistiinpanovälineet, dokumenttikamera tai piirtoheitin, jolla heijastaa skannattuja tai kalvoille kopioituja kuvia julkaisusta

Oppiaine: KU, AI, HI, YH

■ Kohtaamme päivittäin lukemattomia visuaalisia viestejä vaikutuskeinoinen eri medioista ja muista lähteistä; osan ohitamme muutamassa sekunnissa, osa kiinnittää katseen pidemmäksi aikaa. Tehkää luokassanne simulaatio lehden selaamisesta. Näytä tai heijasta yksi kerrallaan julkaisun kuvia: Laura Junkka (s. 14), Dorothea Lange: *Migrant Mother* (s. 37), Sami Kero (s. 24 ja 26), Leena Saraste (s. 61–65). Katsokaa kutakin kuvaa puolen minuutin ajan. Opiskelijat kirjoittavat lyhyesti muistiin mieleen jääneitä yksityiskohtia ja asioita muistiinpanoja kuvasta. Vertaalkaa listoja. Mitä kuvissa herättää mielenkiinnon? Mitä ensi katsomalla jää mieleen? Minkälainen mielikuva syntyy kuvissa esiintyneistä lapsista? Palatkaa keskustelun jälkeen kuhunkin kuvaan uudestaan. Mikä oli kuvan huomiopiste? Mitkä asiat havaittiin, joihkö jotain huomaamatta?

JATKOTEHTÄVÄ: KUVA-ANALYYSI

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: $\frac{1}{2}$ oppituntia, ryhmätehtävä

Tarvikkeet: julkaisun kuvia kopioituina

■ Tarkastelkaa syvemmin pienissä ryhmissä edellä katsottuja kuvia ja tehkää tehtäväosion alusta löytyvän kysymyspatteriston avulla kattavampi kuva-analyysi. Ottakaa käsiteltäväksi myös uusia, itse löytämiänne kuvia. Ryhmät esittelevät omat kuvansa ja tulkintansa muille.

JATKOTEHTÄVÄ: OTSIKOT UUSIKSI

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: $\frac{1}{2}$ oppitunti, paritehtävä

Tarvikkeet: julkaisun lehtikuvia tulostettuina

■ Jokaiselle parille jaetaan yksi julkaisun lehtikuva. Pohtikaa minkälaiseen uutiseen kuva sopisi, minkälaisen jutun yhteydessä se on julkaistu. Parit laativat kovalleen yhden negatiivisen ja yhden positiivisen otsikon, iööpin tai kuvatekstin. Käykää läpi parien kuviin laatimat uudet otsikot.

JATKOTEHTÄVÄ: KUVAN VAI SANAN VALTAA?

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: $\frac{1}{2}$ oppituntia, pari- tai ryhmätehtävä

■ Pohtikaa pareittain tai pienissä ryhmissä lehtien sisältöjen, tekstin ja kuvien vaikutuskeinoja ja tehtäviä. Miettikää esimerkiksi kielteisiä otsikoita – kuinka paljon ne ohjaavat lukukokemusta? Järjestäkää luokassa äänestys: onko vaikuttavinta sisältöä kuvat, teksti vai niiden yhdistelmä?

3. LAPSET JA KRIISIEN KUVAT

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: ennakkotehtävä ja 1 oppitunti

Tavoite: Opiskelijat hankkivat tietoa kriiseissä elävien lasten tilanteesta kuvien avulla, pohtivat kuvien vaikutuskeinoja ja tutustuvat lapsen oikeuksien sopimukseen.

Tarvikkeet: lehti-, taide- ja järjestökuvia lapsista kriiseissä, kopioita julkaisun kuvista, lapsen oikeuksien sopimus lyhennytyssä muodossa (s. 80–82)

Oppiaine: AI, HI, YH, ET

Ennakkotehtävä: Etisikää ilmaisjakelu-, sanoma-, aikakausi-, järjestö- ja verkkolehdistä kuvia lapsista erilaisissa kriiseissä. Kuvat voivat olla uutiskuvia, kuvituskuvia tai taidekuvia kotimaasta tai ulkomailta. Ennakkotehtävää annettaessa on hyvä kerrata, mitä kriisillä tarkoitetaan (s. 17).

■ Levittäkää opiskelijoiden etsimät ja julkaisusta kopioidut kuvat pöydälle kaikkien nähtävälle. Jokainen valitsee yhden kuvan, joka kiinnostaa, liikuttaa tai tekee vaikutuksen. Vastatkaa valitsemastanne kuvasta kysymyksiin:

1. Mitä kuva esittää?
2. Miksi valitsit juuri kyseisen kuvan?
3. Millaisena lapsi on kuvassa esitetty?
4. Millä keinoilla kuvan lapsen tilanne ja elinolot paransivat?

JATKOTEHTÄVÄ: LYHYET JA PITKÄT KRIISIT

Kesto: $\frac{1}{2}$ –1 oppituntia

■ Tutustukaa kuvien katselun jälkeen lapsen oikeuksien sopimukseen. Pohtikaa, miten kuvissa esitetyt katastrofit ja kriisit vaikuttavat lasten oikeuksien toteutumiseen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Mitä yllättävät luonnonkatastrofit kuten maanjäristys tai tulvat voivat aiheuttaa? Entä pitkäkestoisemmat kriisit kuten köyhyys, pakolaisuus tai sota? Kuka on vastuussa lapsen häädästä ja lapsen oikeuksien toteutumisesta?

4. LAPSEN OIKEUDET JA KRIISIALUEET MEDIASSA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat perehtyvät lapsen oikeuksien sopimukseen ja oikeuksien toteutumiseen maailman kriisialueilla. Jatkoitehtävässä opiskelijat pohtivat kriisialueiden tiedonvälityksen mekanismeja.

Tarvikkeet: lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82), tietokoneita internet-yhteyksin, oppikirjoja, jatkotehtävään Sami Keron artikkeli

Oppiaine: YH, GE, HI, ET, FI

■ Opiskelijoille jaetaan luettavaksi lapsen oikeuksien sopimuksen lyhennetty versio. Keskustelee artikloista ja niiden merkityksestä hetki pienissä ryhmissä. Onko sopimus entuudestaan tuttu? Onko joku artikloista mielestänne toisia tärkeämpi, mikä? Miksi lapsen oikeuksien sopimus on tärkeä? Miten arvelette lapsen oikeuksien toteutuvan eri puolilla maailmaa?

Etsikää tietoa maailmassa tapahtuvista tai tapahtuneista kriisitilanteista ja erilaisista kriisialueista. Mitkä oikeudet jäävät toteutumatta kriisialueilla elävien lasten ja nuorten elämässä? Vertaalkaa lapsen oikeuksien toteutumista esimerkiksi Suomessa ja kriisialueella. Tietoa kriisitilanteista löydätte ulkoministeriön kehitysviestinnän sivulta www.global.finland.fi sekä eri järjestöjen verkkosivuilta. Ihmisoikeuksista saatte lisätietoa esim. www.ihmisoikeudet.net, www.un.org ja www.crin.org.

JATKOTEHTÄVÄ. Luekkaa Keron artikkeli tietokulmineen kriisi- ja kehitysmääjournalismista ja keskustelkaa sen herättämistä ajatuksista. Millaisen käsityksen artikkeli antaa kriisialueesta, entä länsimaisen valokuvaaajan työskentelystä siellä? Millaista kuvaa media välittää kehityismaista ja kriisialueista? Minkälaisia kriisialueilta otettuja kuvia kohtaatte mediassa? Kuinka monen mielipide vaikuttaa siihen, mitä uutisia ja kuvia mediassa välitetään esimerkiksi kriisialueilta? Minkälaisia kuvia haluatte nähdä? Minkälaisiin kuviin olisi helppo samastua? Miten kriisialueilta voitaisiin uutisoida vahvistamatta stereotyyppiä ja yksipuolista kuvaa kehitysmaista?

5. TOISENLAINEN UUTINEN

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, pari- tai ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat pohtivat mediakuvan kertomaa ja kriisialueiden uutisointia sekä harjoittelevat uuden näkökulman ottamista ja lehtiartikkelin kirjoittamista. **Tarvikkeet:** lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82), lehtien tai verkossa olevien uutisivustojen kriisialueiden uutisia, joiden kuvissa on lapsia

Oppiaine: AI, YH, HI

■ Valitkaa kouluun kerättyjen kriisialueuutisten joukosta yksi ja tarkastelekaa siinä olevaa kuvaa. Mitä siinä näkyy? Luekkaa uutisartikkeli ja pohdika, miksi juuri kyseinen kuva valittiin artikkeliin yhteyteen. Mitä se kertoo uutistekstin välittämistä tapahtumista? Antaako kuva lisätietoa vai onko se harhaanjohtava? Kirjoittakaa kuvaan uusi ja lyhyt, sävyttään myönteisen ja tulevaisuuteen valoisasti katsova uutisteksti kuvassa esiintyvien ihmisten näkökulmasta. Purkakaak tehtävä pareittain tai koko ryhmän kesken. Mitä uutta myönteinen näkökulma toi kuvan katsomiseen? Muutuilko sen merkitys tai tulkinta? Pohdika kuvan ja sanan yhteismerkitystä. Miten eri sävyinen teksti muuttaa kuvan merkitystä? Entä muuttuisiko tekstin sanoma kuvaa vaihtamalla?

6. LASTEN KUVIEN KERTOMAA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: $\frac{1}{2}$ –1 oppituntia, yksilötehtävä

Tavoite: Opiskelijat tutustuvat lapsen oikeuksiin, pohdivat kriisitilanteita lapsen näkökulmasta ja analysoivat erilaisten kuvien välittämää vaikutelmaa.

Tarvikkeet: Kirsti Palosen artikkeli, lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82), julkaisun kuvia kopiointuna tai heijastettuna

Oppiaine: AI, FI, US, KU

■ Lukekaa Palosen artikkeli ja lapsen oikeuksien sopimuksen lyhennetty versio. Mitkä lasten oikeudet toteutuvat tilanteissa, joissa lapsilla on mahdollisuus purkaa piirtämällä kokemuksiaan koetuista kriiseistä? Katsokaa artikkelin yhteydessä olevia lasten tekemiä piirroksia. Keskustelkaa niiden pohjalta, miltä kriisitilanteet näyttävät lapsen näkökulmasta? Tarkastelkaa lasten piirtämien kuvien rinnalla julkaisun lehtikuvia. Löydättekö yhtäläisyyksiä tai eroja? Miten valokuvaa-ajan ottama lehtikuva ja toisaalta kriisin kokeneen lapsen tekemä piirros kuvaavat tapahtumia?

JATKOTEHTÄVÄ 1. Verrattkaa Palosen artikkelin yhteydessä olevia lasten piirroksia Pablo Picasson kuuluisaan *Guernica*-maalaukseen (s. 54–55). Picasso oli pasifisti eli ei hyväksynyt sotia ja aseisiin tarttumista, ja maalaus onkin ehkä maailman kuuluisin

sodanvastainen taideteos. Millaisia tehokeinoja hän käyttää maalauksessaan ja miten lapsen asema esitetään siinä?

JATKOTEHTÄVÄ 2. Pop-taide on lähtöisin sekä Yhdysvalloista että eurooppalaisista taidekeskuksista ja sitä tehtiin erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla. Myös suomalaiset taiteilijat innoituivat pop-taitteen värikkyydestä, tehokkaasta, mainosmaisesta kuvakielestä ja tavasta käsitellä arkipäiväisiä tai poliittisesti kantaaottavia aiheita taiteessa. Lasten asemaan kriiseissä pureuduttiin Suomenkin taiteessa 1960- ja 70-luvuilla. Pop-taitteen kuvastossa on paljon teoksia, joiden kuva-aihe on muokattu tiedotusvälineiden uutiskuvista tai mainoksista. Katso kuvia Kari Jylhän teoksesta *Sotalapsen Biafra* (s. 96). Kumpikin kuva esittää ulkomaan lasta kriisin keskellä. Mieti, mistä kuvien lapsi aiheet voivat olla peräisin. Millaisia tehokeinoja kuvissa käytetään? Millainen teosten lasten rooli on? Miten nämä aikuis-ten taiteilijoiden tekemät kuvat lapsista kriiseissä eroavat Palosen artikkelin kuvista, jotka ovat lasten itsensä tekemiä?

7. UHRI, SIVUSTAKATSOJA VAI AKTIIVINEN TOIMIJAJ?
Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, pari- tai ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelija tarkastelevat ja vertailevat eri maiden lasten roolia uutisissa lasten oikeuksien näkökulmasta.

Tarvikkeet: Ilmaisjakelu-, sanoma- ja aikakauslehtiä, tietokone internetyhteyksin, lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82)

Oppiaine: AI, FI, YH, ET, KU

■ Etsikää pareittain tai pienissä ryhmissä, sanoma- ja aikakauslehdistä tai internetin uutisivustoilta eri maiden lapsia ja nuoria koskevia artikkeleita ja uutiskuvia. Löydättekö paljon artikkeleita? Millainen lasten ja nuorten rooli uutisissa ja kuvissa on? Onko heidät kuvattu sivullisina, uhreina tai objekteina vai aktiivisina ja tasavertaisina toimijoina? Käsittelevätkö erilaiset julkaisut eri tavoin lasten ja nuorten asioita? Onko kehitysvammaisten lasten ja länsimaalaisten nuorten medianäkyvyys erilaista?

Arvioikaa lisäksi, millä tavalla löytämissänne artikkeleissa toteutuvat lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit 12, 13 ja 17. Pohdittakaa lopuksi, tulisiko lasten ja nuorten roolia mediassa mielestänne muuttaa ja mihin suuntaan? Miten muutos voisi tapahtua?

8. LAPSI JA AIKUINEN

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, paritehtävä

Tavoite: Opiskelijat pohtivat kuvien kautta aikuisen vastuuta lasten oikeuksien toteutumisesta.

Tarvikkeet: dokumenttikamera tai piirtoheitin kuvien katselua varten tai kopioita kuvista

Oppiaine: YH, FI, ET, KU, AI

■ Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan aikuisilla on vastuu lapsen oikeuksien toteutumisesta ja hyvinvoinnista. Tutkikaa ja vertailkaa pareittain julkaisun taideteosten kuvia ja lehtikuvia. Miten lapsia on kuvattu, kun he esiintyvät kuvissa ilman aikuisia? Muuttuuko lapsen rooli, kun kuvassa on mukana aikuinen? Millainen on aikuisen ja lapsen suhde? Miten heidät on esitetty? Näkykö kuvissa aikuisen vastuu lapsesta ja tämän oikeuksien toteutumisesta? Onko lapsesta löydettävissä kannanottoa lasten ja aikuisten rooleihin, lapsuuteen tai aikuisuuteen liittyen?

Kuvia lapsista ja aikuisista: Paavo Puumu: *Taivasputoaa* (s. 50), Robert Ekman: *Kerjäläisperhe maantiellä* (s. 84), Dorothea Lange: *Migrant Mother* (s. 37), Eero Jämfelt: *Raatajat rahamalaiset (Kaski)* (s. 46), Kalervo Palsa: *Ihama enkeli* (s. 89), Martti Ranttila: *Lohdutut, kolme sukupolvea* (s. 49), The Economist (kansikuva): *Building a new Iraq* (s. 35), Nick Ut: *The Napalm Attack* (s. 40–41)

Kuvat, joissa on vain lapsia: Heli Rekula: *Altтари-taulu teemasta pyhiinvaellus* (s. 91), Kari Jylhä: *Sotalapset* (s. 93), Hans Westergård: *Bangla desh / Biafra* (s. 96), Loreta Lux: *The Green Room* (s. 72–73), *Girl with a Loaf of Bread* (s. 68), National Geographicin kannessa Steve McCurry: *Afghan Girl* (s. 41)

JATKOTEHTÄVÄ

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, ryhmätehtävä

Tarvikkeet: ilmaisjakelu-, sanoma-, aikakaus- ja järjestölehtiä

■ Selatkaa pienissä ryhmissä lehtiä ja etsikää uutisia maailmalla tapahtuvista kriiseistä. Miten uutiset on kuvitettu? Kuinka usein kuvissa esiintyy lapsia, nuoria, aikuisia tai vanhuksia? Onko eri ikäisiä ihmisiä kuvattu eri tavoin, miten?

9. AIKUINEN JA YHTEISÖ LAPSEN SUOJELIJANA
Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 2 oppituntia, yksilö- tai paritehtävä

Tavoite: Opiskelijat tarkastelevat kuvia lapsen näkökulmasta ja etsivät myönteisen ratkaisun kriisialueen lapsen tulevaisuuteen.

Tarvikkeet: dokumenttikamera tai piirtoheitin kuvien katsomista varten tai kopiot julkaisun kuvista sekä lapsen oikeuksien sopimus lyhennyksessä muodossa (s. 80–82)

Oppiaine: AI, KU, FI, ET

■ Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan vastuu lapsen oikeuksien toteutumisesta ja hänen hyvinvoinnistaan on kriisitilanteissakin aikuisen harteilla. Katsokaa rinnakkain Kalervo Palsan linopiirrosta *Ihama enkeli* (s. 89) sekä Leena Sarasteen valokuvaa (s. 62).

Ottakaa kuvien rinnalle lapsen oikeuksien sopimuksen lyhennetty versio. Mitkä artiklat liittyvät kuviin? (mm. artiklat 10, 12, 19, 20, 22, 36.) Mitä yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia kuvissa on? Mikä on lasten asema? Miten lapsen ja aikuisen suhdetta on kuvattu? Uhkaako kuvien lapsia jokin? Mitä pitäisi tehdä, että heidän tilanteensa olisi toinen? Voiko kuvan lapsi vaikuttaa omaan tilanteeseensa?

10. LAPSELLA ON OIKEUS SUOJAAN JA LOHTUUN

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, yksilö- tai paritehtävä

Tavoite: Opiskelijat asettuvat lapsen asemaan ja löytävät uuden näkökulman kuvan sisältöön.

Tarvikkeet: dokumenttikamera tai piirtoheitin kuvien katsomista varten tai kopiot kuvista sivuilla 37 ja 49, lapsen oikeuksien sopimus lyhennetyssä muodossa (s. 80–82).

Oppiaine: AI, KU, FI, ET

■ Katsokaa Dorothea Langen valokuvaa *Migrant Mother* (s. 37) ja Martti Ranttilan maalausta *Lohdutus, kohne sukupolvea* (s. 49). Kuvien tunnelmat viittaavat johonkin surulliseen tai traagiseen tapahtuneeseen, mutta löydättekö niistä silti jotain hyvää ja myönteistä? Löytyykö kuvista lohdullisuutta tai yhteisöllisyyttä? Keihin lohdutus tai huolenpito kuvissa kohdistuu? Jääkö joku ulkopuolelle, mistä se voi johtua? Lukekaa myös lapsen oikeuksien lyhennetty versio (s. 80–82). Mitkä lapsen oikeudet toteutuvat kuvissa? Jäävätkö jotkin artikkelit toteutumatta?

KIRJALLINEN TYÖSKENTELY.

Tehtää valitsemanne kuvan pohjalta kertomus, joka on kirjoitettu joko Langen tai Ranttilan kuvissa olevan lapsen näkökulmasta ja hänen ajatuksistaan.

KUVALLINEN TYÖSKENTELY. Tehtää joko Langen valokuvalle tai Ranttilan taideteokselle valitsemallanne tekniikalla kuvallinen vastine, joka kuvaa saman tilanteen lapsen silmin. Miten kuva muuttuu lapsen näkökulmasta katsottuna?

11. TYTTÖVALKOISESSA MEKOSSA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 2 oppituntia, pari- ja ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat vertailevat taide- ja mediakuvaa, pohrivat lapsen oikeuksia ja liittävät aiheen omaan elinpiiriinsä.

Tarvikkeet: lapsen oikeuksien sopimus lyhennettyinä (s. 80–82), dokumenttikamera tai piirtoheitin kuvien katsomista varten, digi- tai kännykkäkamera

Oppiaine: KU, AI

■ Lukekaa pareittain lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit 1, 16 ja 19 ja valitkaa niistä yksi, jonka otatte tarkempaan käsittelyyn. Vertailkaa sen jälkeen Janne Sepäsen artikkelissa esiintyvää Laura Junkan lehtikuvaa (s. 14) ja kuvaa Heii Rekulun teoksesta *Alttaritaitulu teemasta pyhiinvaellus* (s. 91). Kummassakin kuvassa esiintyy nuori tyttö valkeassa asussa. Lehtikuva on usein otettu ohimenevässä arjen tilanteessa kun Rekulun teos on tarkkaan aseteltu ja suunniteltu.

Keskustelkaa pareittain, minkälaisia erilaisia merkityksiä löydätte kuvista. Millainen tytön rooli on Junkan lehtikuvassa, että Rekulun teoksessa? Kertovatko kuvat mielestänne jotakin lapsuudesta tai aikuisuudesta? Miten kuvat liittyvät valitsemaanne artiklaan? Entä omaan tai lähipiiriinne elämään?

Yhdistäkää keskustelupareja noin 4–6 hengen pienryhmiksi. Purkakaa kuvien herättämät ajatukset lavastamalla itsestänne ja toisistanne eläviä valokuvia tai patsaita siitä, miten jokin käsittelemänne artikla liittyy omaan elämään juuri nyt. Keskustelkaa hetki yhdessä ajatuksistanne ennen patsaiden muodostamista. Kuvatkaa elävä valokuvanne tai patsaanne digi- tai kännykkäkameralla ja esitellkää se muille.

12. HYVÄ JA PAHA PELIAHMO

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 2–3 oppituntia, paritehtävä

Tavoite: Opiskelijat tutustuvat maailman kriisitilanteisiin ja lasten asemaan niissä. He pohjivat kriisien syitä ja seurauksia sekä keinoja ratkaista niitä.

Tarvikkeet: lapsen oikeuksien sopimus lyhennetyssä muodossa (s. 80–82), tietokoneita internetiyhteyksin, kuvankäsittelyohjelma tai piirustustarvikkeet, paperia, kuvaleikkeitä ja muuta materiaalia kollaasin tekoon, Hanna Nurmen ja Tiina Salmion artikkeli

Oppiaine: KU, HI, YH, FI, ET, AI

■ Lukekaa Nurmen ja Salmion artikkeli ja tutustukaa lapsen oikeuksien sopimukseen. Etsikää pareittain teettoa ja esimerkki paikasta tai tilanteesta, jossa yksi tai useampi lapsen oikeus jää toteutumatta. Miksi näin tapahtuu?

Luokkaa pareittain yksi kuvitteellinen, tietokonepelin sankarihahmo sekä tämän vastustajaksi toinen, anti-sankarihahmo. Pelihahmot toimivat lasten oikeuksien maailmassa ja heidän tehtävänään on taistella oikeuksien toteutumisen puolesta tai niitä vastaan. Keksikää molemmille pelihahmoille omia erityisyyksiä, mutta myös yksi heikkous. Miettikää, mitä erityistaitoja tarvitaan lasten oikeuksia puolustettaessa tai vastustaessa?

KUVALLINEN TYÖSKENTELY. Luokkaa kuvallinen taistelukohtaus tai sarjakuva hyvästä ja pahasta pelihahmosta taistelemassa vastakkain. Toteuttakaa kuvat kuvankäsittelyohjelmalla tai paperille kollaasina kuvaleikkeillä ja piirräen. Esitellkää pelihahmonne lopuksi muulle ryhmälle.

KIRJALLINEN TYÖSKENTELY. Laatikaa pareittain tarina tai kertomus hyvän ja pahan pelihahmon kohtaamisesta lasten oikeuksien maailmassa. Suunnitelkaa kertomukseellenne onnellinen loppu.

13. LAPSEN ELÄMÄÄ ERI AIKAKAUSINA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, ryhmäkeskustelu ja yksilötyöskentely

Tavoite: Opiskelija perehtyvät ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien sopimuksen kehitykseen ja syntyyn sekä tarkastelevat lapsen asemaa eri aikakausina kuvien kautta

Tarvikkeet: kuvat ja aikajana sivuilta 18, 45, 52, 72–73 sekä 93 kopiaituna tai heijastettuna, Hanna Nurmen ja Tiina Salmion artikkelit

Oppiaine: HI, YH, FI, PS, KU

■ Lukekaa Nurmen ja Salmion artikkeli ja tarkastelekaa lapsen oikeuksien kehitystä kuvaavaa aikajanaa. Tutkikaa artikkelin lukemisen jälkeen seuraavia eri aikojen taideteoksia: Albert Gebhard: *Orpo (Hylyttä)* 1895, Kari Jylhä: *Sotalapset*, 1968, Christian Boltanski: *Monument (Purim-juhla)*, 1989 ja Loretta Lux: *The Green Room*, 2005. Mitä kuvat kertovat lasten elämästä? Miten lapsen asema on muuttunut eri aikoina? Mitkä kriisit ovat kuvien pohjalta koskettaneet lapsia ennen, että tänä päivänä? Voitte lukea myös Satu Irtko-sen artikkelin, joka kuvailee lasten asemaa eri aikoina taidekuvavaston kautta.

KIRJALLINEN TYÖSKENTELY. Laatikaa kirjoitus tai mielipideteksti lapsuuden muutoksesta Nurmen ja Salmion artikkelin, aikajanan sekä katsomienne kuvien pohjalta. Vertailkaa eri aikojen lapsikäsitystä ja oikeuksien toteutumista.

KUVALLINEN TYÖSKENTELY. Tehkää edellä tarkastelluille teoksille oma kuvallinen vastineenne tämän päivän lapsuudesta. Voitte ottaa kuvallanne kantraa johonkin tämän päivän suomalaislasten tai -nuorten elämää koskettavaan kriisiin tai epäkohtaan. Millaista on olla lapsi tämän päivän maailmassa? Millaisia haasteita tai mahdollisuuksia nykypäivän lapsi kohtaa? Kootkaa teoksenne näyttelyksi tai kuvakirjaksi vaikkapa lapsen oikeuksien päiväksi 20.11.

14. TAIDETEOKSET HISTORIAALLISTEN TAPAHTUMIEN TULKKEINA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat tutkivat taide teosten merkitystä historian tapahtumien ja kriisien kuvaajina.

Tarvikkeet: kopiot kuvista s. 46 ja 54–55 tai dokumenttikamera tai piirtoheitin kuvien katsomista varten, tietokoneita internetyhteyksiin, oppikirjat

Oppiaine: HI, KU

■ Tutustukaa seuraaviin julkaisun taideteoksiin: Eero Järnefelt *Raatijat rahamalaiset (Kaski)* (1893) ja Pablo Picasson *Guernica* (1937). Picasson teos kuvaa Espanjan sisällissotaa ja Guernican kylän pommitusta, Järnefeltin teos Suomen nälkävuosia. Opettaja voi valita julkaisusta myös muita taideteoksia harjoituksessa käytettäväksi.

Jakaantukaa pieniin ryhmiin, joista jokaiselle ryhmälle annetaan jonkin yllä mainitun teoksen kuva.

Kunkin ryhmän sisällä tehdään työnjako seuraavasti:

1. Osa etsii ryhmälle annettuun taideteokseen ja tai-teilijaan liittyvää tietoa esimerkiksi kirjastosta, internetistä ja museoiden kotisivuilta.
2. Osa tulkitsee taideteosta ja laatii siitä kuva-analyysin.
3. Osa jäsenistä etsii oppikirjoista, kirjastosta ja internetistä tietoa taideteoksen kuvaamasta historiallisesta tapahtumasta (Espanjan sisällissodasta ja Guernican pommituksesta tai nälkävuosien Suomesta).

Ryhmän jäsenet yhdistävät tietonsa ja valmistelevat taideteoksesta sekä sen kertomasta aiheesta esityksen. Keskustelkaa lopuksi koko luokan kesken tehtävän herättämistä ajatuksista. Mitä arvellette taiteilijoiden halunneen teoksillaan mahdollisesti sanoa? Pohdikkaa lopuksi yhdessä, miten taide toimii ajankuvaajana? Millaista historiallista tietoa taideteos voi tarjota? Millä tavoin taide voi ottaa kantaa?

15. LAPSIOTILAAN SILMIN

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelija hankkii tietoa lapsisotilaiden tilanteesta ja asemasta erilaisissa konfliktieissa sekä pohdii kuvien välittämää käsitystä lapsisotilaista.

Tarvikkeet: Satu Irtko-sen sekä Hanna Nurmen ja Tiina Salmion artikkelit, dokumenttikamera tai piirtoheitin kuvien katsomista varten, julkaisun kuvat s. 46 ja s.94, tietokone internetyhteyksiin

Oppiaine: HI, GE

■ Lapsen oikeuksien sopimuksen 38. artiklan mukaan alle 18-vuotiaiden lasten ei pidä osallistua sodankäyntiin. Kerätäkää pienissä ryhmissä Nurmen ja Salmion artikkeleista, internetistä ja muista tietolähteistä lapsisotilaisiin liittyvää tietoa. Miksi lapsisotilaita värvätään sotiin ja konfliktieihin? Millaista lapsisotilaa tai sodan kokeneen lapsen elämä voi olla sodan jälkeen?

Katsokaa pienissä ryhmissä Albert Edelfeltin *Sotilas-poikaa* (s. 46) sekä lehtikuvaa lapsisotilaasta (s. 94). Mitä kuvien sommittelu, lasten asennot ja olemus kertovat? Viestivätkö kuvat vapaaehtoisuudesta, pakotetusta asemasta, sankarillisuudesta tai viattomuudesta? Näkykö kuvissa halua uhrata henki aatteen tai isänmaan puolesta? Miten lapsen oikeudet näkyvät kuvissa? Irtko-sen artikkeli antaa eväitä aiheen käsittelyyn.

16. LAPSET JA KRIISIT PALKITUISSA LEHTIKUUVISSA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, paritehtävä

Tavoite: Opiskelijat harjoittavat kuvanlukutaito-
aan, pohtivat kuvan vaikuttamiskeinoja sekä lapsi- ja
kriisikuvastoa

Tarvikkeet: Anssi Männistön artikkeli, tietokone
internetiyhteyksin

Oppiaine: HI, YH, AI, KU

■ Lukekaa ensin Männistön artikkeli. Opiskelijat
tutustuvat tämän jälkeen pareittein Maailman lehtiku-
vasäätiön (WPF) vuodesta 1955 alkaen järjestetyn lehti-
kuvakilpailun voittajakuviin osoitteessa www.archive.worldpressphoto.org/years. Kuinka usein palkituissa
lehtikuvissa esiintyy lapsia, mitä aikuisia? Tehkää kuvista
analyyssejä ja miettikää, miksi niin monet voittajakuvat
esittävätkin lapsia erilaisissa kriiseissä? Löydättekö
internetistä taustatietoa kuvien aikaisista tapahtumista?

VAIHTOEHTOINEN TOTEUTUSTAPA: Opettaja valitsee etu-
käteen lapsia ja nuoria esitettäviä voittajakuvia ja jakaa
jokaiselle parille yhden kuvan kopioituna. Perehtykää
kuvinne parin kanssa ja kirjatkaa mahdollisimman
monia huomioita siitä paperille ranskalaisin viivoin.
Voitte käyttää apuna tehtäväosion alussa olevia ylei-
siä kuvan tarkastelun kysymyksiä. Esitelkää pareittein
piirtoheittimen tai dokumenttikameran avulla kuva
koko ryhmälle, kertokaa sen taustatiedoista ja huomi-
oistanne. Järjestäkää lopuksi äänestys, jossa valitsette
luokan oman suosikin käsitellyistä lehtikuvista.

JATKOTEHTÄVÄ: Tutkikaa myös Suomen lehtikuvaajat
ry:n järjestämän Vuoden lehtikuva -kilpailun satoa eri
vuosilta osoitteessa www.suomenlehtikuvaajat.fi ja ver-
tailkaa suomalaiskuvaajien lehtikuvia kansainvälisen kil-
pailun voittajakuviin. Löydättekö eroja tai yhtäläisyyksiä?

17. BIAFRAN KUVAT

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia,
pari- tai ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat pohtivat taide- ja mediakuvien
eroja ja yhtäläisyyksiä sekä tutustuvat lähihistoriaan.
Tarvikkeet: kopiot kuvista s. 96 ja s. 97 tai piirtoheitin
tai dokumenttikamera niiden katsomista varten, tieto-
koneita internetiyhteyksin, sanoma- ja aikakauslehtiä

Oppiaine: HI, YH, KU, AI

■ Afrikkalainen Biafra irtautui Nigerian valtiosta
vuonna 1967 ja julistautui itsenäiseksi. Irtautumista
seurannut kolmivuotinen Biafran sota Nigeriä vas-
taan tuhosi maan perusteellisesti. Sota ja sitä seuran-
nut nälänhätä vaati lähes miljoonan siviilin hengen.
Suurin osa kuolleita oli lapsia. Tilanne kauhistutti ja
kuohutti länsimaissa, kun uutiset ja kuvat Biafran
nälkäänäkevistä lapsista levisivät ennennäkemättö-
mällä tavalla television ja muun median kautta. Hätiä
Biafrassa sai myös monet taitelijat tarttumaan sivel-
timeen ja ottamaan kantaa. Tutkikaa ja analysoikaa
pareittein Hans Westergårdin maalausta *Bangla Desh*
/ Biafra (s. 96) sekä lehtikuvaa Biafrasta (s. 97). Poh-
kaa median, kuvien ja tiedonvälityksen roolia Biafran
sodassa. Miten median kautta on mahdollista vaikut-
taa? Entä millaisia voivat olla taiteen vaikutuskeinot?
Pohdikaa myös, mitä kuvat kertovat biafralaislasten
oikeuksien toteutumisesta? Entä miten taide ja media
voivat edistää lapsen oikeuksien toteutumista?

JATKOTEHTÄVÄ 1. Hakekaa pareittein tai pienissä ryh-
missä tietoa ja kuvia Biafran sodasta 1967–70 sekä sen
seurauksista. Etsikää lehdistä ja verkkojulkaisuista
uutisia ja kuvia myös nykyisistä käynnissä olevista
kriiseistä ja konflikteista. Verrattakaa Biafran ja nyky-
kriisien kuvastoa. Mitä samaa, mitä erilaisia löydätte?
Keitä kuvissa esiintyy? Mitä ajatuksia ja tunteita krii-
sien uutiskuvasto herättää? Voiko kriisikuvastoon
turtua?

JATKOTEHTÄVÄ 2. Tutustukaa Pablo Picasson maalauk-
seen *Guernica* (s. 54–55), joka tunnetaan yhtenä voi-
makkaimmista sodanvastaisista taideteoksista. Luke-
kaa lisäksi konfliktitilanteen ja sodan mielettömyyttä
kuvaava Sami Keron artikkeli. Tehkää oma kantaao-
tava kuvanne valitsemallanne tekniikalla itseänne hät-
kähdyttävästä, lapsen oikeuksia rikkovasta epäkoh-
dasta tai tilanteesta maailmassa.

18. KUVAT JA OIKEUDET RUNOKSI

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 tuntia, yksilötehtävä

Tavoite: Opiskelijat tutustuvat yhteen lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaan syvemmin sekä kehittävät omaa kirjallista ja suullista ilmaisuaan.

Tarvikkeet: lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82) ja kokonaisuudessaan, tietokone internet-yhteyksin, julkaisun kuvia

Oppiaine: AI

■ Lukekaa lapsen oikeuksien sopimuksen lyhennetty versio. Valitkaa käsiteltäväksi yksi tärkeäksi kokemanne artikla, joka liittyy myös kehitysmaiden kriiseissä elävien lasten arkeen. Valittuanne oman oikeutenne, käykää lukemassa kyseisen artikla kokonaisuudessaan osoitteessa http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet/sopimusteksti.

Tämän jälkeen valitkaa julkaisun kuvista yksi, joka mielestänne kuvaa valitsemaanne artiklaa. Kirjoittakaa ranskalaisin viivoin ylös kuvasta ja artikkelista mieleen tulevia ajatuksia, sanoja ja lauseita. Laatikkaa näistä aineksista runo, joka pohjautuu valitsemaanne lapsen oikeuteen sekä puukea sanoiksi valitsemanne kuvan tunnelmaa. Lukekaa valmiit runonne ääneen. Liitäkää lopuksi runot ja niitä inspiroineet kuvat yhteen ja kootkaa näyttelyksi koulun julkisiin tiloihin.

Vaihtoehtoinen toteutustapa: Kirjoittakaa runon sijasta rap-lyriikkaa lapsen oikeuksien sopimuksen pohjalta. Ohjeita ja opetusmateriaaleja osoitteista www.turpaauki.fi ja www.plan.fi.

19. KIRJE KRIISIN KESKELLE

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat harjaannuttavat tiedonhakutaitojaan ja kirjallista ilmaisuaan sekä laajentavat ymmärrystään kriiseissä elävien lasten ja nuorten elämästä.

Tarvikkeet: paperia, kyniä, tietokoneita internet-yhteyksin, Kirsti Palosen artikkeli

Oppiaine: AI, GE

■ Keskustelkaa aluksi erilaisista kriisitilanteista, joita lapset ja nuoret eri puolilla maailmaa kohtaavat. Miettikää ja kuvalkaa omien tietojenne pohjalta, mitä sana kriisi tarkoittaa? Kriisin määritelmän löydätte infolaatista tämän julkaisun sivulta 17.

Ottakaa internetin avulla pienissä 2–4 hengen ryhmissä selvää maailmalla tällä hetkellä vallitsevista kriisitilanteista. Kukin ryhmä valitsee yhden kriisitilanteen (esimerkiksi pakolaisleirin, sodan tai jonkin luonnonkatastrofin), josta keräävät tarkemmin tietoa esimerkiksi verkkolehden ja eri järjestöjen sivuilta (mm. Plan Suomi Säätiö, Suomen Punainen Risti, Suomen Pakolaisapu sekä YK:n alaiset Unicef, UNRWA ja UNHCR).

Lukekaa Palosen artikkeli, joka käsittelee lasten selviytymistä kriisitilanteista. Palatkaa kriisiin, josta hankitte tietoa ja pohtikaa, minkälaista kyseisen kriisin keskellä elävien lasten ja nuorten elämä on. Minikälaista apua he saavat? Toimiiko alueella avustusjärjestöjä? Miten kriisitilanteesta voidaan selvitä? Loukataanko kriisialueella lapsen oikeuksia?

Lopuksi ryhmä kirjoittaa yhdessä oman kirjeensä kuvitteelliselle, samanikäiselle nuorelle kriisin keskelle. Mitä haluaisitte sanoa hänelle, miten häntä voisi kannustaa? Hyödyntäkää kirjeessänne myös kriisistä kerättyä taustatietoa. Mitä voitte tehdä edistäaksenne lasten oikeuksien toteutumista tai parantaaksenne lasten asemaa ja elinoloja kriisialueilla?

20. VHREÄSILMÄINEN TYTTÖ

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, ryhmäkeskustelu ja yksilötehtävä

Tavoite: Opiskelijat harjoittelevat kuvan tulkintaa ja kuvasta kirjoittamista sekä tarkastelevat ”tehokkaan” kuvan ominaisuuksia.

Tarvikkeet: julkaisun kuva (s. 41), tietokone internet-yhteyksillä, piirtoheitin tai dokumenttikamera, Anssi Männistön artikkeli

Oppiaine: AI, KU

■ Steve McCurry tunnetaan kuvajournalistina, joka on kuvannut konfliktialueiden tapahtumia ja niiden keskellä eläviä ihmisiä eri puolilla maailmaa. Tutustukaa yhdessä Steve McCurryn nettisivuihin (www.stevemccurry.com) ja siellä esillä oleviin valokuvuihin. Mikä on McCurryn kuville tyyppillistä?

Lukekaa Männistön artikkeli ja tarkastelkaa vuoden 1985 National Geographicin kannessa julkaistua Steve McCurryn valokuvaa afgaanityöstä (s. 41). Kirjoittakaa yhden sivun mittainen kertomus kuvan työstä. Kuka hän on? Mistä hän on kotoisin? Minkä ikäinen hän on? Mitä hän on kohdannut? Mitä hänelle on tapahtunut? Mitä ajatuksia ja tunteita käteytyy hätkähdyttävän katseen taakse? Tyyllittää kirjoitus voi olla novelli, kirje, haastattelu tai päiväkirjamerkintä. Vaihtakaa lopuksi kirjoituksia parin kanssa ja lukekaa toistenne tekstit. Keskustelkaa, miten samoin tai eri tavalla kirjoittitte.

21. KUVIEN TULKITSEMISEN KONTEKSTI

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, paritelhtävä

Tavoite: Opiskelijat ymmärtävät, että kuvan tulkintaan vaikuttavat tulkitsijan tausta ja tulkintatilanne.

Tarvikkeet: kuva (s. 50), kyniä ja paperia, Anna-Kaisa Rastenbergerin ja Janne Seppäsen artikkelit

Oppiaine: AI, KU, YH, FI

■ Katsokaa aluksi koko ryhmän kanssa kuvaa Paavo Paunun teoksesta *Taivas putoaa* (s. 50). Pareille annetaan paperi, jossa kerrotaan minkä henkilön näkökulmasta he tulkitsevat Paunun teosta. Kuvitteellisen tulkitsijan kuvausta ei saa paljastaa muille pareille. Opiskelijat kirjoittavat lyhyet kuva-analyysin Paunun teoksesta ko. henkilön näkökulmasta.

1. Taidekriitikko, joka kirjoittaa arvostelun taidelehteen.
2. Historiantutkija, joka tutkii 2000-luvun Suomea.
3. Juorulehden toimittaja, joka kirjoittaa lehteensä.
4. Kuvataideopettaja, joka kirjoittaa oppilailleen.
5. Lastensuojelusta vastaava virkailija, joka laatii kuvan perheestä lausuntoa.
6. Teini-ikäinen Itä-Afrikassa asuva tyttö ystävättärelleen.

Tekstien valmistuttua esitellään ne sekä henkilökuvaukset 1–6 erillisinä, seinälle kiinnitettävillä lapuilla. Opiskelijat pyrkivät yhdistämään mihin henkilökuvaukseen mikäkin tulkinta liittyy. Käykää lopuksi läpi oikeat parit ja keskustelkaa erilaisten näkökulmien vaikutuksesta kuvien tulkintaan. Lukekaa lopuksi Rastenbergerin ja Seppäsen artikkelit, jotka käsittelevät kuvien monitulkintaisuutta.

22. PUOLESTA VAI VASTAAN?

VÄITTELYÄ LAPSEN OIKEUKSISTA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, paritelhtävä

Tavoite: Opiskelijat harjoittelevat oman mielipiteen ilmaisu, argumentointia ja toisten huomioon ottoa sekä näkökulman vaihtamista

Tarvikkeet: julkaisun kuvia sivuilta 45–54–55–58 ja 93 kopioituina tai heijastettuina

Oppiaine: AI, YH, ET, KU

■ Taiteen ja kuvien äärellä ei ole olemassa oikeita eikä väärää tulkintoja, vaan kuvan herättämä ajatus on arvokas. Jokainen tulkitsee kuvia omiin tietoihinsa, kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä nojaten; siksi tulkinnat voivat vaihdella. Valitkaa seuraavista julkaisun kuvista yksi: Albert Gebhard: *Orpo (Hyllätty)* (s. 45), Kari Jylhä: *Sotalapset* (s. 93), Abraham O. Oghobase: *Ecstasies* (s. 58) tai Pablo Picasso: *Guernica* (s. 54–55). Väitelkää pareitain kuvan sisällöstä ja tulkintatavasta. Kuinka erilaisia tulkintoja saatte kuvasta irti?

JATKOTEHTÄVÄ: VÄITÄMÄT. Järjestäkää väittely lapsen oikeuksien sopimuksen eri artiklojen tai alla olevien, lapsen oikeuksiin liittyvien väittämien pohjalta. Väittelkää pareittain tai pienissä ryhmissä jonkin lapsen oikeuden tai väittämän puolesta ja vastaan.

- Lapsella on oikeus tehdä töitä.
- Aikuisen pitää kiinnittää huomiota lapsen ja nuoren mediankäyttöön.
- Armeijaan pitäisi saada mennä jo alle 18-vuotiaana?
- Rikkeillä mailla on velvollisuus auttaa kehitysmaiden lapsia.
- Alle 18-vuotiaiden mielipiteet eivät kuulu mediaan.
- Lasten mielipiteitä ei tarvitse ottaa huomioon.
- Lapset tarvitsevat aikuisten tukea selvitäkseen sodan tai muun kriisin aiheuttamista traumoista.
- Koulutus on paras keino nousta köyhyydestä.

23. SARJAKUVA OTTAA KANTAA!

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–3 oppituntia, yksilötehtävä

Tavoite: Opiskelijat harjoittelevat kuvallista ilmaisua sarjakuvan keinoin, kiinnittävät huomiota toteutuksen mielekkyyksellisuuteen ja tutustuvat samalla lapsen oikeuksiin.

Tarvikkeet: lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82), paperia, lyijykyniä luonnostelua varten, ohutkärkisiä mustia tusseja sekä julkaisun kuvia (sivuilta 40–41, 46 tai 68) kopioituina tai heijastettuina

Oppiaine: KU, HI, AI

■ Tutustukaa ennen kuvallisen työskentelyn aloitusta lapsen oikeuksien sopimukseen (s. 80–82). Valmistakaa vähintään kolmen ruudun sarjakuvat, jotka käsittelevät lyhyen tarinan kautta lapsen oikeuksia, niiden toteutumisesta tai toteutumattomuutta. Opiskelija ottaa seuraavista yhden taide- tai lehtikuvan työskentelyn lähtökohdaksi: Albert Edelfelt: Loppuvinjetti Sotilaspoika-runon kuvitukseen (s. 46), Loretta Lux: *Giri with a Loaf of Bread* (s. 68) tai Nick Ut: *Napalm Attack* (s. 40–41). Valittua kuvaa käytetään yhtenä sarjakuvasträpin ruutuna. Sarjakuvaan mukaan valittuun taide- tai lehtikuva voidaan joko kopioida tai luonnostella vapaasti yhdeksi ruuduksi. Piirtäkää valitsemanne kuvan oheen tai ympärille vähintään kaksi omaa ruutua lisää, jotka kuljettavat tarinaa, esittelevät yhden lapsen oikeuksien artiklan tai ottavat kantaa lapsen oikeuksien puolesta. Mitä on tapahtunut ennen, mitä jälkeen valitun kuvan tapahtumien? Mitä jää kuvan ulkopuolelle ja miten se vaikuttaa? Mitkä lapsen oikeudet toteutuvat, mitkä eivät? Luonnostelkaa aluksi lyijykynällä ja viimeistelekää mustalla tussilla, jonka jälkeen voitte ottaa valokopiot valmiista sarjakuvista.

24. KANGASKASSITAI PINSSI

LAPSEN OIKEUKSIEN PUOLESTA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 2–3 oppituntia, ryhmäkeskustelu ja parityöskentely

Tavoite: Opiskelijat perehtyvät erilaisiin vaikuttamisen keinoihin ja harjoittelevat oman mielipiteen ilmaisua kuvallisesti ja tiiviissä muodossa kankaan- tai pinssinpainotekniikalla aiheenaan lapsen oikeudet.

Tarvikkeet: valkoisia kangaskasseja, kangasvärejä, kangastusseja, piirtoheitinjalvoja sabluunoiksi tai pinssinpainantakone ja tarvikkeet pinssin tekoa varten

Oppiaine: KU, YH, ET, AI

■ Tarkastelkaa julkaisun taideoksia ja lehtikuvia. Keskustelkaa hetki kuvien herättämistä ajatuksista. Tutkikaa erityisesti kuvissa esiintyviä lapsia, heidän asemaansa sekä heitä ympäröivää kriisitilannetta. Millaista arvellette lapsen elämän ja arjen olevan? Toteutvatko hänen oikeutensa? Pohtikaa myös, miten lapsen oikeudet toteutuvat Suomessa?

Pohdikaa pareittain, mikä lapsen oikeuksissa on tärkeää tai mikä on suurin epäkohta lapsen oikeuksien toteutumisessa.

Työstäkää kangaskassit tai pinssit pareittain. Luonnostelkaa ensin aihe, jonka painatte kassiin tai piirräte pinssiin. Kuvan lisäksi se voi sisältää tekstiä tai valkappa-terävän iskulauseen. Kiinnitäkää huomiota kankaan-painantakuvan tai pinssin väriin ja tärkeän sanoman välittämiseen pelkistetyin keinoin. Mihin epäkohtaan haluatte ottaa kantaa ja miten sen tekisitte?

JATKOTEHTÄVÄ.

Lähetäkää tai toimittakaa kangaskassinne tai pinssinne jollekin laesten ja nuorten asioihin vaikuttavalle paikalliselle henkilölle kuten kunnanvaltuutetulle, kaupunginjohtajalle tai rehtorille. Haastakaa myös muut paikkakuntanne koulut mukaan osallistumaan kangaskassien tai pinssien tekoon sekä ottamaan kantaa lapsen oikeuksien puolesta.

25. TOISENLAINEN MAINOS

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, paritehtävä

Tavoite: Opiskelijat kiinnittävät huomiota kriisikuvien tarkastelun kautta siihen, miten kriisit vaikuttavat lasten ja nuorten elämään. Opiskelijat hahmottavat, etteivät lasten oikeudet toteudu maailmassa tasapuolisesti sekä harjoittelevat kannanottoa mainosten ja kuvallisen työskentelyn keinoin.

Tarvikkeet: tietokone internetyhteyksin, ilmaisjakelu-, sanoma- ja aikakauslehtiä, liimaa, A3-kokoisia paperi-arkkeja tai kartonkia, tusseja

Oppiaine: KU, AI, HI, YH, FI

■ Etsikää pareittain lehdistä ja internetistä erilaisia mainoksia ja keskustelkaa niistä. Minkälaisia vaikutuskeinoja niissä on käytetty, miten katsojan huomio pyritään kiinnittämään? Myyvätkö mainokset tuotetta, elämäntyyliä tai tietynlaista ajatusmaailmaa?

Tehkää parityönä vähintään A3-kokoiselle paperille oma kanta-aottava mainoksenne, joka puhuu lapsen oikeuksien puolesta. Mainoksen aiheena voi olla myös jokin lapsia koskettava kriisitilanne, kuten elämä lapsisotilaana, lapsityövoima, köyhyys ja nälänhätä, pakolaisuus tai lapsikauppa. Laatikaa mainokseenne iskulause tai voimakas visuaalinen elementti. Kanta-aottavan mainoksen voi toteuttaa myös kuvankäsittelyohjelmalla.

26. KANTAAOttAVAA KATUTAIDEttA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 2–3 oppituntia, pari- tai pienryhmätyöskentely

Tavoite: Opiskelijat oppivat tuomaan omat näkemyksensä esille ja ottamaan kantaa laillisiin katutaiteen keinoin lapsen oikeuksien puolesta.

Tarvikkeet: menetelmän mukaan

Oppiaine: KU, YH, ET, AI

■ Tunustukaa lapsen oikeuksiin ja valitkaa niistä kiinnostavin tai itsellenne tärkein oikeus. Miettikää, miten tiivistäisitte valitsemanne oikeuden iskulauseeksi, runoksi, mietteeksi, mietelauseeksi tai performanssiksi. Nykytaidetta tehdään myös suoraan kaupunkitilaan, tapahtrumina, esityksinä ja laillisina interventioina. Ottakaa selvää, millainen on laillista katutaidetta ja miten voisitte toteuttaa julkisesti oman kannanottonne lapsen oikeuksiin liittyen. Laillista katutaidetta voi olla esimerkiksi iskulauseen tai kuvan piirtäminen hiekkkaan tai lumeen, mimiikkaesitys tai graffiti väri-liiduilla jalkakäytävälle. Jos olette epävarmoja siitä, mikä on sallittua tai mihin tarvitsette luvan, kysykää oman kuntanne katujen kunnossapidosta vastaavalta viranomaiselta. Keksittekö lisää menetelmiä?

Toteuttakaa ideanne lapsen oikeuksiin liittyvästä kannanotosta jollakin julkisella paikalla haluamallanne katutaiteen menetelmällä. Miettikää suunnitteluvaiheessa seuraavia asioita. Kuka teoksenne näkee? Kenen huomion haluaisitte teoksella saavuttaa? Voiko joku tulla keskeyttämään teoksen toteuttamisen? Miten yleisö reagoi teokseen? Kuinka kauan teos kestää? Millaisia ajatuksia teoksenne saattaa ihmisissä herättää? Kannustaako se toimimaan lapsen oikeuksien toteutumisen puolesta? Voiko teos loukata jotakuta? Millainen yhteiskunnallinen sanoma teokselanne on? Dokumentoikaa valmis teos tai kannanotto ja halutessanne myös sen tekovaiheet.

27. SUOJAKILPI TAI -NAAMIO

KRIISIALUEEN LAPSELLE

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: useampi oppitunti, pari- tai pienryhmätehtävä, käynti taidenäyttelyssä

Tavoite: Opiskelija tutustuu lähialueen taidenäyttelyyn tämän julkaisun teeman näkökulmasta, harjoittaa kuvanlukutaitoaan, muotoilee omat ajatuksensa kantaaottavaksi teokseksi ja jatkotehtävässä harjoittaa paikallista vaikuttamista.

Tarvikkeet: materiaalia kipsinaamioiden tekoon tai kartonkia ja pahvia kilpiä varten, maalausvälineitä ja peitevärejä, piirustuslehtiöitä ja -kymä

Oppiaine: KU

■ Vierailkaa taidenäyttelyssä ja etsikää sieltä teoksia, jotka kuvaavat lapsia tai lasten kokemaa kriisejä. Tehtäkää valitsemastanne teoksesta kuva-analyysi, jossa pohditte kuvan rakennetta, sommitelmaa, rytmiä, värejä ja kuinka ne vaikuttavat kuvan tunnelmaan ja sisältöön. Onko lapsia kuvattu eri tavoin kuin aikuisia? Millaisessa roolissa lapset ovat teoksessa? Luonnos-telekaa näyttelystä valitsemanne teos lehtiöihinne. Harjoituksen voi toteuttaa myös koulussa hyödyntämällä, tarkastelemalla tai luonnostelemalla julkaisun lasten kriisejä kuvaavia taideteoksia.

KUVALLINEN TYÖSKENTELY. Tehkää suojakilpi tai -naamio lapsille, jotka elävät sodan keskellä. Opiskelijat toteuttavat oman, taidemuseossa tai julkaisun kuvien pohjalta tehtyjen luonnostensa pohjalta esimerkiksi kipsistä kilven tai naamion, joka olisi kuvan lapsen ”suoja” sodassa tai muussa kriisitilanteessa. Maalatkaa kilpiin tai naamioihin tunteita, mielteitä, sanoja tai lauseita. Käytträkää myös tämän julkaisun kuvia ideoiden lähteenä. Sisällyttäkää kilpeen tai naamioon asioita lapsen maailmasta, leikeistä tai saduista, jotka vievät ajatukset pois sodasta tai kriisistä tai laatikaa lapsen oikeuksiin liittyviä, sodanvastaisia iskulauseita.

JATKOTEHTÄVÄ. Kootkaa suojanaamiot ja -kilvet näyttelyksi tai lahjoittakaa ne esimerkiksi kirjastoon, vanhainkotiin tai päiväkotiin.

28. KUVA MUUTTUMISLEIKISSÄ

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–3 oppituntia riippuen toteutustavasta, yksilö tai parityöskentely

Tarvikkeet: kopioita tai sähköisessä muodossa olevia kuvia Abraham O. Oghobasen valokuvasta sekä menetelmän mukaan kuvalliseen työskentelyyn: paperia, lyijykyniä ja erilaisia värejä, aikakauslehtiä, sakset, liimaa tai tietokoneita kuvankäsittelyohjelmalla

Tavoite: Opiskelija oppii kiinnittämään huomion kuvan erilaisiin elementteihin ja siihen, miten ne vaikuttavat kuvan tunnelmaan ja sisältöön.

Oppiaine: KU, AI

■ Tarkastelekaa sivulla 58 olevaa Abraham O. Oghobasen valokuvaa *Ecstatis*-sarjasta. Mitä kuvassa tapahtuu? Millainen tunnelma kuvassa on? Mitkä asiat kuvassa saavat tunnelman ja kuvasta tehtävän tunnelman aikaiseksi (värit, kuvassa olevat elementit, elementtien suhde toisiinsa, kuvakulmat, kuvan rajaus)?

Miten kuvan tunnelma ja sisältö muuttuu, jos esimerkiksi...

1. ... kuvaa katsoo ylösalaisin.
2. ... kuva on mustavalkoinen.
3. ... bussin takana on rakenmuksia, metsä tai vuoria.
4. ... bussin edessä on ihminen (ihmisiä).
5. ... miehen pää on pystyasennossa.

Huom! Opettaja voi itse tehdä etukäteen muutokset kuvaan ja näyttää muokatut kuvat oppilaille tai teettää muutokset kuvaan oppilailta (esim. 1 muutos / oppilasryhmä).

KUVALLINEN TYÖSKENTELY. Opiskelija valitsee lehti-kuvan ja muuttaa tilanteen toisenlaiseksi muuttamalla kuvaa. Työn voi esim. tehdä värittämällä ja piirtämällä kuvaan, kollaasitekniikalla tai tietokoneella kuvankäsittelyohjelmalla. Kaikki opiskelijat voivat myös muokata saman kuvan. Esim. tämän julkaisun kuva *Migrant Mother* (s. 37).

29. KUVIEN RINNASTAMINEN

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, yksilötehtävä

Tavoite: Opiskelijat harjoittelevat omaa ilmaisua, kanonottoa ja kuva-analyysia.

Tarvikkeet: lehtiä ja lehtikuvia, opettajan valitsemissä kopioita julkaisun kuvista sivuilta 37, 40–41, 45 ja 89, tietokoneita internetyhteyksin, kuvankäsittelyohjelma

Oppiaine: KU

■ Kahta kuvaa rinnakkain tarkastelemalla löydetään niistä kummastakin uusia asioita, jotka liittyvät kuvan ilmaisuun, viestiin, tekniikkaan tai sisältöön. Kuvat voivat yhdessä kertoa tarinan tai luoda ristiriitaisia tai uusia näkökulmia. Valitkaa julkaisun kuvista joko Nick Utin *Napalm Attack* (s. 40–41) ja Albert Gebhardin *Orpo (Hylätty)* (s. 45) tai Kalervo Palsan *Ihana Enkelit* (s. 89) ja Dorothea Langen *Migrant Mother* (s. 37).

Pohtikaa kahden kuvan välistä vuoropuhelua. Mitä uutta toinen kuva tuo toiseen? Miten kuvan rinnastaminen toiseen muuttaa alkuperäistä kuvaa? Jokainen opiskelija valitsee näkökulmansa. Hän voi pyrkiä humoristisuuteen, toiveikkuuteen, negatiiviseen/positiiviseen viestiin jne.

Vaihtoehtoinen toteutustapa: Jatkaa taide- tai lehtikuvaa maalaamalla tai muokkaamalla sitä digitaalaisesti kuvankäsittelyohjelmalla. Luokaa oma kuva tai sarjakuva, jossa otatte kantaa lasten oikeuksiin ja median välittämään kuvaan kehitysmaiden lapsista.

30. UUTTA NÄKÖKULMAA...

A) ...RAJAAMALLA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1 oppitunti, ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelija tutkii kuvan rajausta olennaisena osan kuvan rakentamista, ilmaisukeinona sekä pohtii rajauksen syitä ja seurauksia.

Tarvikkeet: suurennoksia julkaisun kuvista tai dokumenttikamera tai piirroheinin kuvien katseluun, saksia, A4-kokoisia paperi- tai kartonkiarkkeja rajauskehysten tekoa varten, Sami Keron artikkeli, lapsen oikeuksien sopimus lyhennyksessä muodossa (s. 80–82)

Oppiaine: K U, A I

■ Tehkää harjoitus 2–3 hengen ryhmässä tai koko luokan kesken. Käyttäkää esimerkiksi julkaisun kuvia sivuilta 54–55, 84 ja 94. Jaetaan jokaiselle ryhmälle yksi kuva suurennos tai valitsee toisesti heijastetaan dokumenttikameralla tai piirroheittimellä koko ryhmälle sama kuva. Opettaja voi varata valmiiksi tai teettää opiskelijoilla erikokoisia kehyksiä, joilla kuvaa voi rajata uudelleen tai rajata siitä yksityiskohtia.

Pohtikaa kunkin kuvan kohdalla, miten kuvan uudelleen rajaaminen muuttaisi sitä. Tehkää kehyksillä uudenlaisia rajauksia. Miettikää myös, mitä kuvan ulkopuolella voisi tapahtua? Miten kuvissa esiintyvien henkilöiden asema muuttuu rajausta vaihtamalla?

JATKOTEHTÄVÄ. Lukekaa lapsen oikeuksien sopimus lyhennyksessä muodossa (s. 80–82) ja keskustelkaa niistä kuvien katselun ja rajaamisen rinnalla. Miten mediaan liittyvät artikkelit (12, 13, 14 ja 17) toteutuvat kuvissa ja uusissa rajauksissa? Lukekaa lopuksi Sami Keron artikkeli, joka käsittelee valokuvaajan työtä sekä valintojen ja rajausten tekemistä.

B) ...laajentamalla

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 2–4 oppituntia, yksilötyöskentely

Tavoite: Opiskelijat pohtivat kriisialueilla asuvien lasten ja nuorten elämän positiivisia, tavalliseen arkeen kuuluvia asioita sekä huomaavat niissä yhtäläisyyksiä omaan elämäänsä.

Tarvikkeet: julkaisun kuvia kopioituina tai suurennoksina, piirustus- ja maalaustarvikkeita, paperia

Oppiaine: K U

■ Valitkaa yksi kriisissä elävän lapsen tai nuoren kuva julkaisusta ja laajentakaa sitä kuvallisin keinoin. Kuva liimataan valkoiselle paperille. Pohdikaa, mitä kuvan ulkopuolella voisi tapahtua, mitä asioita, maimia, tavaroita tai ihmisiä voisi olla nähtävillä. Jatkaa valmista kuvaa ja kuvittakaa koko paperi asioilla, joita kuvitlette kuvan lapsen tai nuoren ympärillä olevan. Kehittäkää lasta tai nuorta ympäröivät asiat, ihmiset ja tapahtumat mahdollisimman positiivisiksi, lapsen oikeuksia ja elinoloja parantaviksi myönteisiksi tekijöiksi.

Valitsee hoinen toteutustapa: Toteuttakaa teh-

tävä myös kuva suurennoksia ja peitevärejä käyttämällä. Valitkaa julkaisun lehti- tai taidekuvista sellainen, joka kuvaa lasta kriisitalteessa ja ottakaa siitä värillinen kuva suurennos kopiokoneella. Muokatkaa peiteväreillä kuva, sen tilanne ja sanoma positiivisemmaksi. Kaiken muun yli saa peiteväreillä maalata paitsi kuvassa näkyvän lapsen ja hänen asusteidensa.

31. MIKÄ ON FAKTAA, MIKÄ FEIKKIÄ?

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, yksin, pareittain tai pienryhmässä

Tavoite: Opiskelija tarkastelee ja pohtii dokumentaarisien ja fiktiivisen kuvan rajapintaa ja niiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Hän ymmärtää, että kuvan tulkintaan vaikuttaa tulkitsijan tausta ja tulkintatilanne. Hän ymmärtää myös, että tulkintojen ja tekstien taustalla on tietty tarkoituks.

Tarvikkeet: julkaisun sivuilla 68 ja 72–73 olevat

Loretta Luxin valokuvateokset *Girl with a Loaf of Bread* ja *The Green Room*, paperia ja kyniä, digikamera, kuvankäsittelyohjelman käyttömahdollisuus, kopiot Anna-Kaisa Rastenbergerin artikkelista

Oppiaine: A I, K U, F I

KIRJALLINEN TYÖSKENTELY. Tarkastelkaa Loretta Luxin teoksen kuvaa *The Green Room* (s. 72–73) tai *Girl with a Loaf of Bread* (s. 68). Opiskelijat kirjoittavat kuvasta 1) dokumentaarisenä kuvana 2) taideteoksena. Lukekaa Rastenbergerin artikkeli valokuvien tulkinnasta.

KUULLINEN TYÖSKENTELY. Ottakaa valokuva jostakin todellisesta tilanteesta tai käytettävää olemassa olevaa kuvaa. Valitkaa aihe lasten oikeuksien perusteella. Muokatkaa ottamaanne kuvaa, mutta säilyttäkää myös alkuperäinen. Esittäkää kuvat rinnakkain. Toiset opiskelijat tarkastelevat kuvapareja ja arvioivat, kumpi kuvista on dokumentaarinen ja kumpi muokattu ”taidekuva”. Lukekaa Rastenbergerin artikkeli valokuvien tulkinnasta.

32. TOTEUTUNEITA JA TOTEUTUMATTOMIA OIKEUKSIA KUVAPARISSA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 2–4 oppituntia, yksilö- tai parityöskentely

Tavoite: Opiskelijat harjoittelevat sanallisen viestin muovaamista kuvan kielelle, abstrahointia ja havainnollistamista. Opiskelijat pohtivat kriisialueella asuvan lapsen tilannetta ja oikeuksia.

Tarvikkeet: tietokone ja kuvankäsittelyohjelma tai paperia, piirustus- ja maalausarvikkeita, liimaa ja lehtikuvia ja sekalaista materiaalia kollaasin tekoa varten, lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82) sekä Hanna Nurmen ja Tiina Salmion artikkeli

Oppiaine: KU

■ Tutustukaa yksin tai pareittain lapsen oikeuksien sopimukseen ennen kuvallista työskentelyä. Lisätietoja lasten oikeuksien toteutumisesta saatte Nurmen ja Salmion artikkelista. Miettikää tilanteita ja syitä, joiden vuoksi lapsen oikeudet jäävät toteutumatta. Miten lapsen oikeudet toteutuvat maailman kriisialueilla tai konfliktitilanteissa? Mitä pitäisi tehdä, jotta oikeudet saataisiin toteutumaan?

Opiskelijat valitsevat yhden itseään kiinnostavan lapsen oikeuden ja tekevät kuvankäsittelyohjelmalla tai kollaasimenetelmällä siihen liittyvän kuvaparin, joista toisessa kuvassa oikeus toteutuu ja toisessa jää toteutumatta. Pyrkikää tekemään kuvapareista mahdollisimman selkeitä ja pelkistettyjä, jotta olennainen nousee esille.

Tutkikaa lopuksi toisten kuvapareja ja koettakaa arvata, mitä oikeutta toisten kuvaparit esittävät. Jos useampi opiskelija valitsi saman oikeuden, vertailkaa miten eri tavoin kyseistä oikeutta on kuvapareissa käsitelty. Kootkaa valmiit kuvaparinne näytteilyksi.

33. SAVI- TAI MUOVAILUVAHAVEISTOS LAPSEN OIKEUKSIEN ASIALLA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–2 oppituntia, yksilötyöskentely

Tavoite: Sanan kuvallistaminen ja konkreettisen vaiuttamisen harjoittelu

Tarvikkeet: savea tai muovailuvahaa, työskentelyn taustalle etnistä musiikkia tai luonnonääniä, Kirsti Palosen artikkeli

Oppiaine: KU

■ Muovailkaa savesta tai muovailuvahasta yhteen tai useampaan lapsen oikeuksiin liittyvä teos. Valintaperusteena voi olla esimerkiksi ahdistavimmalta tai tärkeimmältä tuntuva oikeus. Pyrkikää työskentelämään mahdollisimman rauhallisesti ja intuitiivisesti ja antakaa käsiin luoda savesta tai vahasta aiheeseen liittyvä teos. Nimetkää valmiit veistoksetne. Purkakaa työskentely esimerkiksi siten, että kunkin veistoksen tekijä kertoo kahden kesken jollekin toiselle opiskelijalle, mitä oma teos kuvaa ja miten se syntyi. Tämän jälkeen parit esittelevät muulle ryhmälle toistensa työt ja näkemykset niiden takana. Kirsti Palosen kriisialueiden lapsia ja kuvien käyttöä traumausten jakamisessa ja purkamisessa käsittelevän artikkelin lukeminen tuo veistoksen tekoon lisää ulottuvuuksia ja ajatuksia.

Valitsoehtoinen työskentelytapa: Käyttäkää veistoksissanne savea tai muovailuvahan sijasta erilaisia kierrätysmateriaaleja, romua tai roskaa. Pohittakaa samalla, miten vanhoista tavaroista voi tehdä taidetta tai millä muulla tavoin erilaista kierrätettävää materiaalia olisi mahdollista hyödyntää? Miettikää myös, millaiset tavarat voisivat olla jossain kulttuurissa pelkkää rojua tai roskaa ja toisessa varsinaisia aarteita? Miksi?

JATKOTEHTÄVÄ: Selvittääkää, olisiko valmiit veistokset mahdollista myydä esimerkiksi vanhemmille tai jollekin paikalliselle taholle tai toimijalle. Järjestäkää hyväntekeväisyys tapausta tai vaikkapa taidehuutokauppa. Valitsoo yhdessä jokin tärkeäksi kokemanne keräyskohde, johon voitte lahjoittaa veistoksista saamanne varat.

34. LAPSIHAHMOT KRIISIALUEILTA

Kesto ja ehdotus työskentelytavaksi: 1–3 oppituntia, ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat pohtivat kriisialueella asuvan lapsen oikeuksia ja tilannetta

Tarvikkeet: lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82), muistiinpanovälineet, romua ja vanhaa tavaraa, kierrätysmateriaalia, askartelutarvikkeita, liimaa, rautalankaa yms.

Oppiaine: KU, AI

■ Muodostakaa noin 3–4 hengen ryhmiä ja tutustukaa aluksi lapsen oikeuksien sopimukseen. Työstäkää improvisaatioon perustuvalla menetelmällä kuvitteellisia, erilaisissa kriiseissä eläviä lapsihahmoja. Valitkaa yksi ryhmän jäsenistä lapsihahmojen ja ideoiden kirjuriksi. Kuvitteelliset lapsihahmot tulee sepittää rivakassa tahdissa yhdessä mielikuvitusta vapaasti käyttäen, hiljaista hetkeä kannattaa tässä harjoituksessa tarkoitus vältellä. Aloitakaa rohkeasti keksimällä ensimmäiseksi lapselle nimi sekä jatkakaa asialla, joka jollakulla ryhmäläisellä nousee mieleen kriisin keskellä elävistä lapsista ja kerroa se ääneen muulle ryhmälle. Toisten ehdotuksia ei tule tyrmätä, vaan niiden tilalle tulee tarvittaessa keksiä toinen, korvaava ajatus, jos jokin ilmaan heiteyistä ehdotuksista ei mene läpi. Luokaa hahmot yhdessä ja ryhmä hyväksyy lapsihahmon ominaisuudet ja olosuhteet huudahtamalla esimerkiksi ”Joo!”. Kirjuri merkkää yhdessä hyväksytyt idean samalla muistiin.

Luokaa lapsihahmo, jolle keksitte esimerkiksi iän, kotimaan, harrastukset, perheenjäseniä, luonteenpiirteitä, ulkonäön, vaateruksen, menneisyyttä ja unelmia. Kuvailkaa myös kriisiä, konflikteja tai tilannetta ja elinoloja, joiden keskellä kyseinen lapsi elää. Mui- telkaa myös lapsen oikeuksien sopimusta ja miettikää yhdessä, mitkä oikeudet eivät kuvitteellisen

lapsihahmonne kohdalla toteudu. Kirjatkaa myös toteutumattomat oikeudet muistiin.

Kun lapsihahmoja on ehditty keksiä muutama, valitsee ryhmä yhden niistä omaksi kummilapsekseen.

KUVALLINEN TYÖSKENTELYTAPA. Tehkää yhden valitun lapsihahmon elämästä, tilanteesta tai oikeuksista oman ryhmänne kanssa romutaideteos luokkahuoneeseen tai työskentelytilaan tuoduista romusta ja vanhoista tavaroista. Sisällyttäkää taideteokseenne asioita ja esineitä, joita kenties valittu kummilapsi kriisissään eläessään poimisi mukaansa tai sellaista materiaalia, joka muutoin muistuttaa lapsesta ja hänen tilanteestaan. Esielkää kummilapsenne ja valmiit romutaideteoksenne lopuksi muille ryhmille.

KIRJALLINEN TYÖSKENTELYTAPA. Kirjoitakaa valitusta lapsihahmosta tarina, kertomus tai lyhyt näytelmä, jossa kuvaatte kummilapsen elämää ja hänen tilannettaan. Ottrakaa mukaan tarinaa lapsen oikeudet ja miettikää, mikä edistäisi lapsihahmonne oikeuksien toteutumista. Keksikää kertomukselle onnellinen loppu ja lukekaa tai näytelkää tarinanne muille.

KYSYMYKSIÄ MEDIAKUVISTA JA KÖHTEEN HYVÄKSIKÄYTÖSTÄ

Helsingin Sanomain 9.5.2010 numerossa oli artikkeli Haitin pakolaisleiriltä. Kuvaaja Markus Jokela ja toimitaja Mikko Paakkanen kävivät katastrofialueella, kun voimakkaasta maanjäristyksestä oli kulunut neljä kuukautta. Varsinainen artikkeli oli sivulla B 1, mutta uutiset sivun A 3 artikkelista kertova puoliaistolaman naisen kuva kirjoitti yleisönosastokirjoitusten sarjan. Artikkelissa ei kerrottu uutiset sivun nuoresta, yläruumis paljaana itseään saippuovivasta naisesta mitään, hänestä oli vain kuvateksti ”Haitilainen Rose Mary asuu yhä järjestysuhrien leirissä”.

Tämän rinnalla yleisönosastossa keskusteltiin Helsingin Sanomain toukokuun Kuukausliitteen kanssa. Sen alalaidassa on venäläinen taiteilija Iija Glazunov valttavan maalauksensa edessä. Maalaus on täynnä lähes luonnollisen kokoisia karrikoituja nykivenäläisiä. Taiteilijan takana ja sommitteellisesti kannen keskeltä katsojaa tuijottaa maalauksen esipuberteettinen tyttö, jonka toinen rinta on paljas. Lehdessä on artikkeli taiteilija Glazunovista.

TAPAUKSI: HAITILAINEN ROSE MARY. Ensimmäisen reaktion toijulki naislukija. ” (...) Jos Suomessa lähivuosina tapahtuu Haitin maanjäristystä vastaava luonnonkatastrofi ja perheemme joutuu hätämajoitukseen, täytyykö minun pelätä, että Helsingin Sanomat tulee

kuvaamaan peseytyviä tyttäriäni – vai onko lehdellä mahdollisesti eri standardit eurooppalaisten kuvaamista varten?” (Jukka 11.5.)

Tähän lehden ulkomaantoimituksen esimies Heikki Aitokoski vastasi, että kuvan kohteelta oli saatu lupa kuvan ottamiseen ja julkaisuun. Hänen mukaansa julkaisu perustui siihen, että kuva kertoo hätkähdyttävällä tavalla olosuhteista maanjäristyksen jälkeisessä Haitissa. Kuvaa ei hänen mukaansa oltu julkaistu sukupuolien perusteella. Aitokoski myös korosti, että reportaasin tarkoitus oli kertoa Haitin vaikeasta tilanteesta, ei aiheuttaa pahaa mieltä. (Aitokoski 11.5.)

Seuraavan päivän lehdessä Hanna Weselius, myös katastrofialueilla toiminut valokuvaaja, kiinnitti huomion kuvan sisältöön: kiinteävarallinen nainen saipuoitseen ja katsoo kameraan. Hänen mielestään ”(...) on todennäköistä, että kuvan varsinainen hätkähdytystekijä on vain ja ainoastaan puoliaistolaman nainen. Saippuavahto on kulttuurissamme usein yhdistetty eroottiseen kuvastoon, ja naisia on niissä yhteyksissä ollut tapana kuvata moottorivehkeiden äärellä.” Weseliuksen mielestä uutiskuva vetoaa katsojiin aivan samoin mekanismin kuin mikä tahansa mediakuva. Hän kritisoi, että kuvista valikoidaan sellaisia, joissa on kauniita ihmisiä, eli haetaan hyvännäköisiä kuvia. Hänen mielestään on olemassa kirjoittamattomat kuvaussäännöt, jotka kohtelevat eri lailla eurooppalaisia ja kriisialueiden naisia; eurooppalaiset naiset esiintyvät kuvissa strailattuina, omalla nimellään ja saavat vaikuttaa itse siihen, miten heidän kuvataan. (Weselius 12.5.)

TAPAUKSI: PUBERTEETTINEN VENÄLÄISTYTTÖ. Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore ja Jukka Mäkelä ottivat ärhäkästi kantaa Kuukausliitteen kanteen. Kuvan

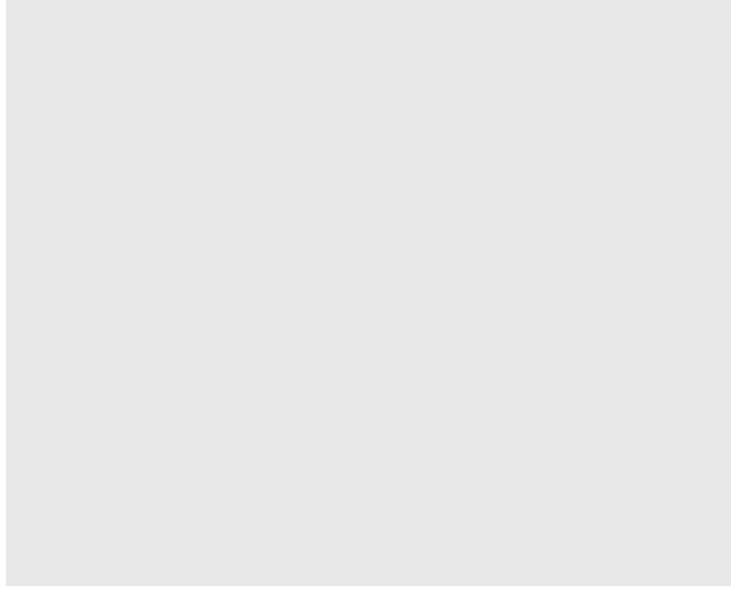
Helsingin Sanomain
9.5.2010 sivu A 3.

keskiössä on nuori tyttö, joka herkeämättä katsoo kohtri. Kuvan reunassa on myös lapsi, jonka suu on teipattu kiinni. Muut kuvan hahmot ja koko tilanne näyttävät kaoottiselta. Psykiatrit kritisoivat kuvaa, koska siinä lapsi, väkivalta ja seksi yhdistyvät ja kuva osallistaa arkipäiväistä lapsipornoa, lapsen hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa. Erityisesti väkivaltaa kokenut lapsi voi kirjoittajien mielestä kokea tällaisen kuvan traumaattisena ja ahdistavana. Kirjoittajat vetoavat lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka mukaan lapset ja nuoret ovat erityisen suojelun alla, joka tarkoittaa myös lapsen kehityvän seksuaalisuuden suojelua aikuisten tarpeilta. (Cacciatore, Mäkelä 13-5.)

Kirjoitukseen vastasi nopeasti kirjailija Arto Virtsanen, jonka mielestä psykiatrit ylireagoivat. Vaikka tautana oleva maalaus esittää vastenmielisiä asioita, on se kirjoittajan mukaan tavoitteltaan juuri päinvastainen kuin psykiatrit lukevat. Kirjoittaja näkee maalauksessa vahvaa yhteiskuntakriittisyyttä ja moraalista kantaa-ottavuutta, joka on jatkumoa vanhemman venäläisen taiteen kuville. Virtanen korostaa että taiteen hahmot ovat fiktiivisiä ja että taide näyttää kuvan todellisuudesta. (Virtanen 14-5.)

KANNANOTTOJA KESKUSTELUUN. Tähänastainen keskustelu laajeni koskemaan kumppaakin kuvaa. Laura Peltoniemi piti psykiatrien tulkintaa ohuena ja väitti, että kuvat sinänsä eivät ole pahoja. Hän puolusti eri taiteenlajien vapautta esittää myös pahan ilmenemistä ja luotti katsojien kykyyn tulkita rohkeita kuvia, jotka laittavat ajattelemaan. (Peltoniemi 14-5.)

Oikeuspsykologian tohtori Julia Korkman ja psykologi, taiderapeutti Outi Rinne puuttuivat myös keskusteluun. He puolustivat aiempaa psykiatrien huolta siitä, että monet alaikäiset lapset, jotka näkevät

Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen kanssi, toukokuu 2010.

Kuukausiliitteen kannen, eivät ymmärrä kuvan viestiä kuten aikuinen. He olivat myös huolissaan hyväksikäytettyjen lasten reaktioista kuvan nähdessään sekä ylipäätään ikäkauteen sopimattomien seksuaalisten virikkeiden suuresta määrästä ympärillämme. Kirjoittajat toivovat medioilta enemmän vastuuta aihepiiriä käsiteltäessä. (Korkman ja Rinne 16-5.)

Viestinnän tutkija Anne Leppänen pohti mitä kuvia saa tai ei saa esittää mediassa tai muuten julkisesti ja painotti kuvien esille panijoiden vastuuta. Hän toivoi, että lehtien pääkuvat olisivat sellaisia, jotka ainakin suurin osa lukijoista ymmärtäisi tarkoitulla tavalla, kun taas taidenäyttelyiden tai kulttuurisivujen kuvissa katsojaa voi tietoisesti haastaa pohtimaan ja kasvatamaan kuvanlukutaitoaan. (Leppänen 16-5.)

YLEISÖNOSTOKIRJOITUKSET HELSINGIN

SANOMISSA AIKAJÄRJESTYKSESSÄ:

Jukko, Annamari: Miksi haitallinen nainen kuvattiin alastomana? 11.5.2010.

Aittokoski, Heikki: Toimitus kommentoi, 11.5.2010.

Weselius, Hanna: Sukupuolellako ei ollut väliä? 12.5.2010.

Cacciatore, Raisa ja Mäkelä, Jukka: Lapsipornosta ei saa tehdä arkipäiväistä. 13.5.2010.

Peltoniemi, Laura: Taidetta ei pidä kahlita pahuuden pelossa. 14-5.2010.

Virtanen, Arto: Mitä Glazunov tahtoo sanoa meille maalauksellaan? 14-5.2010.

Leppänen, Anne: Kansikuva on eri asia kuin sama kuva taidenäyttelyssä. 16.5.2010.

Korkman, Julia ja Rinne, Outi: Lasta seksuaalisoina kuva voi olla lapselle uhkaava. 16.5.2010.

Keskustelun on koornut Satu Itkonen.

TEHTÄVIÄ

35. KUVAT TIEDON LÄHTEENÄ

Kesto: 1–3 oppituntia, yksilötehtävä

Tavoite: Opiskelija tutustuu kuvaan tiedon lähteenä ja oppii kriittiseksi kuvanlukijaksi.

Tarvikkeet: aukeaman kuvat värikopioina tai heijastettuna videotykillä tai dokumenttikameralla

Oppiaine: AI, HI, YH, KU, GE

■ Tarkastelkaa tämän aukeaman kuvia HS:n uutisetusivusta ja Kuukausi-ilteen kannesta. Pohtikaa kuvia tiedon ja merkitysten välittäjinä seuraavien vaiheiden kautta.

1. MIELLETIETO KUVISTA. Mitä tietoa kuva antaa? Mikä kuvassa on faktaa, mikä fiktiota? Miksi ajattelet niin? Tiedätkö kuvista jotain entuudestaan? Mitkä asiat kuvassa ovat tuttuja? Mitkä vieraita?

2. TIEDON HANKINTA TEOKSESTA. Etsikää kuviin ja niiden esittämisiin asioihin liittyvää tietoa. Opiskelijat kirjaavat ylös kiinnostavalta tuntuvia tietoja sekä kysymyksiä, joita kuva ja siitä kerätty tieto herättää.

3. SELITYSTIETO. Lukekaa oheinen kooste Helsingin Sanomain yleisönosastolla kuvista käydystä keskustelusta.

Opettaja tai museo-opas voi kertoa kuvista ja teksteistä lisää. Opiskelijat esitävät tarkentavia kysymyksiä.

4. NÄKEMYSTIETO. Kirjoittakaa oma vastineenne tai mielipidetekstinne keskustelun jatkoksi, jossa tuotte esille oman näkemysenne kuvista ja niiden käytöstä. Käsitelkää kirjoituksessanne muuttiko kuva ja siitä saatu tieto ajatuksia lasten oikeuksista tai lapsien asemasta kristitilanteissa? Miten? Jos ei, niin miksi?

36. JOURNALISTIN OHJEET JA LAPSEN OIKEUDET

Kesto: 2 oppituntia, pari- tai pienryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat tutustuvat lapsen oikeuksiin ja journalistin ohjeisiin ja pohtrivat median vastuuta.

Tarvikkeet: Journalistin ohjeet (www.jsn.fi) ja lyhennetty versio lapsen oikeuksien sopimuksesta (s. 80–82) heijastettuna tai kopioituna ja Anssi Männistön artikkeli, julkaisuun kuvia sivuilta 94 ja 106.

Oppiaine: AI, HI, YH, ET, FI

■ Lukekaa Männistön artikkeli. Hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä. Toimittajien ja kuvaajien työtä ohjaavien journalistin ohjeiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä. Lapsen oikeuksien sopimuksella taataan puolestaan lapsen oikeudet erityiseen suojeluun ja hoivaan, riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista ja oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon.

Tutustukaa pareittein tai pienryhmissä lapsen oikeuksien sopimukseen ja journalistin ohjeisiin ja vertailkaa näitä asiakirjoja. Löydätkö yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia? Mitä kriisialueilla työskentelevän toimittajan tai kuvaajan tulee ottaa työssään huomioon? Mitkä ovat kriisialueella elävän lapsen oikeudet, jos häntä haastatellaan tai kuvataan? Katsokaa sivujen 94 ja 106 kuvia ja keskustelkaa ovatko ne mielestänne lapsen oikeuksien ja hyvän journalistisen tavan mukaisia.

37. KATASTROFIKUVIEN EETTISYYS

Kesto: 1 oppitunti, ryhmätehtävä

Tavoite: Opiskelijat oppivat kiinnittämään huomiota uutisoinnin epätasa-arvoon ja median tapaan esittää kriisialueiden lapsia.

Tarvikkeet: media- ja valokuvia tästä julkaisusta ja muualta, lapsen oikeuksien sopimus lyhennettynä (s. 80–82), sanoma- ja aikakauslehtiä, digi- tai kännykkäkameraa, Tiina Salmion & Hanna Nurmen sekä Sami Keron artikkelit

Oppiaine: AI, YH, FI, KU, ET, GE

- Katsokaa tätä aikeamalta ja muualta julkaisusta löytyviä kuvia, joissa esiintyy selvästi tunnistettavissa olevia lapsia tai aikuisia. Pohtikaa pienryhmissä kuvien eettisyyttä. Onko mielestänne oikein tuoda onnettomuuden uhrin tunnistettavasti esille? Miten henkilöt esitetään kuvassa? Kunnioittaako kuva mielestäsi siinä esitettyä henkilöä vai onko hänestä tehty objekti tai katseenkiinnittäjä? Miten luulette, että erimaalaisia ihmisiä kohdellaan uutiskuvissa? Miten kuvat vaikuttavat mielikuviumme kriisialueiden ihmisistä? Lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelin 16 mukaan lapsilla on oikeus yksityisyyteen. Rikkovatko katastrofikuvat tätä tai muita lapsen oikeuksia? Jos kyllä, niin miten? Miten media voi mielestänne edistää lapsen oikeuksia?

JATKOTEHTÄVÄ 1. Valokuvaaja Hanna Weselius nosti mielipiteessään esille erovaisuudet eurooppalaisten ja kriisialueiden naisten kuvaamisessa. Tehkää muuttaman sanoma- ja aikakauslehden kattava lehtikatsaus ja kerätkää talteen kuvia länsimaalaisista ja kriisialueiden lapsista tai eri-ikäisistä ihmisistä. Pitääkö Weseliuksen huomio lehtikatsaukseenne myötä paikkansa?

JATKOTEHTÄVÄ 2. Lukekaa Sami Keron artikkeli ja keskustelkaa sen herättämiä ajatuksista, kehitysmääuutisoinnin haasteista ja valokuvaajan työstä kriisialueella. Palauttakaa mielein Keron huomiot tehokkaasta kuvasta ja keskustelkaa pareittain, millainen valokuva tekee vaikutuksen. Kuvatkaa kahden kuvan sarja aiheenne media ja lapsen oikeudet. Harjoituksen voi tehdä yksin, pareittain tai pienryhmissä ryhmän koosta ja kameroiden määrästä riippuen. Sarjan ensimmäinen valokuva kuvaa positiivista tilannetta, jossa mediaan linkittyvä lapsen oikeus toteutuu ja toinen kuva tilannetta, jossa oikeus jää toteutumatta.

KIITOKSET YHTEISTYÖSTÄ

Hankkeeseen osallistuneet opettajat opiskelijaryhmineen:

Anu Huttunen, kuvataiteen opettaja, Lauritsalan lukio
Leena Kleemola, kuvataiteen opettaja, Etelä-Tapiolan lukio
Mari Nurminen, englannin ja taide ja kulttuuri -kurssin opettaja, Keski-Suomen Opisto
Minna Strömberg, kuvataiteen ja valokuvauksen opettaja, Alppilan lukio
Eveliina Ventelä, äidinkielen ja vapaaehtoistyön kurssin opettaja,
Herttoniemen yhteiskoulun lukio

Hankkeeseen osallistuneet taidemuseot:

Etelä-Karjalan taidemuseo, vs. amanuenssi Mona Taipale
Gallen-Kallelan museo, museolehtori Reetta Kalajo
Jyväskylän taidemuseo, museolehtori Sirpa Turpeinen
Nykytaiteen museo Kiasma, museolehtori Päivi Matala ja opas Reetta Haarajoki
Suomen Valokuvataiteen museo, museolehtori Erja Salo ja opas Anne Yli-Ikkela

Hankkeeseen osallistuneet Jyväskylän yliopiston taidekasvatuksen opiskelijat:

(Ohjaus: professori Pauline von Bonsdorff ja Päivi Venäläinen)
Laura Kärpänen ja Satu Hiekkanen

Taideteollisen korkeakoulun (nyk. Aalto-yliopiston) taidekasvatuksen opiskelijat

(Opettaja: Päivi Venäläinen)
Nina Bask, Annika Brandt, Anni Halonen, Inari Kankainen, Topi Koskimies, Essi Paavola
Elsa Parkkari, Hanna Parviainen ja Ville Tuominen

Kristiina Tuura, elokuvantekijä

KIITOKSET VALOKUVISTA

Helsingin Sanomain kuvatoimitus, Kuvataiteen keskusarkisto / Valtion taidemuseo,
Lasten ja nuorten taidekeskus, Paavo Paunu, Pohjanmaan museo, Leena Saraste,
Suomen Valokuvataiteen museo ja Hans Westergård.

Tämän kirjan pääosassa ovat lapset kriisien kuvissa. Lapsen oikeuksia käsitellään media- ja taidekasvatuksen näkökulmista. Kirja on suunnattu lukioiden ja muiden toisen asteen oppilaitosten käyttöön, mutta soveltaen sitä voi käyttää myös muilla luokka-asteilla ja esimerkiksi vapaan sivistystyön ja nuorisotyön ryhmissä. Tavoitteena on lisätä kriittistä kuvanlukutaitoa ja ymmärrystä globaalin maailman lainalaisuuksista sekä vahvistaa uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Kirja on osa laajaa yhteistyöhanketta.

VALTION TAIDEMUSEO

PEDAALI

Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry

LASTEN JA NUORTEN TAIDEKESKUS
ART CENTRE FOR CHILDREN AND YOUNG PEOPLE

TUETTU ULKOMINISTERIÖN
KEHITYSYHTEISTYÖVAROIN

Plan

USKO LAPSIIN

PLAN USKOO LAPSIIN.

Uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton Plan perustettiin 1937, Suomessa toiminta alkoi 1998. Plan on kehitysyhteistyöjärjestö, joka toimii 66 maassa ja parantaa kehitysmaiden lasten elämää pysyvästi. Työn tärkeimpiä rahoittajia ovat PlanKummit, ulkoasiainministeriö ja yritykset.
Lisätietoja: www.plan.fi